

T.C.

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI EKONOMİDE ÜLKELER ARASI
SİYASİ İLİŞKİLERİN YÖNETİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Emrah LAZOĞLU

NİĞDE - 2013

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI EKONOMİDE ÜLKELER ARASI
SİYASİ İLİŞKİLERİN YÖNETİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Emrah LAZOĞLU

DANIŞMAN

Doç. Dr. Fatih YÜCEL

NİĞDE - 2013

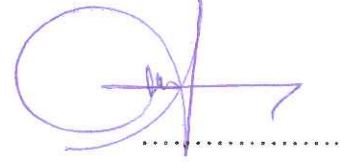
ONAY SAYFASI

Doç. Dr. FATİH YÜCEL danışmanlığında EMRAH LAZOĞLU tarafından hazırlanan "Uluslararası Ekonomide Ülkeler Arası Siyasi İlişkilerin Yönetimi" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 12.07.2013

JÜRİ :

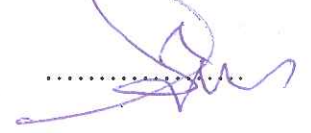
Danışman : Doç. Dr. Fatih YÜCEL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Okyay UGAN

Üye : Doç. Dr. Recep ÖZEL

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

ULUSLARARASI EKONOMİDE ÜLKELER ARASI SİYASİ İLİŞKİLERİN YÖNETİMİ

Ekonomi biliminin temel ögesini, insan olgusu oluşturmaktadır. İnsanlık tarihinin gelişim sürecini incelediğimizde ilkel yaşam biçimlerinden, toplumsal ve evrensel yaşama gelinceye kadar yaşanan gelişmelerin ekonomik olaylar neticesinde şekillendiğini görmekteyiz. Ekonomi kavramı, yaşanan gelişmeler ve ilerleyen zamanla birlikte bireyler ve bireylerin oluşturduğu toplumlar üzerindeki etkisini giderek arttırmıştır. Bireyler, yaşamlarında kararlarını ekonomi odaklı vermeye başlamış, kararların doğruluk ölçütü ekonomik rasyonalite olmuştur. Bireylerin bu tutum ve davranışları sonucunda ekonomi bilimi yeni anlamlar kazanmış ve ekonomi odaklı yeni yönetim şekilleri ortaya çıkmıştır. Bu durum akıllara ekonomi ve siyaset olgusunun birlikte incelenip, ekonominin siyaset üzerindeki etkisinin araştırılması fikrini getirmiştir.

Ekonominin siyaset üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan bu çalışmada, ekonomi kavramının ortaya çıktığı ilk gününden bugüne kadar siyaset üzerinde etkili olduğu, ülkelerin siyasi kararlarını ekonomik çıkarları doğrultusunda verdikleri ve dünya siyasetine ekonomik gücü elinde bulunduran devletlerin ve bu devletlerin etkisi altında olan uluslararası kuruluşların yön verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ulaşırken oyun teorisinin ekonomi ve siyaset kavramlarını aynı çatı altında toplayan “Mahkumlar Çıkmazı” kuramından yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Uluslararası ekonomi, Siyaset, Ekonomi-Siyaset İlişkisi, Küreselleşme, Oyun Teorisi.*

ABSTRACT

MANAGEMENT OF CROSS COUNTRY POLITICAL RELATIONS IN THE INTERNATIONAL ECONOMICS

The key element of economics is human being. When we analyze the development process of human history, we understand that all those developments taking place from the primitive life styles till social and universal life are formed as a result of economical events. In the course of advances and time, the term economics has gradually increased its effects on individuals and their environments. Individuals have begun to decide by focusing on economics and truth criteria of decisions has become economical rationality. As a result of individuals' attitudes and behaviours, economics has gained new meanings and economy-oriented new politics emerged. This condition suggested the idea of analyzing economics and politics together and researching the effects of economics on politics.

This study which is prepared to examine the effects of economics on politics has shown that since the term's first emergence, economics has been effective on politics, nations had their decisions according to their economical interests and world politics is ruled by the economically powerful countries and international organizations that are under these nations' influence. Prisoners' dilemma of game theory which brings politics and economics concepts together was used to reach this results.

Key Words: International Economics, Politics, Economy-Politics Relation, Globalization, Game Theory

ÖNSÖZ

Temelinde insan ihtiyaçlarının giderilmesi olarak nitelendirilen ekonomi kavramı, insan ihtiyaçlarının sınırsızlığı ve çeşitliliği nedeniyle neyin, nasıl, hangi miktarda üretilip, neye göre dağıtılacağı sorularına cevap arayan, sistemli düşüncelerden oluşmuş bir bilim haline gelmiştir. İnsanların düşüncelerine ve yaşamlarındaki gelişmelerine paralel olarak değişen ve gelişen ekonomi bilimi, zamanla insanlar üzerindeki etkisini arttırmıştır. Küreselleşme hareketleri ile birlikte gücüne güç katıp, etki alanını arttıran ekonomi kavramı, artık insan hayatlarını sadece etkilemeyip, yaşamlarına yön veren temel etken olmuştur. Ekonominin insan hayatındaki bu önemli rolü, toplumları ekonomi odaklı düşüncelere yöneltmiş yönetim şekilleri ekonominin etkisi altında biçimlenen siyasi modeller şeklinde olmuştur. Yapılan bu çalışmada insanların hayatında bu kadar önemli bir role sahip olup, uluslararası bir kavram haline gelen ekonomi kavramının gelişim süreci ve ülkelerin siyasi kararları üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu çalışmayı oluştururken incelediğim konu seçiminde bana verdiği destek ile çalışmam boyunca önerilerini benden esirgemeyen saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Fatih YÜCEL'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın genel kurgusunda yardımları ile yanımda olan kıymetli hocalarım, Yrd. Doç. Dr. Okyay UÇAN, Doç. Dr. Recep ÇİÇEK ve hayatını çocuklarına adanmış olan sevgili annem, Necla LAZOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI EKONOMİ GELİŞİM SÜRECİ, POLİTİK YAKLAŞIMLARI VE ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLER

1.1. Uluslararası Ekonomi Kavramı.....	4
1.2. Uluslararası Ekonominin Doğuşu.....	6
1.3. Uluslararası Ekonominin Gelişim Sürecinin İncelenmesinde Ekonomi Teorileri ve Politikaları.....	8
1.3.1. Klasik İktisat Teorisi Ekonomi Politikaları ve Sonuçları	8
1.3.2. Neo-Klasik İktisat Teorisi Ekonomi Politikaları ve Sonuçları	10
1.3.3. Keynesyen İktisat Teorisi Ekonomi Politikaları ve Sonuçları	11
1.3.4. Post-Keynesyen İktisat Teorisi Ekonomi Politikaları ve Sonuçları.....	13
1.3.5. Monetarist İktisat Teorisi Politika Ekonomi Politikaları ve Sonuçları	14
1.3.6. Arz-Yönlü İktisat Teorisi Ekonomi Politikaları ve Sonuçları	15
1.3.7. Kamu Tercihi ve Anayasal Politik İktisat Ekonomi Politikaları ve Sonuçları	16

1.4. Uluslararası Ekonomini Politik Yaklaşımları	18
1.4.1. Realist Yaklaşımlar	18
1.4.2. Liberal Ekonomik Politikalar	19
1.4.3. Yapısalcı Yaklaşım	22
1.4.4. Neo-Klasik Yaklaşımlar	23
1.4.5. Eleştirel Yaklaşımlar	23
1.5. Uluslararası Ekonominin Gelişim Sürecinde Ekonomik Örgütler	24
1.5.1. Uluslararası Para Fonu	29
1.5.2. Dünya Bankası	35
1.5.3. Dünya Ticaret Örgütü	40

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİYASİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİN TEMELİ

2.1. Siyaset Kavramı	45
2.2. Siyaset Ekonomi İlişkisi	47
2.3 Siyaset Ekonomi ilişkisinin Kuramsal Temelleri	50
2.3.1. Kapitalizm	50
2.3.2. Sosyalizm	53
2.3.3. Faşizm	54
2.3.4. Komünizm	55
2.3.5. Liberalizm	56
2.3.6. Realizm	57

2.4. Siyasi-Ekonomik Sistemler.....	58
2.4.1. Kapitalist Sistem	60
2.4.2. Sosyalist Sistem	66
2.4.3. Liberal Sistem	69
2.5. Kapitalizm Yeni Adı Olarak Küreselleşme	73
2.6. Küreselleşme Olgusu ve Etki Alanları	76
2.7. Küreselleşmenin Ekonomi ve Siyaset Üzerindeki Etkileri	79
2.7.1. Ekonomik Alanda Küreselleşme	79
2.7.2. Siyasi Alanda Küreselleşme	81
2.8. Küreselleşme ve Ulus Devlet Anlayışı	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL AKTÖRLERİN EKONOMİK VE SİYASİ BELİRLEYİCİLİKLERİ

3.1 Küresel Aktörlerin Ekonomik ve Siyasi Belirleyicilikleri	86
3.1.1 Uluslararası Para Fonu	89
3.1.2 Dünya Bankası	92
3.1.3 GATT'dan Dünya Ticaret Örgütüne.....	95
3.1.4 OECD.....	98
3.1.5 Avrupa Birliği	99
3.1.6 Birleşmiş Milletler	101
3.1.7 NATO	103

3.2. Küresel Ekonomik Aktörlerin Siyasi Belirleyiciliklerinin Oyun Teorisi Kuramı ile Değerlendirilmesi.....	103
3.2.1. Oyun teorisi Kuramı	104
3.2.2. Oyun Teorisi Kuramının Tarihsel Gelişimi ve Uygulama Alanları	106
3.2.3. Oyun Teorisi ile İlgili Kavramlar, Oyun ve Oyuncu Kavramları.....	109
3.3. Küresel Ekonomik Aktörlerin Siyasi Belirleyicilikleri ve Oyun Teorisi.....	109
SONUÇ.....	117
KAYNAKLAR	120

KISALTMALAR

AB. : Avrupa Birliği

ABD. : Amerika Birleşik Devletleri

AET. : Avrupa Ekonomik Topluluğu (*European Economic Community-EEC*)

AKÇT. : Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (*European Coal and Steel Community-ECSC*)

APEK. : Asya Pasifik Ülkeleri Ekonomik işbirliği

ASEAN. : Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (*Association of Southeast Asian Nations*)

BDDK. : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BM-UN. : Birleşmiş Milletler- United Nation

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DEİ. : Hazine Müsteşarlığı Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü

Der. : Derleyen

DTÖ. : Dünya Ticaret Örgütü

DPT. : Devlet Planlama Teşkilatı

EFTA. : Batı Avrupa Serbest Ticaret Örgütü

Ed. : Editör

GSMH. : Gayri Safi Milli Hasıla

GSYH. : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GATT. : General Agreement on Tariffs and Trade,

GATS. : Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (Gümrük Tarifelerive Ticaret Genel Anlaşması)

Haz. : Hazırlayan

IBRD. : Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası

IMF. : Uluslararası Para Fonu

LUEP. : Liberal Uluslararası Ekonomi Politik

MB. : Merkez Bankası

NATO. : Kuzey Atlantik Paktı

No. : Sayı

OECD. : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü-Organization For Economic Cooperation And Development

OGT. : Ortak Gümrük Tarifesine

UEP. : Uluslararası Ekonomi Politik

RUEP. : Realist Uluslararası Ekonomi Politik

S. : Sayfa

SDR. : Special Drawing Rights (Özel Çekme Hakkı)

SSCB. : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

Yay: Yayınevi, Yayınları

GİRİŞ

Ekonomi bilimi, insanlık tarihinin ilk gününden bugüne kadar devam eden üretim, tüketim ve bölüşüm faaliyetlerini açıklamaya çalışmaktadır. Fakat insan ihtiyaçlarının çokluğu ve çeşitliliği, bununla birlikte üretim yeteneklerindeki farklılıklar ve farklı olanı elde etme isteği, çeşitli görüşlere ve farklı ekonomik anlayışların doğmasına neden olmuştur. Temelinde neyin, nasıl, hangi miktarda üretileceğinin tam olarak bilinemeyip üretim için yeni kaynaklar elde etme isteğiyle türeyen bu farklı görüşler birçok yeni kavramın ve farklı ekonomik sistemlerin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Ekonomi biliminin, merkezinde insan olgusu olması ve insanlık tarihinin ilkel yaşam biçimlerinden toplumsal ve evrensel yaşama geçiş evrimini ekonomik gelişmeler ışığında gerçekleştirmesi, akıllara ekonominin siyaset üzerindeki etkisinin incelenmesi fikrini getirmiştir.

İnsanlık tarihinin gelişim süreci incelendiğinde, insanların toplum içinde birlikte yaşama olgusu kazandığı görülmektedir. İnsanların bu olguyu kazanması ile birlikte; insanlar arasında ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ilişkiler artmış, insanların birlikte yaşayabildikleri sosyal devlet anlayışının temelleri atılmıştır. Bu sosyal devletlerin varlıklarını sürekli olarak devam ettirebilmeleri ise bireylerin refah içerisinde yaşamalarına ve mutlu olabilmelerine bağlıdır. Kişilerin mutlu olup refah içerisinde yaşamalarındaki en önemli etken şüphesiz ki ekonomidir. Ekonomik refah içerisindeki devletler, siyasi istikrarsızlıklar ve parçalanmalar, yaşamamış, güçlü bir şekilde devamlılıklarını sürdürmüşlerdir. İnsanlık tarihi üzerine yapılan bu genel bakış açısından hareket edip günümüze gelindiğinde ise, durumun pek de farklı olmadığı görülmüştür. Ülkelerin var olabilme savaşlarının temel nedeni ekonomi olmuştur. Yaşanan savaşlar, kurulan ittifaklar ve bloklaşmalar hep ekonomik çıkarlar etrafında gerçekleşmiştir. Ekonomi, ilerleyen zaman ve var olan değişimi ile birlikte siyasi sistemler üzerinde etkisini arttırmış, doğal olarak ekonomik gücü elinde bulunduran devletler uluslararası ekonomik ve siyasi arenada da güçlü hale gelmiştir. Bu gücü elde etmede ve kullanmada ekonomi başlığı altında çeşitli antlaşmalar ve uluslararası kuruluşlara imza atılmıştır. Ekonominin siyaset üzerindeki etkilerini

incelemek adına oluşturulan “Uluslararası Ekonomide Ülkeler Arası Siyasi İlişkilerin Yönetimi” başlığında incelenen bu çalışma üç bölümde incelenmektedir.

Çalışmamızın birinci bölümünde uluslararası ekonomi kavramının merkantilizm ile başlayıp günümüze kadar süregelen gelişim sürecinde Ekonomi Teorileri ve Politikaları incelenip, politik yaklaşımlarına değinilerek uluslararası ekonomiye yön veren ekonomik örgütler incelenmektedir. Bu bölümde ilk olarak, İnsanlığın doğuşuyla başlayıp, günümüze kadar devam eden üretim, tüketim ve bölüşüm faaliyetlerini açıklamak için kullanılan ekonomi kavramı ve gelişim süreci incelenmektedir. Geçmişte ekonomik olaylar sadece mal alım ve satışları ile gerçekleşip, tanımlanırken, günümüzde ise, iletişim ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler ve ekonomik engellerin kalkması ile ekonomi, uluslararası bir kavram haline gelmiştir. Bu durum ekonomi kavramının sistemli bir biçimde irdelenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Uluslararası ticaretin sistemli bir biçimde incelenmesi ilk kez Adam Smith tarafından 1776 yılında yayımlanan “Ulusların Zenginliği” adlı ünlü eseri ile gerçekleşmiştir. Bu bölümde ikinci olarak Ekonomi-Politika etkileşimi literatür çerçevesinde incelenip, teori oluşturma aşamasında hangi faktörlerin etkili olduğu, Klasik iktisat, Neo-Klasik iktisat, Keynezyen iktisat, Post-Keynesyen iktisat, Monetarist iktisat, Arz-Yönlü iktisat ve son olarak Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat’ın teorik içeriklerine ve ekonomi politikası sonuçlarına değinilip, uluslararası ekonominin gelişim sürecinde etkili olan ekonomik örgütler incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, birinci bölümde incelenen uluslararası ekonomi kavramının gelişim süreci ile birlikte, siyaset ile olan etkileşimi ve yaşanan olaylar ve gelişmeler ışığında siyaset üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu bölümde ilk olarak siyaset kavramı üzerinde durulmuş, ekonomi siyaset ilişkisine değinilmiştir. Uluslararası ekonomik sistemin yapısı ve işleyişi uluslararası siyasal sistemin yapısı ve işleyişi ile yakından ilgilidir. Siyasetin temelini kamusal güç kullanımı, nüfus, siyasal sistem gibi ekonomi ile yakından ilişkili unsurlar oluşturmaktadır. Bunun yanında ülkelerde uygulanan ekonomik politikalar, ekonomik alan ile sosyal ve politik alanı bütünleştirmektedir. Uygulanan bu politikalar, ülke içinde alınan kararlarda etkili olduğu gibi dış politika üzerinde de belirleyici olmaktadır. Çünkü ülkeler genellikle ulusal çıkarları doğrultusunda dış

ilişkiler kurmaktadır. Ekonomi kavramının bu denli büyüyüp, gelişmesi ve dünya üzerinde bu kadar etkili olmasında en önemli etken şüphesiz ki küreselleşme hareketleridir. Küreselleşme hareketleri ile birlikte ulusal ekonomiler uluslararası piyasalara açılmış, uluslararası pazarlar oluşmuş, genel intiba olarak uluslararası ticaret daha ucuz ve karlı bir hale gelmiştir. Fakat her ülkenin bu durum karşısındaki tepkisi aynı olmamıştır. Bazı ülkeler bu ticarettten zararlı çıktıklarını düşünmekte, gelişmiş ülkelerin, ulusal pazarları sömürdüklerini ve genç endüstrilerin büyümesini engellediklerini, dünya ekonomisinde hegemon bir sistemin var olduğunu ileri sürmektedirler. Ülkeler, bu duruma karşı koruyucu dış ticaret politikaları geliştirmişlerdir. Bunun sonucunda farklı ekonomik sistemler ve buna paralel olarak da yeni siyasi yapılar oluşmuştur. Bu bölümün ilk aşamasında siyaset ekonomi ilişkisi ve siyaset ekonomi ilişkisinin Kuramsal Temellerine değinilip, ekonominin ve siyaset üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Bölümün ikinci kısmında ise küreselleşme hareketlerinin, ekonomik ve siyasi yapı üzerindeki etkileri incelenerek, küreselleşmenin ulus devlet yapısına etkilerine değinilip, küreselleşme ve küreselleşmenin ulus devlet kavramı üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Çalışmamızın son aşaması olan üçüncü bölümünde ise, küresel aktörlerin ekonomik ve siyasi belirleyiciliklerine değinilmiştir. Bu bölümün ilk aşamasında I.ve II. Dünya Savaşları sonrası yıkım içersinde bulunan Avrupa Ülkelerinin savaş sonrası kaybolan ekonomik, siyasi, askeri ve sosyal huzuru tekrar sağlamak adına kurmuş oldukları uluslararası kuruluşların, küreselleşme hareketleri ile birlikte ülkelerin ekonomik ve siyasi yapıları üzerindeki baskıcı tutum ve politikaları ile küresel bir aktöre dönüşmeleri açıklanmıştır. İkinci aşamada ise bu kuruluşların kuruluş amaçlarından sapıp küresel bir aktöre dönüşmelerine rağmen ülkelerin neden hala bu kuruluşlara üye oldukları oyun teorisinin, ekonomi ve siyaseti aynı çatı altında toplayıp, oyun teorisinin en çok kullanılan modeli olan “Mahkûmlar Çıkmazı” teorisinden yararlanılarak açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI EKONOMİ KAVRAMI, POLİTİK YAKLAŞIMLARI VE ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLER

Ekonominin siyaset üzerindeki etkisini incelemek amacıyla oluşturulan bu çalışmanın ilk bölümünde; uluslararası ekonomi kavramının doğuşu, gelişim aşamaları, gelişim aşamaları süresince düşünürler tarafından ileri sürülen ekonomi teorileri ve politikaları incelenip, politik yaklaşımlarına değinilmiştir. Yapılan bu incelemelerin ardından uluslararası ekonominin gelişiminde büyük katkısı olup, aynı zamanda uluslararası ekonomik sisteme yön veren ekonomik örgütlerin kuruluş aşamaları, amaçları, faaliyetleri ve örgütsel yapıları incelenerek kuruldukları ilk günden itibaren uluslararası ekonomik sistemdeki önemine ve belirleyiciliklerine dikkat çekilmiştir.

1.1. Uluslararası Ekonomi Kavramı

İnsan ihtiyaçlarının çokluğu ve çeşitliliği, bununla birlikte üretim yeteneklerindeki farklılıklar insanların birbirleri ile mübadele ilişkisi kurmasına yol açmıştır. Bu mübadele ilişkisi ile birlikte ülkeler; sürekli etkileşim halinde olup, aynı dünyada yaşayıp, aynı kaynaklarını kullanmışlardır. Dünya üzerinde yaklaşık iki yüz egemen devlet bulunmakta; fakat bu devletlerden hiçbiri diğer devletlerden soyutlanıp, yalnız başına yaşamamaktadır (Ertürk, 2001: 4). Geniş bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde ülkeler arasındaki ilişkiler ekonomik, sosyal, siyasi, askeri, kültürel, vb. olabilir. Bu ilişkiler konularına ve niteliklerine göre ayrıldığında her biri ayrı bir ilgi alanı oluşturup, ayrı bir bilim dalı tarafından incelenmektedir. Bu ilişkilerden sadece ekonomik olanlarla, yani ülkeler arasında ekonomik özellik taşıyan her türlü ilgi ve olayı inceleyen bilim dalına Uluslararası ekonomi denir.

Uluslararası ekonomi, uluslararası ticaretin doğuşuyla ile başlayıp günümüze kadar devam eden ve ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkilerden sadece ekonomik olanları inceleyip, bunlardan belli varsayımlar altında sonuçlar çıkarmaya çalışan sosyal bir bilim dalıdır (Karlık, 1984:1). Uluslararası ekonomik ilişkiler bir ülkenin kendi içerisindeki ekonomik ilişkilerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni; küreselleşme hareketleri ile birlikte ülkelerde sınır kavramının kalkması, ulusal piyasaların dünya piyasaları ile bütünleşmesi ile dünyada bir toplumun diğer toplumlardan bağımsız olarak yaşayıp, o toplumlardan etkilenmemesinin imkânsız olmasıdır.

Ülkeler ekonomik, sosyal, siyasal, nüfus gibi özellikleri bakımından birbirinden farklı olabilirler. Fakat bu ülkelerin ortak özellikleri, birbirlerinin menfaatleri doğrultusunda karşılıklı olarak bağımlı olmalarıdır. Bu ortak özellik ülkeleri ekonomi, siyaset, spor, teknoloji ve bilim gibi ortak alanlarda işbirliği yapmaya zorlar ve bu ilişkiler ülkelerin dış siyasi hayatına yön verir. Şüphesiz ki bu ilişkiler içerisinde en önemlisi ekonomik olanlardır. Çünkü ekonomik olaylar ülkeleri sadece ekonomik değil, siyaset, yönetim, kültürel olarak etkilemekte bu etkiler toplumun her kesimi tarafından hissedebilmektedir. Uluslararası ekonominin başlıca özelliği; küreselleşen dünyada çokuluslu üretim, ülkelerarası finansal akımlar ve uluslararası ticaret hacminin çok büyük boyutlara ulaşmasıdır (Seyidoğlu, 2007: 2).

Günümüzde gerçekleşen ekonomik işlemlerin anlamı ve önemi konusunda bireyler, sınıflar, diğer toplumsal gruplar ve devletler arasında mevcut olan görüş ayrılıkları modern uluslararası ekonomide siyasi anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Ülkeler ulusal menfaatlerini düşünerek giderek derinleşen dünya ekonomisinde bütünleşme veya ekonomik ayrılıklar ile politik kontrolü elde tutma arzusu arasında bir denge siyaseti sürdürmekte, dış ilişkilerini de bu yönde devam ettirmektedirler. Bu nedenle uluslararası ekonomik süreçlerin politik temellerini araştıran uluslararası ekonomi büyük bir öneme sahiptir. Bu ülkelerin uyguladıkları ekonomik politikalar dünya siyasetine yön vermektedir (<http://www.bilgesam.org/tr>

/index.php?option=com_content&view=article&id=1889:uluslararası-ekonomipolitik&catid=179:analizler-ekonomi).

1.2. Uluslararası Ekonominin Doğuşu

İnsanlığın doğuşuyla başlayıp, günümüze kadar devam eden üretim, tüketim ve bölüşüm faaliyetlerini açıklamak için kullanılan kavrama ekonomi denir. Bu kavram insanlığın tarihteki gelişimine göre farklı anlamlara bürünmüştür. İlk çağlarda ekonomi denilince akla gelen içerik, bir ailenin ihtiyaçlarının giderilmesi olarak anlaşılırken, günümüzde ise üretim, tüketim, ücret, mübadele, para, banka, dış ticaret vb. birçok kavramı içerisine alarak büyüyüp gelişmiştir (Küçükkalay, 2010: 1).

Tarih boyunca yaşanan ekonomik gelişmelerin sonucunda insanların ekonomiye bakış açıları değişmiş, bu bakış açısının paralelinde ekonomiye ilişkin düşünceleri yer almıştır. Bilim adamlarının, filozofların, din adamlarının ekonomik olaylar neticesinde açıklayıcı, tanımlayıcı, analiz edip, çözümleyici, düşünceleri var olmuş, bu düşüncelerin katkılarıyla ekonomi bilimi gelişim gösterip, zamanla evrensel özelliklere sahip olmuştur. Ekonominin bir bilim olarak değerlendirilmeye başlandığı ilk zamanlarda ekonomik olaylar sadece mal alım ve satışları ile gerçekleşip, tanımlanırken, günümüzde ise iletişim ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler, ekonomik sınırların ve engellerin kalkması, ekonomi olgusunu uluslararası bir kavram haline gelmiştir.

Uluslararası ekonomi kavramı ise, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri inceleyip, bu incelemeler sonucunda belli varsayımlar elde etmeye çalışan sosyal bir bilim dalıdır (Karluk, 1984: 1). Uluslararası ekonomik ilişkiler yüzyıllarca farklı şekillerde yapılmıştır. Önceleri az sayıda mal ve hizmet gruplarından oluşurken, merkantilist dönemle birlikte (16. ve 17 yüzyıllarda) dış ticaret hareketleri başlamıştır. Sanayi devrimi ve takip eden süreçte teknolojik gelişme, ulaşım ve iletişim olanaklarının artması, emek ve bilgi faktörlerinin dünyada hızla yayılımı ile ulusal ekonomiler uluslararası bir boyut kazanmaya başlamıştır (http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/uluslararasi_ekonomik_iliskiler.html).

Günümüzde her ülkenin çeşitli nedenlerden (emek, sermaye, doğal kaynak vb.) dolayı daha kolay ürettiği mal gurupları vardır. Buna rağmen ülkelerin ihtiyaçları bu mal guruplarının dışına çıkabilir. Bu durumda üretici ülkeler, bir tercih yapmak zorunda kalacaklardır. Birinci yol olarak ya elinde var olan kaynaklarla en iyi ürettiği mal gurubunun üretiminden bir miktarda vazgeçecekler ya da en iyi ürettiği ürün gurubunu başka ülkelere satarak, elde ettiği gelir ile kendi ihtiyaç duyduğu ürün gurubunu temin edeceklerdir. Uluslararası ekonominin doğuşu da bu tercih noktasında başlamaktadır. Ülkeler uygun koşullarda ürettikleri malların bir kısmını başka ülkeler satarak, ihtiyaç duyduğu malları satın almaya başlamış, ekonomik refah seviyelerini yükseltmişlerdir. Yıllarca süregelen bu ticari faaliyetler dünyada ulusal ekonomilere uluslararası bir boyut kazandırmış, ülkelerde ekonomik sınırlar ve kısıtlamalar kalkmış, ekonomi uluslararası bir boyut kazanarak dünyanın en etkin güçlerinden biri haline gelmiştir.

Uluslararası ekonomi kavramı tarihsel olarak incelendiğinde, klasik ekonomi politikten önce uluslararası ticaretin açıklanmasında sistemli ve tutarlı bir yaklaşımın olmadığını görürüz. Uluslararası ticaretin sistemli bir biçimde incelenmesi ilk kez Adam Smith tarafından 1776 yılında yayımlanan “Ulusların Zenginliği” adlı ünlü eseri ile gerçekleşmiştir. Smith bu eserindeki ‘sihirli el’ yaklaşımı ile bireylerin kendi menfaatlerini maksimum düzeye çıkaracaklarını ileri sürmüş, kolektif olmayan bu hareketlerin kolektif bir sonuç ortaya çıkaracağını savunmuştur. Smith, sihirli el’i bütün ilişkilerin düzenleyicisi olarak görmüş, serbest bir ticaret anlayışını savunmuştur. Böylelikle piyasalarda etkin kaynak dağılımı sağlanacak, insanların refah düzeyleri maksimum olup, otomatik bir istikrar mekanizması meydana gelecektir (Ertürk, 2001: 5).

Bu sistemli çalışmanın temelleri üzerine her geçen gün yeni bir fikir yeni bir iktisadi görüş geliştirilmiş, önemli bir olgu haline gelen uluslararası ticareti açıklamada yeni teoriler oluşturulmuştur. Bunlar sırasıyla; Neo-Klasik iktisat teorisi, Keynesyen iktisat teorisi, Monetarist iktisat teorisi, Arz Yanlı iktisat teorisi, Kamu Tercihi ve Anayasal iktisat teorisi ve sonuçlarıdır. Bu görüşlerin geliştirilip, teorilerin oluşmasındaki temel neden ise; insanoğlunun yeryüzünde var olduğu ilk günden bu güne kadar doğal olaylar dışında kendinin meydana getirdiği değişimlerdir. Bu

değişimler zaman içinde toplumsal ve ekonomik sonuçlar doğurmuştur. 21.Yüzyıla gelindiğinde bu değişimlerdeki hız artık asırlarla değil saatler hatta dakikalarla ölçülür hale gelmiştir. Uluslararası ekonomi, küreselleşme hareketleri ile birlikte sosyal, siyasal, kültürel olarak homojen bir dünya oluşturmuştur. Bugün toplumsal ve ekonomik hayatta gelinen son noktayı özetleyecek olursak; ülkelerin, küreselleşen dünya ile birlikte ekonominin etrafında şekillenen sosyal ve siyasal bir hayata adapte olduğunu görmekteyiz. Bunun sonucu olarak da dünyada ulusal ekonomiler uluslararası bir boyut kazanmış, ekonomik sınırlar ve kısıtlamalar kalkmış, ekonomi dünyanın en etkin güçlerinden biri haline gelmiştir (Şanlı, 2004: 160).

1.3. Uluslararası Ekonominin Gelişim Sürecinin İncelenmesinde Ekonomi Teorileri ve Politikaları

Ekonominin dünyadaki hızlı gelişimi ile birlikte dünya ticaret hacmi genişlemiş, iktisatçılarda bu gelişim karşısında evrensel ölçülerle normatif ekonomi teorileri oluşturmuşlardır. Çalışmanın bu bölümünde ekonomi-politika etkileşimi literatür çerçevesinde incelenip, teori oluşturma aşamasında hangi faktörlerin etkili olduğu, Klasik iktisat, Neo-Klasik iktisat, Keynezyen iktisat, Post-Keynesyen iktisat, Monetarist iktisat, Arz-Yönlü iktisat ve son olarak Kamu Tercihi ve Anayasal iktisat'ın teorik içeriklerine ve ekonomi politikası sonuçlarına değinilecektir.

1.3.1. Klasik İktisat Teorisi ve Sonuçları

Uluslararası ticaretin, bilimsel bir bakış açısı ile incelenmesi ilk kez Adam Smith'in 'Ulusların zenginliği' eserinin yayımlanması ile başlamıştır. Bu eser klasik ekolünde başlangıcı kabul edilip, Smith ile birlikte Ricardo, Mill, Say, Malthus ve diğer iktisatçıların katkıları ile dünya ekonomisinde yeni bir sürecin başlaması ile sonuçlanmıştır. Klasik düşüncenin ortaya çıkmasında fizyokrasi'nin oldukça önemli bir payı olmuştur. Klasik iktisatçıların fizyokratların, doğal düzen fikrinden etkilenecek "görünmez el" kavramını kullanması ile klasik düşüncenin temelleri atılmıştır. Klasikler, merkantilistlerin dış ticaret anlayışını ve ekonomiye devlet müdahalesi fikrini eleştirmiş ve karşı çıkmış, teorilerini teknolojik gelişme ve sanayileşme ışığında oluşturmuşlardır (Güngör, 2005: 4-5).

Klasik iktisat teorisi, kendinden önce hakim olan ekonomi teorilerinin tersine; ekonomik hayatta bireyselliğe önem vermiş, bireyselliğin önündeki en büyük engel olarak da devleti görmüştür. Bu nedenle devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkmış, ‘Jandarma Devlet’ anlayışıyla yani devletin; savunma, güvenlik, diplomasi, adalet gibi temel görevleri üstlenerek ekonominin işleyişine müdahale etmemesini ileri sürmüştür (Devrim, 2008: 4).

Klasik teori, küçük ve denk bütçeden yana olmuş, bütçe açığını ve bütçe fazlasını uygun görmemiştir. Politika aracı olarak sadece para politikasına değer vermiş, ekonomi de olası krizlerin, para politikasının etkinliğini kullanarak atlatılacağını ileri sürmüştür. Bu görüşün devamında teorinin önde gelen iktisatçılarından olan J.B. Say, ekonomi terminolojisine adı ‘Mahreçler Kanunu’ olarak geçen görüşü ile paranın sadece bir mübadele aracı olduğunu tasarrufların, tüketimi azaltmayacağını ve mutlaka tüketileceğini ileri sürerek, bir malın üretilir üretilmez kendine bir pazar ortamı oluşturacağını ve klasik değimi ile “her arzın kendi talebini yaratacağını” belirtmiştir. Teorinin bir başka önemli düşünürü David Ricardo ise “Mukayeseli Üstünlükler” teorisi görüşü ile klasik teoriye önemli katkılarda bulunmuştur. Ricardo, ülkelerin üretim aşamasında kendilerine en uygun olan malları tercih etmeleri gerektiğini belirterek, böylece o malların üretiminde uzmanlaşmanın sağlanacağını ve dış ticaretin daha karlı olacağını ileri sürmüştür. Ricardo’nun Mukayeseli Üstünlükler teorisi, zamanla liberalizmin gelişip sağlam adımlarla günümüze kadar gelmesinin en önemli dayanağı olmuştur (Güngör, 2005: 6-7).

Klasik düşüncenin temelini oluşturan diğer varsayımlar ise, piyasada tam rekabet koşullarının geçerli olduğu, ücret, faiz haddi ve mal fiyatlarının esnek olduğu, her arzın kendi talebini yarattığı ve bu varsayımların gerçekleşmesi durumunda ekonominin daima tam istihdamda dengede olacağıdır. Klasikler, teorilerini kurarken akılcı ve tümenden gelimci, yöntemleri izlemiş parayı sadece mübadele aracı olarak görmüşlerdir (Bilgili, 2012: 13).

Klasik teori, ekonominin politikadan ayrılabilceğini ve ekonominin egemen olması gerektiği görüşünü savunmuştur. Ekonomi, ‘Ekonomi Politik’ olarak

adlandırılmasına rağmen klasikler, politik alanın ekonomiden ayrılmasını savunmuşlardır. Doğal düzenin varlığına karşı çıkmış, bireyselliğe önem vermişlerdir. Her bireyin kendi çıkarını en üst seviyeye çıkarmak isteyeceğini bundan dolayı herhangi bir müdahaleye gerek olmadığını ileri sürerek, ekonomiye devlet müdahalesini reddetmişlerdir.

Bireyler çıkarlarını maksimum etmek için rekabet halindedir; fakat politik olarak da serbest rekabet ortamının sağlanması gereklidir. Bu varsayımdan anlaşılacağı üzere klasik teoride, süreç politikalarından çok, düzen politikaları daha önemlidir. Ayrıca devlet dış ticarete karışmamalı iç politikalarda ise kamu harcamalarını ve vergileri düşük tutup bu yolla ekonominin daralmaya girmesine neden olmamalıdır (Şanlısoy, 2007: 5).

1.3.2. Neo-Klasik İktisat Teorisi ve Sonuçları

Klasik okul ve ileri sürdüğü ekonomi politikaları, iktisat dünyasındaki egemenliğini 1800'lü yılların yarısına kadar sürdürmüş, 1860'dan itibaren ise kaybetmeye başlamıştır. Değişen sosyal ve siyasi hayat, yaşanan gelişmeler, emek-değer teorisini politik açıdan artık kabul edilemez kılmış, bunun yerini fayda-değer teorisi ile değiştiren bir dönüşüm süreci başlamıştır. Bu dönüşümün öncülüğünü A. Marshall, W.Stanley Jevons, C.Menger, F.Y. Edgeworth, L.Walras, V.Pareto, I.Fisher, A.C.Pigou gibi önemli iktisatçılar yapmıştır.

Bu dönem de klasik teoriye birçok iktisatçı tarafından eleştiriler yapılmış fakat, bu iktisatçılardan en öne çıkanı Alfred Marshall olmuştur. Marshall, İktisat'ı insan davranışları olarak tanımlamış, klasik iktisatçıların tersine iktisadın politikalarından bağımsız olarak değerlendirilmesini savunmuştur. Marshall aynı zaman da iktisat kelimesini kullanan ilk iktisatçı olmuştur (Savaş, 1997: 583).

Marshall ekonomik analizlerinde zaman faktörüne dikkat çekmiş, zaman faktörünün ekonomik analiz yapmayı güçleştirdiğini ileri sürerek ekonomide yeni bir süreci başlatmıştır. Marshall, ekonomik analizlerde zaman kavramını dört ayrı dönem olarak değerlendirmiştir. Birinci dönem olarak piyasa dönemi, (malların piyasaya mevcut miktarıyla gelmiş oldukları hal) ikinci olarak, kısa dönem (bir malın

üretimi için gerekli kaynaklardan bazılarının miktarının artırılmasıdır.), üçüncü olarak uzun dönemde (üretim faktörlerinin tamamının çoğaltılması) dördüncü ve son olarak ise, çok uzun dönem (yine üretim faktörlerinin tamamının değiştirildiği dönem) olarak belirtmiştir (Güngör, 2005: 8-9).

Neo-Klasik teori; tam rekabet, tam istihdam, görünmez el ve say yasası gibi klasik okulun öne sürdüğü temel varsayımları kabul etmiş, ekonomideki odak nokrası olarak üretici ve tüketici davranışları belirleyip, görüşlerini mikro temellere dayandırarak, klasik teoriyi yeniden yorumlamaya çalışmıştır. Neo-Klasikler aynı zamanda, son birimin yararı üzerinde durmuş, faydayı mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan bir değer olarak görmüşlerdir (Mousavi ve Garrison, 2003 : 131).

Neo-Klasik iktisatta en önemli unsur, rasyonel davranan birey ve kaynakların en uygun dağılımıdır. Yani; üreticinin maksimum kar elde ederken, tüketicinin ise maksimum fayda sağlamasıdır. Tüm bunlar gerçekleşirken var olan kaynakların ise en etkin biçimde dağılımıdır. Neo-Klasik düşüncede, devletin yönetim şeklinde klasik düşünce benimsemiş, piyasanın başarısız olması durumunda devletin, denk bütçe, para politikası, mülkiyet hakkının korunması gibi önlemler alıp, bireylerin fayda maksimizasyonlarını sağlayarak, piyasa başarısının sağlanacağını ileri sürmüşlerdir (Şanlısoy, 2007: 10-11).

1.3.3. Keynesyen İktisat Teorisi ve Sonuçları

Keynesyen iktisat, 1929 büyük buhranın akabinde meydana gelen işsizlik ve toplam talepteki yetersizliklere çözüm bulmak amacıyla John Maynard Keynes tarafından geliştirip, etkilerini; 1970’li yıllarda ortaya çıkan stagflasyon (resesyon içinde enflasyon) sorununa dek sürdüren iktisadi düşüncedir. J.M. Keynes “*İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*“ kısaca “*Genel Teori*” adlı eserinde klasik iktisat düşüncesini eleştirip, radikal düşünceleri ile ekonomide yeni bir dönem başlatmıştır (Parasız, 2006: 10).

Keynes’e göre tam istihdam serbest işleyen bir ekonomide her zaman ulaşılabilecek bir sonuç değil, özel bir haldir. Bu nedenle devlet ekonomide etkin bir rol üstlenmeli ve bu rolü üstlenirken refaha ulaştıran iktisat politikalarını

benimsemelidir. Keynes, Jean Baptiste Say tarafından “*Her Arz Kendi Talebini Yarattır*” ileri sürülen Piyasalar Kanunu gerçek dışı bulup kabul etmemiş, büyük buhranın sebebini toplam talep yetersizliği olarak görmüştür (Aktan, 2004: 11).

Keynes; faizin tasarruf arzı ile sermaye talebine göre değil, para arz ve talebine göre şekillendiğini, yatırım ve tasarruf kararlarının birbirinden bağımsız olarak verildiğini ileri sürmüş, tasarrufların faiz oranına değil, gelire bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu görüşe paralel olarak istihdamın, gelir ve harcama düzeyine bağlı olduğunu, gelirlerin yüksek olması durumunda harcamaların da yüksek olacağını, ekonomide toplam talebin yükselerek, özel ve devlet tarafından gerçekleştirilen; tüketim, yatırım, gelir ve istihdamın belirlenmiş olacağını savunmuştur (Ünsal, 2004:)

Keynes efektif talebi, bir ekonomi politikası olarak ve ekonomik dengenin sağlanmasında çok önemli bir unsur olarak görmüştür. Efektif talep, yatırım ve tüketim harcamalarının toplamı olarak tanımlamıştır. Başlıca unsurlarını ise tüketim, tasarruf ve yatırım fonksiyonlarıdır. Keynes ekonomi politikası olarak marjinal tüketim ve tasarruf düzeyini, ekonomide dengede tutacak biçimde düzenlemeyi, tüketim miktarının yüksek olduğu durumlarda fiyatların da yükseldiğini, düşük olduğu durumlarda ise yatırımların azalarak, talep de sıkıntı meydana getireceğini ön görmüştür. Talebi arttırmak için uygulanacak ekonomi politikalarını istihdamı arttırarak, faiz oranlarını düşürüp, istihdam hacminin arttırılması olarak belirtmiştir (Devrim, 2008: 19).

Keynes ekonomi politikalarında ekonomiyi tam istihdama getirmek için, devletin ekonomiye müdahale etmesini, kamu harcamalarını arttırmasını bunu yaparken, gerekirse borçlanabilmesini uygun görmüştür. Bu davranış, denk bütçe politikasının terk edilmesine ve bütçe açıklarının meydana gelmesine neden olmuş, mali disiplinin yitirilmesi ile sonuçlanmıştır. Aynı zamanda giderek artan işsizlik ve enflasyonun sorununa çözüm bulamaması, ekonomi sahnesindeki yerini yeni iktisadi görüşlere bırakması ile sonuçlanmıştır (Devrim, 2008: 19).

1.3.4. Post Keynesyen İktisat Teorisi ve Sonuçları

Post Keynesyen iktisat teorisinin temellerini, John Maynard Keynes'in 1936 yılında yazdığı "*İstihdamın, Faizin ve Paranın Genel Teorisi*" adlı kitabı oluşturmuştur. Post Keynesyen düşünceye keynes'den sonra en büyük katkıyı, Polonyalı iktisatçı Michal Kalecki ve Keynes ile Kalecki'nin düşüncelerini yorumlayıp geliştiren J.Robinson ve Kaldor gibi önemli iktisatçılar yapmıştır (Yozgatlı, 2007: 3).

Post Keynesyen düşüncenin temel amacı, Keynesyen devrimin tamamlanmasıdır. Bu devrimin gerçekleştirilmesini gerçek dünya sorunlarını irdeleyerek, ekonominin işleyiş şeklini ve ekonominin olması gereken halini ekonomik analizlerle açıklamaya bağlamaktadır. Teorinin önemli temsilcilerinden olan Kalecki, ekonomik analizlerinde efektif talebi ön plana çıkarmış ve modern ekonomilerin karşılaştığı en temel sorunun ise talep noksanlığı olduğunu ileri sürmüştür. Kalecki aynı zamanda firmalar arasında rekabet derecesinin farklı olduğunu ileri sürmüş, eksik rekabet ve efektif talep analizlerini çok iyi bir şekilde yaparak, Post Keynesyen ekonominin J.M. Keynes ile birlikte kurucusu kabul edilmiştir (Esen, 2007: 15-16).

Post Keynesyenler, ekonominin istikrarsız olduğunu ileri sürerek klasiklerin ileri sürdüğü düşüncelerde olduğu gibi ekonominin kendiliğinden dengeye gelmeyeceğini savunmuşlardır. Bunun sebebi olarak, piyasada monopol ve oligopol bir örgütlenmenin var olduğunu ileri sürerek, mal ve hizmet fiyatlarının arz ve talep faktörlerince belirlenmesinin güç olacağını belirtmişlerdir. Bu varsayımların yanında Post Keynesyen düşünürlerin fikir birliği yaptığı üç temel görüş vardır. Bunlar:

i) Ekonominin tarihsel bir süreç olduğunu, yani ekonomide zaman kavramının önemini vurgulayarak zamanın asimetric bir olgu olduğunu belirtip, üretimin ve tüketimin ne zaman yapılacağını tam olarak bilinmeyeceğini, geçmiş hakkında bilgi sahibi olunabilirken, gelecek hakkında net bilgiler edinilemeyeceğini belirtmişlerdir. Post Keynesyenler, bu düşünceleri doğrultusunda ekonominin tarihsel bir süreç olduğunu, dünün bugünden ayrı değerlendirilmesinin yanlışlığını, bu görüşleri ile belirtmişlerdir. İi) Post Keynesyen iktisatçılar yaptıkları analizlerde, Belirsizliğin ve beklentilerin önemine değinmiş, yapılan analizlere bu iki önemli

unsurun dâhil edilmemesini eleştirmişlerdir. Beklentilerin ekonomik davranışlar üzerindeki etkilerini belirterek, ekonomide belirsizlik durumlarında beklentilerin dalgalandığını, bu dalgalanma ile gelir ve istihdam düzeyinin etkilendiğini savunmuşlardır (Esen, 2007: 28-29).

İii) Son olarak kurumların önemine değinen Post Keynesyenler, ekonomik ve politik kurumların ihmal edilemeyecek kadar önemli olduğunu savunmuşlardır. Daha önceki iktisadi görüşlerde ve denge teorisyenlerinin varsayımlarında, dengenin sağlanmasında bu kurumların mal ve finansal piyasaları düzenleme gibi kilit rolleri olmadığını belirtilmiştir. Post Keynesyen'ler ise belirsizliğin hüküm sürdüğü bir ekonomide ekonomik problemlerin çözüm yollarını ararken, ekonomik ve politik kurumlara önemli görevler düşmekte olduğunu kurumların, finansal piyasalarda spekülâtif faaliyetleri sınırlandıran, üretken harcamaları geliştirip destekleyen bir rol olarak ekonomik problemlerin çözümünde katkıda bulunacağını belirtmişlerdir. Ayrıca Post Keynesyen düşüncede, Neo-Klasik düşünceden farklı olarak, paraya ve krediye ayrı bir önem verilmiş, zaman yorumlanmasında ve karar alma konusunda çelişki içersinde kalınmıştır (Uzun, 2004: 110).

1.3.5. Monetarist İktisat Teorisi ve Sonuçları

1970'lerde yaşanan petrol krizi ve stagflasyon olgusu, ekonomide iktisadi problemlerin değişmesine ve uygulanacak ekonomi politikalarında farklı arayışlara yol açmıştır. Bu arayışlar sonucu, kökten yenilikçi teoriler geliştirilememiş, daha önce ileri sürülen Klasik ve Neo-Klasik teoriler yeniden yorumlanarak eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır.

1960'larda uygulanan Keynes'yan politikalar dünya ekonomisini hiper enflasyonla tanıştırmış, 1970'li yıllarda bazı ülkelerdeki enflasyon oranları üç rakamla ifade edilmeye başlanmıştır. Keynes işsizlikle mücadele edip, üretimi arttırarak bu sorunu çözmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Bu sürecin devamında 1944'den beri işleyen Bretton Woods sisteminin çöküşü ile para piyasasında yeni problemler ortaya çıkmış, yaşanan gelişmeler keynesyen görüşün geçerliliği hakkında tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar yaşanırken Chicago Üniversitesinden, Milton Friedman ve Anna Schwarz yayınladıkları "ABD'nin

Parasal Tarihi” adlı eseri ile bu sürece damgasını vurmuş, Friedman’ı Monetarizm olarak adlandırılan çağdaş ekonomi teorisinin kurucusu yapmıştır (Serin, 1998: 108).

1976 Yılında Nobel Ekonomi Ödülü’nü kazanan Friedman, 1940’lı yıllardan itibaren eserlerinde Keynesyen politikaları eleştirmiş, yaşanan ekonomik sorunların çözüm aracı olarak maliye politikasının kullanılmasını reddederek enflasyon, işsizlik, bütçe açıkları gibi temel iktisadi sorunları çözümünün, para politikası ile başarılabilceğini savunmuştur. Bu görüşü savunurken, para politikasının etkilerinin hemen görülmeyip gecikmesi nedeniyle her zaman başarılı olamayacağını, başarının sadece kontrollü ve istikrarlı para politikası ile sağlanacağını ileri sürmüştü, aksi takdirde enflasyon ve deflasyon sorunları ile karşı karşıya kalınacağını belirtmiştir (Aktan, 2004: 165).

Monetarist İktisatta ekonomi ile politika etkileşimi incelendiğinde, Monetarist iktisatçıların, ekonomiye devlet müdahalesini reddettiklerini, devletin müdahalesinin yaşanan ekonomik sorunların daha da büyümesi ile sonuçlanacağını ileri sürdükleri görülmüştür. Friedman’a göre rekabet ekonomide etkinliği arttıracak, özel mülkiyet ve girişim ise ekonomiyi istikrarlı kılacaktır. Böylelikle ekonomiye devlet müdahalesine gerek kalmayacaktır. Friedman, artan oranlı vergi uygulamasının toplumda haksızlığa neden olduğunu, başarının cezalandırıldığını ileri sürmüştü, bunun yerine sabit oranlı vergi uygulaması yapılarak artan oranlı uygulamaların ortaya çıkardığı karışıklığın giderilip, ekonomide serbest bir piyasa ekonomisi oluşturularak bireylerin özgürce karar verebilecekleri bir ekonomi sistemin oluşturmasını amaçlamıştır. Friedman’a göre; bu sistemin başarıya ulaşması, devletin ekonomiye müdahale etmeyerek, hak ve özgürlükleri koruyup, yasal düzenlemelerini bu çerçeveye göre yapmasına bağlıdır.

1.3.6. Arz Yönlü İktisat Teorisi ve Sonuçları

1970’li yılların sonlarına doğru Keynesyen Ekonominin karşılaştığı sorunlar, başta Arthur B. Laffer olmak üzere Paul Craig Roberts, Michael Evans, A. Reynolds ve Bruce Bartlett gibi iktisatçılar tarafından tepki görmüştür. Bu iktisatçılar ilk olarak stagflasyon olmak üzere yaşanan sorunların çözümünde devletin harcamalarını

kırsarak, toplam talebi azaltıp toplam arzın arttırması yönünde politikalar uygulanmasını önermişlerdir (Devrim, 2008: 51).

Arz yönlü iktisatçılar temel varsayımlarında; klasik iktisat görüşünden etkilenmiş, görüşlerini bu doğrultuda oluşturmuşlardır. Ekonomide devlet müdahaleciliğini kesin kurallarla reddetmiş, devletin uygulaması gereken politikaları; vergi oranlarının ve sosyal güvenlik ödemelerinin azaltılması, sermaye, yatırım ve teşvik uygulamalarının biran önce hayata geçirilmesi olarak belirlemişlerdir. Arz yönlü iktisatçılar, uygulanacak olan vergi indirme politikası ile vergilendirmenin adil olacağını ve vergilerin halkın geneline yayılarak, daha fazla vergi geliri ile ekonomik büyümeyi sağlayacağını ileri sürmüşlerdir. Aynı zamanda bütçe açıkları giderilerek, denk bütçe sağlanması, bunun sonucu olarak da gerçekleşecek olan ekonomik büyümenin paralelinde uluslararası ekonomide rekabetin oluşturulması yönünde görüşlerini belirtmişlerdir (Şanlısoy, 2007: 30-31).

1.3.7. Kamu Tercihi ve Anayasal politik İktisat Teorileri ve Sonuçları

İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan gelişmeler ve kamu kesiminin hızlı büyümesi, siyaset biliminin temel konularını, iktisat biliminin araç ve tekniklerini kullanarak yeniden yorumlanmasına neden olmuştur. Kamunun ekonomide üstlendiği role farklı bir bakış açısı getiren bu görüş, günümüzde Kamu Tercihi teorisi (politik-iktisat) yani politika bilimini ekonomik analizi olarak adlandırılmış, kuruculuğunu ise Virginia Politik İktisat Okulu'nun da kurucu olan James Buchanan yapmıştır (Buchanan, 1986: 18-19). J. Buchanan Kamu Tercihini bir metot, bir araçlar yığını, standart araçların, standart yöntemlerle belirlendiği bir uygulama olarak değil, siyasi bir bakış açısı olarak görmüştür. Bu bakış açısı ile piyasa dışı karar almada, iktisat bilimine özgü araç ve teknikler kullanılarak geliştiren görüşlerin politik ekonomiye yön vereceğini savunmuştur (Buchanan, 1986: 19).

Kamu Tercihi Teorisi, ekonomiye devlet müdahalesini öneren “piyasa başarısızlığı” ilkesine zıt olarak “kamu ekonomisinin başarısızlığı” ilkesini öne sürmüş, piyasa başarısızlığını ortadan kaldırmak için devlet müdahalesini arttırıp, kamu ekonomisinin başarısızlığını ön planda tutmuştur. Bu görüşü öne süren iktisatçılar aynı zamanda devletin ve bireylerin sorumluluklarını tam olarak bilmeleri

gerektiğini savunmuş, görüşlerini bu doğrultuda öne sürerek Anayasal İktisat teorisinin temellerini oluşturmuşlardır. Kamu Tercih Teorisinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan Anayasal İktisat, ekonomide devletin rolünün anayasal çerçevede sınırlandırılmasını ve kamu tercihinin azaltılmasını hedeflemiş, bu hedefe ulaşmada iktisadi kuralların belirli ölçülerde anayasa ile belirlenmesini savunmuştur (Bilgili, 2012: 308).

Kamu Tercih Teorisi, bünyesinde Anayasal İktisat Teorisini de barındırdığı için bu teorinin temelleri soyut ve somut olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Teorinin somut temelleri ‘sosyal sözleşme’ teorisine dayanmaktadır. Devlet varlığı toplumdaki bireylerin ortak istek ve görüşü ile oluşmaktadır. Bu prensibin gerçekleşmediği durumlar, henüz sosyal sözleşmenin ve hakların kurulmadığı, bireyler arasında anlaşmaların yapılmayıp, mal takaslarının gerçekleşmediği, mülkiyet hakkının var olmayıp, doğa kanunlarının geçerli olduğu, ilkel dönemlerdir (Hepaksaz, 2007: 92)

Teori somut temellerini; hukuk devletinin varlığını kabul edip, sınırlarını anayasa ve kanunlar çerçevesinde çizen, hukukun üstünlüğünü kabul eden temellere dayandırmaktadır. Fakat sınırlandırmanın ne şekilde uygulanacağı belli değildir. Bu nedenle temel, siyasi ve ekonomik hak ve özgürlüklerin belirlenmesi gibi bu üç önemli unsurunda barındırması gerekmektedir (Hepaksaz, 2007: 92).

Kamu Tercih teorisi, piyasa dışı karar alma sürecinde kararları iktisadi açıdan inceleyip ekonomik analizler yapan disiplindir. Anayasal İktisat ise, görüşlerini politik davranışları sınırlayan, Anayasa kurallarının nasıl olması gerektiğini belirleyen bir çerçevede oluşturmuştur. Bu iki teori arasındaki sıkı ilişki, üç önemli varsayımı beraberinde getirmektedir. Bunlar: Metodolojik Bireysellik, Rasyonelite ve “Maximand”, üçüncü olarak ise Politik Mücadele ilkeleridir. Metodolojik Bireysellik ilkesine göre toplumda bütün ekonomik ve sosyal kararları bireyler almakta, bireyler bu kararları ile topluma yön vermektedirler. Bireysel Rasyonellik ilkesi bireylerin karar alma aşamasında çıkarlarının dışına çıkmayacakları aldıkları bu rasyonel kararların hem ekonomik hem de politik geçerliliğinin olduğunu belirlemektedir. Üçüncü ve son yaklaşım olan Politik

Mübadele ise piyasa ekonomisinde karar alma sürecinde alıcılar ve satıcılar arasında piyasa mübadelesi görülmekte iken, kamu ekonomisinde ise toplumsal istek oluşumunda politik bir mübadele söz konusudur (Gülmez ve Taştemel, 2011: 7-8).

1.4. Uluslararası Ekonomini Politik Yaklaşımları

Çalışmanın bu aşamasında yaşanan ekonomik gelişmeler sonucunda bilim adamlarının, filozofların, din adamlarının ekonomiye ilişkin açıklayıcı, tanımlayıcı, analiz edip çözümleyici politik yaklaşımlarından bahsedilecektir.

1.4.1. Realist Yaklaşımlar

İktisat'ta realizm tartışmalarının araştırma konusu haline gelmesi son 20 yılda daha popüler hale gelmiştir. İktisatçılar için realizm birden çok manaya gelmekle birlikte temel olarak, bir modelin ve bu modelin dayandığı temel varsayımları, betimleyici ve kural koyucu yargılarla gerçekliğe uygunluğunu bilimsel ve zihinsel olarak nesne ve olgularla değerlendirmektir. Son 20 yılda artan realizm tartışmalarında Uskali Mäki ve Tony Lawson görüşleri büyük bir önem'e sahiptir (Kutlu, 2012: 220).

Mäki, bilimsel realizmin belli formüllerinde yapılan bazı değişikliklerle iktisat bilimi ile realizmin uyuşturulabileceğini savunmuştur. Mäki, bu uyuşumlulaştırmanın iktisat için en az seviyede olmasını, böylelikle iktisadi konularda sadece zihinden bağımsız var oluş fikri yerine, bilimden-bağımsız varoluş fikrini benimsemiştir (Mäki, 2011: 5).

Lowson'un realizim anlayışı, ontoloji ya da metafizik ile doğrudan bağlantılıdır. Bilgi teorilerinin, bilime yönelik felsefelerin, sosyal uygulamaların bir ontolojiye (realitenin doğasına ilişkin kavramlar) dayanması gerektirdiğini savunmaktadır (Lawson, 1997: 49).

Realizm; üzerine yapılan bu tartışmaların yanında, uluslararası ilişkilerde, hükümetler arasındaki ilişkileri en iyi şekilde analiz edip açıklayan ve devletlerin amaçlarını (güç, güvenlik, ulusal çıkar) en gerçekçi şekilde analiz eden yaklaşım olma özelliğini içinde barındırır. Bu özellikleri bakımından realizmin temelleri,

uluslararası ilişkilerin başlangıç noktası olarak kabul edilen ve 16.yy-18.yy arasında dünyada hakim olan merkantilist görüşe dayanmaktadır. Ayrıca çağdaş uluslararası ekonomi politik yaklaşımlarından Merkantilist kökene dayananları Realist olarak adlandırılmaktadır.

Uluslararası ekonomi politik yazının ilk sistemli incelemeleri, Merkantilizm ile yapılmıştır. Merkantilizm, 16.yy'dan 18.yy'a kadar dünyada ülke yönetimlerinde etkili olmuştur. Merkantilizm'in devlet merkezli korumacı bir yapısı vardır. Temel felsefe olarak parayı ve dış ticareti ön planda tutmuş, dış ticarete koruma politikaları ile ödemeler bilançosunda fazla oluşturmayı hedeflemiştir. Dış ticaret fazlası ile elde edilen şey servettir. Ülkelerin siyasi güçlerinin ise servetlerine bağlı olduğunu savunmaktadır. Ekonomik milliyetçilik olarak da adlandırılan realizmin, uluslararası ekonomik politika yaklaşımının temelini merkantilizme dayandığından bahsettikten sonra, ekonomi-siyaset ilişkisi açısından değerlendirdiğimizde realizmin, uluslararası ekonomik politikada, siyasete öncelik veren bir yaklaşım olduğunu görmekteyiz. Siyasetin nihai amacının ulusal güvenlik ve dış ekonomi olduğunu savunmuş, böylelikle ulusal gücü artacağına inanılmıştır (Bedirhanoglu, 2006: 7).

Realist yaklaşıma göre, ekonomiyi devlet çıkarları belirlemektedir. Çünkü ülkeler çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Bu durum ülkelerin iç ve dış politikalarına da yansımaktadır. Son olarak realist ekonomi politikaları hakkında öne sürülen bir başka görüş, savunma sanayi kontrolünün yerli firmalar tarafından yapılmasıdır. Stratejik mülkiyetin yabancıların elinde olmasının zorlaştırılmasını, hatta engellenme yapılmasını ileri sürmektedir. Realist yaklaşım, ülkeler için bu kadar önemli olan stratejik güçlerin kendi kontrolü altında olmasını savunmuştur (Bedirhanoglu, 2006: 8).

1.4.2. Liberal Ekonomik Politikalar

Liberalizm, İspanyolca'dan İngilizceye geçen ve ilk kez Adam Smith tarafından "*The Wealth Of Nations*'daki '*Libereal ihracat ve ithalat sistemi*' " ifadeleri ile siyaset terminolojisine *giren* bir kavramdır (Fakrioğlu, 2006: 4).

Liberalizm, ortaçağ düzeninin çözülmesiyle ortaya çıkan ulus devletlerin sosyal, siyasal ve ekonomik organizasyon arayışlarının ve yeni bir düzen oluşturma çabasının, bireycilik ve özgürlük felsefeleri öderliğinde doğup, gelişmesiyle meydana gelmiştir. Liberalizmin, aslında bireyin sosyal, siyasal ve ekonomik hayatını kısıtlayan, sınırlandıran ve bu alanlardaki özgürlüğünü yok eden her türlü olguya karşı mücadelenin ve tepkinin sonucu olarak doğmuştur (Fakrioğlu, 2006: 4-5).

Liberalizm, sosyal ve siyasal bir unsur olarak incelendiğinde, toplumsal ve bireysel hayatın en önemli unsurunun özgürlük olduğunu iddia edip, siyasi, hukuksal ve iktisadi yapılanmanın bu değer etrafında şekillenmesini ön görmektedir (Yayla, 2005: 141).

Liberalizm'in ekonomik temelleri ise Adam Smith ve David Ricardo'ya dayanmaktadır. Liberalizm 18. ve 19. Yüzyılda Merkantilizm'in eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Genel olarak serbest ekonomiyi ve serbest pazarı savunup, devlet müdahalesine karşı çıkmıştır. Ekonomiye devlet'in müdahalesinin, piyasayı kısıtladığını savunmaktadır. Smith, ulusal zenginliğin kaynağının değerli madenler olmadığını aksine, mal ve hizmetlerin üretiminde esas olan emek faktörünün olduğunu savunmuştur. Bunun gerçekleşebilmesi için de devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Smith'e göre ekonominin temelinde bireylerin mal değişimi, takas ve mübadele eğilimi yatmaktadır. Böylece bireylerin kendi karlarını maksimum yapma istekleri ile ekonominin kendiliğinden başarıya ulaşacağını, devletin ekonomiye müdahale etmemesi ile de ekonomi ve siyasetin birbirinden ayrılmış olacağını belirtmiştir (Smith, 1776: 25).

David Ricardo ise, Smith'in mutlak üstünlüğe dayalı ticari modelinin yerine karşılaştırmalı üstünlükler modelini savunmuş, üretimde uzmanlaşmaya dayalı mukayeseli bir sistemle ekonomi ve siyaseti birbirinden ayıran soyut modelleme yöntemlerini kullanmıştır.

Liberal UEP yaklaşımı, temel felsefe olarak serbest ticareti ve serbest piyasayı savunur. Bundan dolayı devletin ekonomik rolü sınırlı olmalıdır. Çünkü devlet müdahalesinin, piyasayı kısıtladığı varsayılmaktadır. Ancak, bazı zorunlu işlevler (savunma, mülkiyet hakkının korunması adalet) ve kamu malları devlet tarafından sağlanmalıdır. Bu ihtiyaçların sağlanmasının yanında devlete yüklenen ikinci bir görev ise devletin, serbest ve rekabetçi bir piyasanın sağlanması için gerekli ortamı hazırlamasıdır. Liberal UEP'nin kabul gören ilkeleri, evrensel serbest ticaretten tüm devletlerin kar elde edeceği, böylelikle ülkelerin kalkınıp, refah seviyesi artan bir dünya oluşturarak uluslararası çatışma ve savaşların ortadan kalkacağı yönündedir.

Liberalere göre devletler, uluslararası ekonomik alanda da ulusal ekonomilerini yönettikleri (yönetmeleri gerektiği) gibi davranmalıdırlar. Devletlerin Uluslararası rekabet'te adaletli davranmalarını, oluşabilecek haksızlıkları önlemek ve ulusal kurlar arasındaki değişimleri düzenlemek için genellikle "uluslararası rejim" denilen kurallar ve düzenlemeler olmalıdır. Ancak devletler bu rejimlerin işlemini garanti altına almak dışında başka bir faaliyette bulunmamalı, uluslararası ekonomiye karışmamalıdır (Bedirhanoglu, 2006: 16).

Liberal düşüncenin çıkış noktası olan bu görüşlerden sonra yaşanan İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler, dünyada ulus devlet temeline dayalı ve ülkelerin kendi ekonomilerinde kalkınmayı amaçlayan kapalı bir ekonomi modeli benimsenmesine neden olmuştur. Bu sistem kırsal ve tarımsal faaliyetlerde uzmanlaşmaya başlanarak, sanayinin gelişmesinin sağlanmasını kalkınma için gerekli koşul olarak görmüştür. Fakat küreselleşme hareketleri ile birlikte bu döngü bozulmuş, ülkeler yapısal uyum programları uygulamaya başlamışlardır. Bu programlarla, üretimi arttırıp, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmede, devlet denetimi ve müdahalesi yerine, oluşan uluslararası pazarın kuralları, rekabet ve fiyatlar temel kural koyucu olarak benimsenmiştir. Oluşan bu serbestleştirme ve özgürlük ortamı liberal ekonomik politikalara tekrar zemin oluşturmuştur. Bu politikalarla kapalı ekonomiler ulusal piyasalardan uluslararası piyasalara açılarak ekonomideki faaliyet alanları artmış, çok uluslu dev şirketler kurulmuştur. Oluşan bu yeni ve büyük

pazarlarla birlikte nitelikli işgücü ve teknoloji artmıştır. Böylece liberal UEP, ekonomik ve sosyal hayatta kalkınmanın sağlanmasının en iyi yolu olmuştur (Erdut, 2004: 11-12-13).

1.4.3.Yapısalcı Yaklaşım

1950 ve 1960'lı yıllarda iktisadi kalkınma konusunda iktisatçılar bazı incelemelerde bulunmuşlardır. Bu incelemeler sonucunda ülkelerin iktisadi kalkınmalarına engel olabilecek iki faktör belirlemişlerdir. Bunlardan birincisi, devletlerin iktisadi hayattaki konumları, ikincisi ise ekonomik ortamlarında yeni bir düzenlemeye gidip gitmedikleridir. Bu görüşler çerçevesinde yapılan yorumlar ve geliştirilen teoriler yapısalcı yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. İktisatçılar yapısal iktisadın çıkış noktası olarak, az gelişmiş ülkeler (AGÜ)'lerde tasarrufların düşük olup, esnek olmayan bir ekonomik yapı ile birlikte, piyasa başarısızlıklarının yaygın olması olarak görmüşlerdir. Bu durum bir kısır döngüye neden olmaktadır. Bu kısır döngüden çıkıp, gelişmiş ülkeleri yakalamanın yolu, devletin ekonomik hayata aktif bir şekilde müdahale edip, korumacı ve ithal ikameci politikalarla ekonomik refahı yükseltmesidir (Şen, 2005: 326-327-328).

Yapısalcı yaklaşıma göre kalkınmadaki en önemli faktör, sermaye birikimidir. Yaklaşıma göre, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri sermaye birikimlerine bağlıdır. AGÜ sermaye birikimleri yetersiz ülkelerdir. Bu ülkelerin piyasa hacimleri dar, yatırımları istenilen seviyede değildir. Bu nedenle uluslararası ticarete rekabet güçleri zayıftır. Yapısalcı yaklaşımın temsilcilerinden Singer, uluslararası ticaret ve yatırımcıların AGÜ'lere yarar sağlamayacağını, aksine ulusal sermayelerine engel oluşturacağını ileri sürmüştür (Kaynak, 2007: 125-126).

Yapısalcı yaklaşımın öncüsü olarak kabul edilen Raul Prebisch, ticaret hadlerinin az gelişmiş ülkelerin aleyhine olduğunu savunmuş, az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere gelir aktarımı olduğunu ileri sürmüştür. Raul Prebisch, içe dönük kalkınmayı savunarak ithal ikameciliğe ve devlet müdahalesine dayalı bir kalkınma stratejisi önermiştir.

1.4.4. Neo-Klasik Yaklaşımlar

Neo-Klasik yaklaşım, Yapısalcı ve Keynes'yen kalkınma yaklaşımlarının öne sürdüğü müdahaleci ve korumacı ekonomik kalkınma ve politik yaklaşımlarına tepki olarak doğmuştur. Neo-Klasik yaklaşım bütün ülkeler için eşit bir ekonomik sistemin varlığına inanmaktadır. Neo-Klasikler devlet müdahalesine karşı çıkmaktadırlar. Çünkü devletin iktisadi teşvikleri amacından saptırıldığına ve piyasa güçlerini etkisiz hale getirip gelişmeyi engellediğini savunmuşlardır. Bu durumun AGÜ'de enflasyon oranlarını yükseltip, devlet borçlarını artırıp, ülkeyi içinden çıkılması zor bir ekonomik bunalım içine soktuğuna inanmaktadırlar. Neo-Klasik iktisatçılar, devletin piyasadan çekilip gelişmeyi sağlayacak ekonomik ortamı oluşturmasını istemektedirler. Devletin ekonomideki rolünü "ideal devlet" olarak görmüş devletin sadece güç, güvenlik, ulusal çıkar gibi zorunlu alanlarda aktif olmasını savunarak piyasa müdahalesine karşı çıkmışlardır (Şen, 2005: 328-329)

1.4.5. Eleştirel Yaklaşımlar

Eleştirel yaklaşım, Marksizm'in bir iktisadi yorumu olup, kapitalizme alternatif üretim fikirleri üreterek, realizm ve Liberalizm'e karşıt olarak doğmuştur. Marksizm, Kapitalizm'in bir sömürü sistemi olduğunu ve kendi içinde barındırdığı zıtlıklarla çökmesi gereken bir sistem olduğunu ileri sürmüştür (Özguven, 2005: 183).

Eleştirel yaklaşım Marksizm'in yanında Emperyalizm Teorileri, Bağımlılık Okulu, Dünya Sistemleri Yaklaşımı, Neo-Gramscici ve Post-Modern yaklaşımları ve teorileri içinde barından geniş çerçeveli bir yaklaşım olma özelliğindedir. Bağımlılık okulu; dünya sistemi içinde hiyerarşik bir yapının var olduğunu bu yapının sömürü sisteminin temelini oluşturduğunu ileri sürmüştür. Okul aynı zamanda, ülkeleri merkez ve çevre ülke diye sınıflandırmış, bu sınıflandırmayı da ülkelerin uluslararası ekonomik sistemdeki iş bölümlerine göre yapmıştır. Okul, öne sürdüğü düşüncelerinde gelişmiş ülkelerin faaliyetleri ile AGÜ'in gelişmesine engel olduklarını savunarak bu durumun uluslararası ticaret hadlerinin AGÜ'lerin aleyhine

olduğunu savunarak, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeleri sömürdüklerini ileri sürmüştür (Bedirhanoglu, 2007: 20-21-22).

Eleştirel yaklaşımın en ilgi çekici görüşlerinden biri Neo-Gramscici görüşüdür. Bu görüşte hegemonya ve tarihsel blok kavramları ön plana çıkmakta, uluslararası ilişkilerin toplumlara yansıtıldığı belirtilmektedir. Bu yaklaşım, siyasal ve ekonomik alanların birbirinden ayrılmasını savunmuş, devletler arasındaki uluslararası ilişkileri yabancılaşma süreci olarak görmüştür. Eleştirel yaklaşım kendinden önceki yaklaşımları “geleneksel yaklaşımlar” olarak adlandırmış, bu geleneksel yaklaşımların yetersiz ve düzensiz olduğunu ileri sürmüştür (Rupert, 1995: 15-16).

1.5. Uluslararası Ekonomik Örgütler

Uluslararası kuruluşlar, uluslararası düzeyde faaliyette bulunup, amaçlarına ve çalışma alanlarına (ekonomi, politik, askeri, siyasi, kültürel) göre farklı alt guruplara ayrılan birden çok devleti ilgilendirip, devlet niteliği taşımayan her türlü kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Karataş ve Vatansever, 2001: 1). Faaliyetleri ve etkileri bakımından günümüzde devletlerden sonra ikinci olarak uluslararası kuruluşlar gelmektedir.

Bu kuruluşların üyeleri çoğunlukla ‘Devletler’ ve Devlet niteliği kazanmamış (hukuken devlet niteliği kazanmamış, federe devletler) topluluklardır. İkinci Dünya savaşından sonraki süreçte uluslararası ilişkilerde yaşanan değişme ve gelişimin etkileri olarak uluslararası kuruluşların sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Bu artış, beraberinde birçok farklı görüşe neden olmuş, bunlardan en öne çıkanları ise; ilk olarak bu kuruluşların devletler arasında bir görüşme zemini sağlaması ve uluslararası ilişkilere yeni boyutlar kazandırdığıdır. İkincisi ise dünya düzeninin oluşturulmasında bir araç olarak görülerek, kuruluşa üye olan güçlü üye devletlerin etkisi altında kararlar alıp hizmet eden kuruluşlar olmasıdır. Uluslararası kuruluşların devlet niteliğinde yetkilerinin olmadığını, devletlere karşı mücadele edemeyeceğini düşündüğümüzde, daha çok güçlü devletlerin etkisi altında faaliyet gösterdiklerini

yani ikinci yorumu destekler nitelikte olduğunu görmekteyiz (Güran ve Aktürk, 2001: 22-23-25).

Bu kuruluşların oluşmasındaki bir diğer önemli etken de kapitalizm ve küreselleşme süreçleridir. Tek düşünceleri kar elde etme ve bu amaca ulaşma yolunda önünde engel tanımaksızın koşan kapitalist ülkeler, uyguladıkları politikalarla dünya ekonomisine hakim olmaya çalışmaktadırlar. Bu amaca ulaşmada da uzantı olarak ekonomik örgütleri kullanmak istemektedirler (Kılıçaslan, 2007: 17).

Uluslararası kuruluşlar, amaçlarına ve çalışma alanlarına göre çeşitli guruplara ayrılmışlardır. Bu guruplardan temel amacını ekonomi olarak belirleyen, aynı zamanda faaliyetlerini bu doğrultuda sürdüren kuruluşlara uluslararası ekonomik kuruluşlar denilmektedir. Bu kuruluşlar ekonomiyi temel amaç edinirken, aynı zamanda; politik, askeri, siyasi, kültürel ve sosyal nitelikleri içinde barındırmaktadırlar. Bu nitelikleri içinde barındırıp, temel ilke ve prensipler doğrultusunda oluşturulan; uluslararası parasal konulardaki çalışmaları ile Uluslararası Para Fonu (IMF), AGÜ'lere yatırımlar yaparak bu ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunmak amacıyla kurulan Dünya Bankası ve uluslararası ticaretin daha hızlı ve serbest bir şekilde yayılarak, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması amacıyla kurulan GATT (şimdiki adı ile Dünya Ticaret Örgütü DTO) bu kuruluşlara örnek oluşturmaktadır (Karataş ve Vatansever, 2001: 1-2).

Bu üç kuruluş dünya ekonomisine yön vermekte, aynı zamanda uluslararası ticaretin gelişimini sağlayıp, dış ticarete ülke ekonomilerinin temel göstergeleri olmuşlardır. Uluslararası ekonomik kuruluşlar faaliyetleri ve amaçları doğrultusunda incelendiğinde ise dört temel başlık öne çıkmaktadır. Bunlar: i) Kuruluşların amaç ve faaliyetleri sonucu uluslararası ticarete ödeme güçlüklerinin ortadan kaldırılması, ii) Uluslararası ticaretin serbestleşmesi, iii) Gelişmekte olan ülkelere yatırımlar yapılarak kalkınmasına katkıda bulunulması, son olarak da dünya ekonomisinde ve ekonomik ve siyasi politikalarda etkin bir rol kazanılmasıdır (Güran ve Aktürk, 2001: 22-23-25).

Günümüzde dünya ekonomisinin nabzını tutan ve yönünü belirleyen DTO, IMF ve Dünya Bankası'nın temelleri, II. Dünya savaşı sonrasında Dünyanın en önemli ekonomik ve politik gücü haline gelen ABD tarafından atılmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen gelişmelerden sonra ülkeler arasında uluslararası ekonomik alanlarda görülmeyen dayanışma, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru ve savaş sonrasında yaşanan gelişmelerle birlikte artış göstermiş ve uluslararası işbirlikleri sağlanmıştır. Bu işbirlikleri doğrultusunda Dünya ticaretini serbestleştirmek ve savaşta büyük bir yıkım içerisine giren ülke ekonomilerini tekrar ayağı kaldırmak amacıyla, 22 Temmuz 1944' de 45 ülkenin katılımı ile Amerika'nın Bretton Woods kasabasında bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Konferans da ABD hazine bakanı Herry Dexter White ve İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes'in planları tartışılmış, konferans bu görüşler çerçevesinde şekillenmiştir (Usal, 2008: 233). Keynes, ülkelerin dış açıklarının ve dış fazlalarının kapatılmasını, dış açığı bulunan ülkelerin daha fazla zarar görmesini engellemek amacıyla bir kredi sisteminin oluşturulup açıklarının kapatılmasını, aynı şekilde dış fazlası bulunun ülkenin de fazlalığı giderilerek tam bir denkleştirme politikasının izlenilmesi gereğini savunmuştur. White ise Dünya ticaretinde korumaların ve kısıtlamaların kaldırılarak, istikrarlı bir sistemin kurulmasını, bunun gereği olarak da sabit kur sisteminin kurulmasını savunmuştur. Konferans sonrası bazı küçük değişikliklerle birlikte White'm fikirleri benimsemiştir. Böylece Bretton Woods Sistemi aynı zamanda ayarlanabilir kur sistemi olarak da isimlendirilmiştir (Seyidoğlu, 2007: 536).

1.Keynes Planı

Keynes planının temel amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında zarar gören ekonomilerin canlandırılmasıdır. Hedeflenen bu canlandırılmanın gerçekleşebilmesi için de tam istihdamın sağlanması, dış finansman ihtiyacının giderilmesi, ödemeler dengesindeki istikrarsızlıkların giderilmesi gibi temel sorunların çözülmesi amaçlanmıştır. Bu sorunları çözmek amacıyla planda dış açık veren ülkelere kredi sağlayan bir mekanizma oluşturulması istenmiş, bu mekanizma ile uluslararası denkleşmeyi sağlamada sorumluluğun sadece açık veren ülkelere değil aynı zamanda

dış fazla veren ülkelere de bölüştürülmesi amaçlanmıştır (Öztürk ve Bayraktar, 2010: 7)

Plan aynı zamanda dış fazlası bulunan ülkelerin dış dengeyi sağlamada çaba harcamalarını kabul etmekte, faiz oranlarının değiştirilmesini, devalüasyon yapılmasını, tarifelerin düşürülerek, ithalattaki kotaların kaldırılmasını, genişletici para ve maliye politikası uygulaması gibi önlemleri kapsamaktadır. Plan bu yönleriyle Amerikan planı (White planı)'ndan ayrılmaktadır.

Keynes planının yürütülmesinde; planın siyasi otoriteden uzak ve denetimi için bağımsız bir teknik ekibin tutulmasını istemektedir. Bununla amaçlanan; planın amaçlarının ve yürütülmesinin üye ülkelerin menfaatlerinden uzak tutulmasıdır. Ayrıca keynes IMF'in merkezinin New York'ta olmasını önermiş, Washington' da olması durumunda ABD'nin etkisi altında kalacağını savunmuştur. Günümüzde IMF'in tek veto hakkının ABD de olduğunu düşündüğümüzde Keynes'in endişelerinin yersiz olmadığını görmekteyiz. Keynes planı hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için belirlediği yöntemler ve uluslararası ilişkiler açısından göz önüne alındığında demokratik bir plan olarak değerlendirilmesine rağmen Bretton Woods konferansında kabul görmemiş, Keynes'in akademik gücü ve akılcı görüşleri ABD otoritesine yenik düşmüştür (Schwartz, 2000: 28).

2. White planı

White planı, temel olarak istikrarlı ve sabit bir döviz kuru sistemi kurarak döviz kontrollerinden uzaklaşmayı hedeflemektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin ihracatındaki ve altın stoklarındaki meydana gelen artışlar, ABD'yi daha da güçlendirmiştir. ABD, var olduğu güçlü finansal yapısı ile finans piyasalarına kreditörük yapmaktaydı. White planının, ticaretin liberalizasyonu, istikrarlı ve sabit döviz kurlu bir döviz sistemi ve dış dengeyi sağlama sorumluluğunun dış açık veren ülkeler tarafından sağlanması görüşleri, ABD'nin çıkarları ile örtüşmekte ve kabul görmesindeki en büyük etkeni oluşturmaktadır.

White planı, ana çerçevesinde "Birleşmiş Milletler İstikrar Fonu" ve "Dünya Bankası" gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla dış yardımların yapılmasını ön

görür. İstikrar fonu, uluslararası para sistemini sabit döviz kuru sistemine dayandırmakta, Dünya Bankası ise az gelişmiş ülkelerin ihtiyaç duydukları dış finansmanı sağlamayı hedeflemektedir. Bu plan tüm detayları ile ABD'nin çıkarlarına uygun bir plandır.

Plan, dış ödemeleri yapısal olarak açık veren ülkelerin kur ayarlaması yapmasına izin vermekte, para birimini sabit altın paritesine dayanan 'unitas' olarak belirlemiştir. Plan, bütün ülke paralarının değerlerinin altın ile ifade edilmesini sadece ödemeler dengesindeki olası yapısal değişiklikler karşısında devalüasyon yapılmasını savunmaktadır. White planı, istikrar fonunu üye ülkelerin hükümetlerinin seçtiği yöneticiler tarafından yönetilmesini ve seçilen bu yöneticilerin oy sayılarının kotaları ile orantılı olmasını öngörmüştür. Dolayısıyla IMF'in teorik temelleri ABD'nin desteği ile ortaya konulan White planına dayanmaktadır (Öztürk ve Bayraktar, 2010: 8-9).

II. Dünya Savaşı sonrası teknoloji ve iletişim alanındaki hızlı gelişmeler ülkelerin uluslararası finansal piyasalara entegrasyonunu arttırmıştır. Bu entegrasyon, ülkelere birçok alanda avantajlar sağlamanın yanında finansal krizlerin ülkeler arasında daha çabuk yayılması, ülkelerin finansal bir birliktelik içerisinde olması zorunluluğu gibi olumsuz sonuçları da olmuştur. Finansal piyasalardaki bu birliktelik olgusu, ekonomide başarı ve refahın ancak istikrarlı bir küresel ekonomik ortama bağlı olduğunu bu istikrarın sağlanabilmesi için de, uluslararası işbirliğini sağlayacak kuruluşların oluşturulması gerekliliği fikrinin oluşup yayılmasına neden olmuştur. Oluşan bu fikirler ışığında üç yöntem belirlenmiştir (Kılıçaslan, 2007: 26-27). Bunlar:

- Ödemeler Dengesinde kısa vadede sıkıntılar çeken ülkelerin bu sıkıntılar nedeniyle ithalat kısıtlamalarına girmelerini önlemek amacıyla destek veren bir para fonunun oluşturulması,
- Savaş sonrası yeniden inşa edilecek olan Avrupa için bir bankanın oluşturulması,

- Olası daralma durumlarına önlemler alınarak bir daha yaşanmaması amacıyla ticari işbirliğini sağlayacak olan Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması,

Bu görüşlerin tartışılıp uluslararası ticari ve mali sistemin esaslarının belirlenmesi amacıyla 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde “Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı” düzenlenmiştir. Konferansa 45 ülkeden temsilciler katılmış, savaş sonrası Dünya ekonomisine Yön veren ekonomik örgütler kurulmuş ve uluslararası ekonominin yeni işleyişi belirlenmiştir (Kılıçaraslan, 2007: 26-27).

1.5.1. Uluslararası Para Fonu

Günümüz ekonomilerinde para, sahip olduğu klasik fonksiyonlarının yanında istihdam, gelir seviyesi, fiyat istikrarı ve dış dengeyi etkileme gibi önemli fonksiyonları ile ekonomiyi etkileyen en önemli politika araçlarından biri haline gelmiştir. Paranın ülke ekonomilerindeki bu kilit rolü ile birlikte uluslararası ticaretinde hızla gelişimi, dünya genelinde ülke ekonomilerinin refah düzeylerin arttırılabilmesi için uluslararası bir para sisteminin varlığına ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Bu bakımdan IMF bir özlemin sonucu olarak doğmuştur (Karluk, 1990: 223).

IMF'nin amacı, uluslararası ekonomik ilişkileri ve işbirliklerini güçlendirip, dengeli bir biçimde büyümesini sağlamak ve ödemeler dengesinde meydana gelen aksaklıkları çözmektir. Fakat dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak amaçları değişebilmektedir. 1980'li yıllara kadar ödemeler dengesinde yaşanan sorunları çözmeyi amaçlarken, 1980'den sonra yapısal uyum programları adı altında Dünya da etkinliği giderek artan finansal kreditörlük görevini üstlenerek ekonomik kriz yaşayan ülkelere finansörlük yapan bir kuruluş haline gelmiştir.

1. IMF'nin Doğuş Nedenleri

1939'da yaşanan Büyük Buhran sonrası uluslararası ekonomik ilişkiler çıkmaza girmiş, yaşanan ekonomik krizler milli gelir ve istihdam düzeyinde daraltıcı etkiler meydana getirmiştir. Birçok ülke, bu daraltıcı etkilerden kurtulup, dünya

piyasalarındaki mallarını koruyabilmek için devalüasyona başvurmuştur. Aynı zamanda kendi iç piyasalarını koruyabilmek adına gümrük tarifelerini arttırarak miktar kısıtlamaları yapmışlardır. Bu durum ithalata, döviz tehditlerine neden olmuştur. Bütün bu uygulamalar, dünya ticaretini içinden çıkılmaz bir duruma doğru sürüklemiştir. Geline bu noktada II. Dünya Savaşı bitmeden yeni bir uluslararası para sisteminin oluşturulması fikri giderek güçlenmiştir. Bu sistem aracılığıyla döviz kurlarında istikrar sağlayarak, Dünya ticaretinin serbestleşmesi hedeflenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde Uluslararası Para Fonunun oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu finansal sistem 27 Aralık 1945'de 30 ülkenin kuruluşu oluşturan anlaşmayı imzalaması ile başlamıştır. Finansal düzenlemelerine ilk olarak 1947 başlayan bu kuruluş, etkinliğini her geçen yıl daha da arttırarak varlığını günümüze kadar sürdürmüştür (Usal, 2008: 233-234).

2.IMF'in Yönetsel Yapısı

Uluslararası Para Fonu, ya da daha çok bilinen kısaltmasıyla IMF, merkezi Washington D.C ABD'de bulunan, başkanlığını ise Christine Lagarde'nin yaptığı ve 2013 yılı itibari ile 188 üyesinin bulunduğu bir organizasyondur. Kuruluşun yönetsel yapısı resmi organlar ve danışma organı olmak üzere iki organdan oluşmaktadır.

Resmi Organları güvenörler kurulu, yürütme kurulu ve başkandan oluşmaktadır. Güvenörler kurulu üye ülkeler tarafından genellikle ülkelerinin maliye bakanı ya da merkez bankası başkanından oluşan, temsil ettiği ülkeler tarafından atanmış güvenörlerden oluşur. Kurul IMF'in karar organı olup en yüksek yetkili organıdır.

Kurulun sahip olduğu yetkiler iki bölümde incelenmektedir. Bunların bir bölümü başka organlara devredilemez. Büyük bir bölümü ise yürütme kuruluna devredilir. Devredilemeyen haklara değinilecek olunursa (Alpar ve Ongun, 1987: 150-151);

- Üye kabulü ve bunun belirlenmesindeki karar mercii olması
- Kotaların belirlenmesi

- SDR tahsisleri
- IMF'in gelirlerinin dağıtımı
- Yürütme kurulunun IMF'in ana sözleşmesi ile ilgili yorumlarına itirazların karara bağlanmasıdır.

Yürütme kurulu, fonun günlük işlerinin yürütülmesinden sorumlu kuruluş olup, 24 üyeden oluşmaktadır. Kurula IMF Başkanı başkanlık etmektedir. Aynı zamanda IMF başkanı, bu kurul tarafından 5 görev yılı için seçilmektedir. Başkanın iki kere arka arkaya seçilebilmesi mümkündür

Danışma Organları ise, Geçici Komite ve Kalkınma Komitesinden oluşmaktadır. Bu komite uluslararası parasal sistemin yönetimi ve uygulaması ile ilgili faaliyetlerin yönetilmesinde görev alıp, hazırladığı raporları yürütme kuruluna sunarak, sistemin yürürlüğü hakkında bilgiler verir. Bu kurulun bir diğer önemli görevi ise uluslararası parasal sistemin gidişatı hakkında bilgiler verip, kaynak transfer politikasını değerlendirerek, uluslararası parasal sistemi etkileyen sorunlara yönelik ne gibi önlemler alınabileceğini araştırmaktır. Kalkınma komitesinin görevleri ise, AGÜ'lere reel kaynak transferlerini değerlendirip, bu transferle ilgili hazırladığı raporları IMF ve Dünya Bankası'nın Yönetim Kuruluna sunmaktır (Öztürk ve Bayraktar, 2010: 16-17).

IMF'nin Kapsama Alanı

IMF ekonomik küreselleşme sonrası dış ödeme güçlükleri çeken ülkelere finansman sağlayıp, fon kaynağı olması ve borçlarını erteleyip, yeni krediler sağlayarak, ülkelerin içinden buldukları kriz ortamlarından kurtulmalarına yardımcı olan bir kuruluş olarak küresel ekonomi açısından son derece önemlidir. Dünya ekonomisindeki üstlendiği rol arttıkça, kapsama alanı da bu artışa paralel olarak genişlemiştir.

IMF'nin kapsama alanları şu şekilde açıklanmaktadır:

- Uluslararası parasal işbirliğinin iyileştirilip, geliştirilmesi,
- Uluslararası ticaretin daha iyi noktalara getirilmesi,

- Döviz kurlarında istikrarın teşvik edilip, bu istikrarın kalıcı olması sağlanarak ve üye ülkelerin rekabetçi devalüasyonlarının önlenmesi,
- Dünya ticaretinin büyümesine engel oluşturan kambiyo kısıtlamalarının engellenmesi ve üyeler arasında çok taraflı bir ödemeler sisteminin oluşturulması,
- Dış ödeme güçlükleri yaşayan üye ülkelere fonun kaynaklarını kullanabilme olanağı sağlayarak içinde buldukları sıkıntıları aşmalarını sağlayacak fonları sağlama olanağı,
- Üye ülkelerin uluslararası ödemeler dengelerinde olabilecek açıklarının azaltılmasına yardımcı olmaktır.

Kaynak: (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/what.htm#box1>).

IMF'nin Mali Kaynakları

IMF, üye ülkelerine ihtiyaç duydukları takdirde mali konularda destek sağlamakla yükümlüdür. Fon ihtiyacı olan ülkelere sağlanan bu yardımlar fona üye olan diğer ülkeler tarafından sağlanmaktadır. Ülkeler sağlamış oldukları bu katkılar oranında fon da söz sahibi olmaktadır. Bu ülkeler ABD başta olmak üzere gelişmiş Avrupa ülkeleridir.

1. Kotalar

Ülkeler fona üye olurken kendilerine kullanabilecekleri bir kota tahsisi yapılır. Bu kotaların ağırlıkları ülkelerin fona yapacakları mali katkılara bağlıdır. Bu ağırlık aynı zamanda fon yönetimine katılımlarla doğru orantılıdır.

1963 yılından itibaren kotaların belirlenip, arttırılmasında değişikliğe gidilmiş, birden çok formül kullanılmaya başlanmıştır. Daha önceki dönemlerde yani 1963 öncesinde, kotaların belirlenmesi ülkelerin ihracat ve ithalat miktarlarındaki ortalamaları, altın ve döviz stokları, milli gelir gibi makro ekonomik değişkenler kullanılarak hesaplanırken, aynı zamanda bu hesaplar ülke ekonomilerinin büyüklüğü ve uluslararası piyasalardaki gücünün göstergesi olarak görülmekteydi. Günümüzde ise, ülkelerin üyelik katkıları, oy verme hakkı, çekebilecekleri kaynak miktarı ve Özel Çekme Hakları'nın (SDR) dağıtımına bağlıdır. Her üyenin 250 oyu

ve kotasındaki her 100.000 doları için ek bir oyu mevcuttur(Knorr, 1948: 21). Bu durum ekonomik olarak güçlü olan üyeler, başta ABD olmak üzere Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere gibi güçlü ülkelerin fon üzerindeki denetiminin ve kontrolünün artmasına neden olmaktadır.

Üyelik katkısı, ülkelerin fona yapacakları mali katkıların sınırlarına göre belirlenir. Bu ödenen paranın %25'i uluslararası rezerv paralara, %75'i ise ülkelerin ulusal paraları cinsinden IMF'ye ödenir.

Oy Verme Ağırlığı, ülkelerin fon'daki kota ağırlığının oy kullanma ağırlığına bağlı olmasıdır. Bu hak fon'un temel uygulamalarında ve uygulanacak politikalar aşamasında karar alınmasında büyük bir öneme sahiptir.

Fon'dan Sağlanacak Kredi Miktarı, ülkelerin ihtiyaç duydukları takdirde fon'dan kullanacakları kredi miktarının sınırının belirlenmesidir. fondaki kredileri katkıları ile orantılıdır.

Yeni SDR'lerin Dağıtımı, mevcut rezervlere ilave olarak uluslararası likidite ihtiyacını karşılamak üzere fon tarafından 1970 yılında yaratılmış finans kaynaklarına SDR denir. SDR'ler üye ülkelerin kotaları ile doğru orantılıdır (Seyidoğlu, 2007: 569-570).

2.Borçlanma

Fonun bir diğer önemli finans kaynağı ise borçlanmalardır. Fonun borçlanmasındaki amacı, normal kaynakların geçici olarak desteklenmesidir. Bu borçlanmayı çeşitli şekillerde yapmaktadır. Fon'a üye ülkelerin Merkez Bankaları ve Uluslararası mali kuruluşlardan borçlanılacağı gibi, onlar gurubu ile 1962 yılında yapılan Genel Ödünç Alma Anlaşması (General Agreement to Borrow) ve yediler gurubu ile 1997 yılında yapılan Yeni Ödünç Alma Düzenlemeleri (New Arrangements to Borrow) Fon'un borçlanmalarına örnektir. Ayrıca Uluslararası Denkleştirme Bankası (Bank For International Settlements) ve Suudi Arabistan Para Ajansı (Saudi Arabian Monetary Agency) fon'un borçlandığı diğer farklı kuruluşlar arasındadır (Öztürk ve Bayraktar, 2010: 18).

IMF'nin kullanım bedelleri, kotalar ve borçlanma gibi mali kaynaklarının yanında başvurabileceği bir diğer yol da altın satışlarıdır. IMF altın stoku bakımından Dünyanın önde gelen ekonomik kuruluşlarından birisidir. Ancak altın stoku IMF'nin hemen kullanabileceği hazır kaynaklardan biri değildir. Bu kaynağın kullanılabilmesi için %85 oy çokluğuyla karar alınması şarttır (Korkmaz, Sürer, 2006: 58).

IMF'nin Mali Yardım Mekanizması ve Mali yardım biçimleri

Fonun mali işlemleri Genel Departman ve SDR departmanı tarafından yürütülür. Yürütülen bu işlemlerin bir kısmı, mali varlıkların başka mali varlıklarla değiştirilmesi biçiminde olur. Diğer bir kısmı ise, SDR dağıtımı ya da işlem karşılık bedelleri olarak fona yapılan ödemelerinden oluşur. Genel Departmanda, fon kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturan Genel Kaynaklar Hesabı yer alır. SDR departmanında ise SDR ile ilgili işlemler gerçekleştirilmektedir. IMF, üyeleri adına çeşitli kaynakları yönetmektedir. Fon kaynaklarının en önemli kısmını üyelerin katkıları ve kotalar oluşturmaktadır. Bunun yanında bir diğer fon kaynağı ise borçlanmadır. IMF ilk kez 1962 yılında borçlanmış, bunu ilerleyen yıllarda birkaç daha kere tekrarlamıştır.

IMF, ödemeler dengesizliklerinin giderilmesi ve ülkelere mali katkı sağlamak amacıyla ulusala paraları karşılığında ülkelere döviz ya da SDR satır. IMF bu kaynakların kullanımını karşılığında ise bir kullanım bedeli ister. Bu bedel üç biçimde olur (Alpar ve Ongun 1988: 156).

- *Rezerv dilimi (eski altın dilimi) dışındaki kredi dilimlerinden yapılacak satın alma işlemlerine %0,5 oranında faiz uygulanır ve bu faiz işlem sırasında ödenir.*
- *Stand-by ve genişletilmiş düzenlemelerde, bu anlaşmalar çerçevesinde sağlanmış ancak çekilmemiş tutarlara her 12 aylık dönemin başında yıllık % 0,25 oranından hesaplanan bir faiz tahakkuk ettirilir ve bunun dönem başında ödenmesi gerekir.*
- *Üyelerin Fon'dan ulusal paralarıyla döviz satın alarak kredi sağlamaları, kendilerinin kurlustaki ulusal paralarını arttırır. Ulusal paralarının artmasına yol açan bu tür işlemler karşılığında, artan ulusal paraların üzerine bir faiz bedeli tahakkuk ettirilir.*

IMF tarafından mali imkânların kullanımı karşılığında alınan bedele “faiz” adı verilmemektedir. Bunlara IMF literatüründe kullanılan “charge” kelimesinin karşılığı olarak “kullanım bedeli” denilmektedir. Bu kullanım bedeli, her mali yıl için fon’un gelir hesapları dikkate alınarak yeniden belirlenmektedir. Bir üye ülkenin fon’dan kullandığı rezerv dilimi pozisyonu için herhangi bir kullanım bedeli ödemesi söz konusu değildir (Eğilmez, 1996: 50). IMF imkânlarının kullanımı dönem sonunda geri ödenmezse IMF, üye ülkeden kullanım bedeli yerine doğrudan doğruya SDR faizini ister, bundaki amaç SDR faizine göre düşük bir bedelle kullandırdığı imkânların kötüye kullanımını önlemektir.

Kaynak kullanımındaki koşulluluk

Rezerv dilimi dışındaki fonlar dışında yapılan harcamalar koşullu kredi niteliğindedir. Sağlanacak olan yardımlar belli koşullar yerine getirilerek gerçekleştirilmektedir. Fon 1952 yılında yürütme kurulu tarafından hazırlanan stand-by düzenlemelerini yürürlüğe koyarak üyelerine kredi imkanları sunmuştur. Bu düzenlemeler mali sorunları düzenleyici nitelikte olup, üye ülkelerle IMF arasında varılan karşılıklı mutabakatla gerçekleştirilmektedir. Stand-by sözleşmesinin gerçekleştirilmesi için de kredi talebinde bulunan ülkelerin borçluluk süresince izlemeyi kabul ettikleri iktisat politikalarının yazılı olduğu niyet mektubunu vermeleri gerekmektedir. Bu mektup genellikle bir yıldır. Bunun yanında fon’un desteklemiş olduğu istikrar programları genellikle deflasyonist karakterlidir. Toplam harcamaların ve toplam talebin kısılarak, döviz kurlarının piyasa koşullarına bırakılıp, İthalatın serbest, ihracatın teşvik edilmesi bu programların temelidir. Kredi zeminini oluşabilmesi için, belirlenmiş olan bu performans kriterlerinin uygulanıp, geçer not alınması zorunludur (Alpar ve Ongun 1988: 157-158).

1.5.2. Dünya Bankası

1944 yılında gerçekleştirilen ve Uluslararası Para Sisteminin esaslarını belirleyen Bretton Woods anlaşması ile kurulan Dünya Bankası; faaliyetlerine 1946 yılında başlayıp, etkinliğini günümüze kadar sürdürmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkıma uğramış ülkeleri tekrar ayağı kaldırmak amacıyla kurulan Dünya Bankası, zamana paralel olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere uzun vadeli

krediler sağlayarak bu ülkelerin, sosyo-ekonomik olarak kalkınmasını misyon edinmiştir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan bu ülkelerin kalkınmaları için en önemli finans kaynağı olup, uluslararası parasal sistemde en önemli yardım kaynağı ve öncüsü olarak gösterilmektedir (Öztürk, 2006: 36).

Dünya Bankasının Tarihçesi

ABD'nin New Hampshire Eyaletinin Bretton Woods kasabasında 44 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen ve İkinci Dünya Savaşı sonrası zarar gören ülkelerin yeniden yapılandırılıp kalkındırılması amacıyla, Bretton Woods Anlaşmasıyla kurulan Dünya Bankası faaliyetlerine 1946 yılından itibaren başlamıştır.

I.Dünya savaşı öncesinde ülkeler altın standartı sistemini uygulamaktaydı. Bu sisteme göre ülkelerin, ulusal paralarının değerleri altın cinsinden belirlenmekteydi. Böylelikle ülkeler ulusal paralarını kolaylıkla altına çevirebilmekte, dış ticarete ödeme kolaylığı sağlanarak, uluslararası ekonomide istikrarın sağlanması için herhangi bir etki mekanizmasına gerek kalmamaktaydı (Mundell, 2000: 90). İstikrarlı bir şekilde devam eden bu sisteme savaşa kısa bir süre kala İngiltere gibi o dönemin güçlü devletleri, sistemi kendi ekonomilerinin etkisi altına almak için merkez bankaları aracılığıyla müdahale edip sistemin istikrarını ve işlerliğini bozdular (Mundell, 2000: 90) .

Savaş, ülke ekonomileri üzerinde yıkıcı etkiler bıraktı savaş boyunca yapılan askeri harcamalar, savaş sonrası ödenen savaş tazminatları ülkelerdeki altın stokunu azaltarak güç dengelerinin değişmesine neden oldu. Savaşa önceleri girmeyip, savaşın bitimine kısa bir süre yer alan ABD, savaştan en çok yarar sağlayan ülke oldu. Böylede ABD Dünya'ya siyasi etkinliğinin yanında ekonomik olarak da damga vurmaya başladı. ABD, savaş süresince kendi mallarını ihraç etme karşılığında Avrupa ülkelerine ekonomik olarak destek vermekteydi. Savaş sonrası güç dengesinin bozulması ABD'nin ithalata yönelik tarifeleri arttırması ile sonuçlanmıştır. ABD'nin yapmış olduğu bu tarife değişikliği Avrupa'nın ABD'den yapmış olduğu mal ithalatını azalttı. Avrupa savaş döneminde aldığı kredileri ödeyemez hale geldi. Avrupa'da ekonomik yapının bozulmasıyla ABD mallarını

satacak pazar sıkıntısı yaşamaya başladı. ABD savaş sonrasında Avrupa'ya yeniden ekonomik yardımlar yapma kararı aldı. Bu kararındaki amaç, dağılan Avrupa ekonomisini tekrar canlandırarak bu ülkelere mal ihracatına tekrar devam etmektir. Yapılan bu yardımlar doların değerini arttırıp, altının reel değeri üzerinde reel bir düşüşe neden oldu. Bu durum dünya'daki üretim düzeyinin azalmasına neden oldu. ABD finans piyasasına istediği gibi yön veriyordu. İngiltere öncülüğünde Avrupa devletleri bu durumdan memnun değildi. ABD hem ekonomik, hem de siyasi etkileri ile bu kadar güçlü olduğu bir dönemde hiç beklemediği bir şekilde 1929 yılında ekonomik bir kriz yaşadı. Bu kriz ABD'de başlayıp dünya geneline yayıldı (Sincer, 2009: 5-6-7).

ABD'nin kriz sonrası finansal yapısının bozulması mal piyasalarını da etkiledi. Tüketici taleplerinde yaşanan daralmalar, ürün fiyatlarını düşürüp, üretimi durma noktasına getirdi. Üretici firmaların iflas etmeleri işsizliğe neden oldu. Yaşanan bu sorunlar sadece ABD ile sınırlı kalmadı eş zamanlı olarak Avrupa'ya da yayılmaya başladı. 1929 Büyük Bunalımının akabinde yaşanan sorunların çözülmesi ve ekonomide oluşan istikrarsızlık ortamına son vermek adına 1933 yılında Londra'da Dünya Ekonomi Konferansı düzenlendi. Dünya ekonomisinde bir serbestleştirme sistemi oluşturulmak üzere görüşler belirtildi de ABD'nin bu görüşe karşı çıkması görüşmeleri olumsuz sonuçlandırmıştır. Bunun üzerine 1944 yılında haziran ayında Bretton Woods' da yapılan konferans da ABD hazine bakanı Harry Dexter White ve İngiliz İktisatçı John Maynard Keynes'in fikirleri görüşülmeye başlandı (Sincer, 2009: 7-8).

White, İkinci Dünya Savaşı sonrası bozulan döviz kurları, bunun yansıması sonucu bozulan dış ticaret sistemi ve uluslararası parasal sistemde meydana gelen çöküşü önleyici politikalar uygulamayı savunurken, bu politikaları gerçekleştirirken uluslararası bir bankanın kurulması gerektiğini vurgulamıştır (Mason ve Asher, 1973: 15).

İngiltere her ne kadar J.Keynes'in planın hayata geçirilmesi için görüş bildirirse de, çıkarlarına paralel olduğu ve ABD'nin yapmış olduğu 30 milyar dolarlık bağışla birlikte ABD ile ortaklık içerisinde bu planın kabul edilmesinde etkili

olmuştur. ABD Başbakanı Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Churchill'in görüşmeleri ve daha sonra diğer ülkelerinde katılımlarıyla oluşturulan taslağı Bretton Woods Anlaşması ile kabul ettiler. Bu anlaşma ile birlikte Dünya Bankası'nın temelleri atılmış oldu (Sincer, 2009: 9-10-11).

Dünya Bankası Gurubu

Ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmaları amacıyla yapılan hükümet programlarını ve projeleri destekleyen Dünya Bankası, ülkelere kaynak sağlama açısından en önemli kurumlardan birisidir. Dünya Bankası grubu ise, 1944 yılında yapılan uluslararası para yönetiminin bir parçası olarak her biri nihai karara sahip, yürütülen projelerde işbirliği içersinde birbirleri ile uyum içersinde çalışan beş kuruluştan oluşmaktadır. Bu kuruluşlar: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)'dir. Bu kuruluşların idaresi Dünya Bankası (IBRD) başkanı tarafından yürütülmekte olup, amaç ve işlev olarak Dünya Bankası ile aynı doğrultuda faaliyetler yürütmektedirler. Bu kuruluşlar kaynak ve hesap yönünden ise bağımsızdır (Hasçelik, 2008: 7-8).

Dünya Bankası'na Üyelik ve Oy Hakkı ve Sermaye Yapısı

Dünya Bankası'nın faaliyetlerinden yararlanıp kredi desteği almak isteyen ülkeler öncelikle bu kuruluşa üye olmak zorundadırlar. Dünya Bankası'na üyelik için gerekli ön koşul ise IMF'ye üye olmaktır. Banka, üyelerle arasındaki ilişkiyi kamu kesimi üzerinden kurmaktadır. Bunu yapmasındaki amaçlarından biri, bankanın sadece hükümetlere veya hükümet garantisi olan kurumlara borç vererek, kendini garantiye alma isteğidir. Bir diğeri ise, bankanın çalışmalarını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu sağlıklı bilgilerin kamunun tekelinde olmasıdır.

Ülkelerin Dünya Bankası'na üye olmalarındaki amaçlar gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkeler, Dünya Bankasının yönetim yapısındaki güçlere etki ederek sunulan finans desteklerini kendi ülkelerine veya ülkelerindeki yatırımcılara aktarılmasını sağlamak istemektedirler. Az gelişmiş

lkeler ise, kalkınmaları için ihtiyaç duydukları finans kaynağını temin etmek için Dünya Bankası'na başvurmaktadırlar (Kaya, 2002: 8).

Ülkelerin oy güçleri "sabit oy sayısı" ile "değişken oy Sayıları"nın toplamına eşittir. Sabit oy sayısı, ülkelerin Dünya Bankası'ndaki sermaye miktarı paylarına bakılmaksızın her ye ülke için 250 adet olarak belirlenmiştir. Dünya Bankası'nda ye ülkelerin oy gücünü belirleyen esas, ye ülkelerin sermaye payına göre belirlenen değişken oy sayısıdır. Değişken oy sayısı, ye ülkenin USD cinsinden ifade edilen sermaye payına göre değişmektedir (Eğilmez, 1996: 75).

Bankanın sermaye miktarı, ana sözleşmesi gereğince düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre bankanın kuruluş sermayesi her birinin değeri 100.000 USD olmak üzere 100.000 adet paydan oluşmaktadır. Banka'da her ye için belirli bir miktarda sermaye payı vardır. Bu paylar ülkelerin IMF içersindeki kotaları gz önünde bulundurulurak, banka tarafından minimum sabit pay ile o ülkenin kendi isteği ile taahhüt ettiği değişken sermayeden oluşmaktadır (IBRD, 1989: 1-2-3).

Banka'nın bütçesi, IMF'nin kota sistemine benzer bir şekilde ye ülkelerin ödedikleri aidatlardan oluşmaktadır. Tıpkı IMF de olduğu gibi en büyük kotaların sahibi ABD'dir. Ayrıca bankanın parasal işlemleri de ABD doları üzerinden yapılmaktadır. ABD aidat sahibi ülkeler arasında fiili veto yetkisi bulunana tek ülke konumundadır. Banka'ya ödenen aidatların %2'si dolar ya da altın olarak ödenirken %18'i ye ülkelerin ulusal paraları ile ödedikleri aidatlardan oluşmaktadır. Ödenen bu miktarın %80'i banka faaliyetlerini garantiye alan bir garanti fon'un da tutulmaktadır. Hissedarlık esasına dayanan bu sistemle hedeflenen zengin ya da fakir ülke ayrımı yapmadan tüm ülkelerin yararlanabileceği ortak bir finans sistemi oluşturmaktadır (Bedirhanoğlu, 2006: 90).

Dünya Bankasının rgt Yapısı ve Yönetimi

Dünya Bankası'nın organizasyon yapısı, IMF ile benzerlik göstermektedir. Tüm yeler Genel Kurul'da (*Board of Governors*) temsil edilirken, Direktörler Kurulu'nda (*Board of Directors*) 24 yenin temsilcisi yer alır (www.worldbank.org).

Dünya Bankası'nın organizasyon yapısında karar mekanizması Governörler Kurulu, icra Direktörleri Kurulu, Dünya Bankası Başkanı ve diğer yönetim birimlerinden oluşan organlar oluşturmaktadır. Bu organlar daha öncede belirtildiği gibi İBRD'nin yanı sıra Dünya Bankası Grubu içinde yer alan diğer kurumların da yönetiminden sorumludur. Bu organların dışında, Kalkınma Komitesi de örgüt yapısı içinde yer alan önemli bir birimdir (Kaya, 2002: 11).

Dünya Bankası'nın Finansman Kaynakları

Dünya Bankası, ülkelere ihtiyaç duydukları kredileri sağlarken, bu kredilerin teminini beş kaynaktan temin etmektedir. Bunlar: üye ülkelerin bankaya sermaye ortaklığı, banka'dan daha önce alınan borçların vade farkları ile ödenmesi, sermaye piyasalarından yapılan borçlar, menkul kıymet satışları ve son olarak muhtelif gelirleridir. Banka elde ettiği bu finansman kaynaklarını olası tehlikelerden korumak amacıyla bir takım önlemler almıştır. Örneğin "Bir ülke devalüasyon yaparsa, sermaye yatırım payında meydana gelen düşüşleri ve ortaya çıkacak kayıpları, geri ödeyeceği borçlarla birlikte milli parasıyla ödemek zorundadır." Banka Böylece finans kaynaklarını devalüasyona ve revalüasyona karşı korumaktadır (Karluk, 1990: 188).

1.5.3. Dünya Ticaret Örgütü

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, savaşın yıkıcı etkilerinden kurtulup, dünyada ekonomik ve siyasi istikrarı sürekli kılmak amacıyla güçlü bir uluslararası ekonomik işbirliği sisteminin kurulması ihtiyacı doğmuştur. Bunu gerçekleştirmek için uluslararası ticareti serbestleştirmek adına yeni kurumlar oluşturulması çabalanmıştır. Bu doğrultuda kurulan ve "Bretton Woods" ikizleri olarak bilinen IMF ve Dünya Bankası bu düşüncelerin gerçekleşmesi için örnek oluşturmuş, ekonomik işbirliklerinin sağlanması ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi adına altyapı olmuştur (<http://www.ekonomi.gov.tr>).

Bu ihtiyaçları gidermek amacıyla, 1945'te Amerika Birleşik Devletleri uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve istenilen seviyeye gelmesi amacıyla Uluslararası Ticaret Örgütü'nün [International Trade Organization (ITO)]

kurulmasını yönünde çalışmalar yapmış ve önerilerde bulunmuştur. İki yıl süren müzakerelerin ardından 1948'de ITO'nun kuruluşunu öngören Havana Anlaşması (*Havana Charter*) imzalanmıştır. Ancak, ABD'nin desteğini alamaması nedeniyle bu anlaşma yürürlüğe girememiştir. ITO'yu hayata geçirmeye yönelik çabalar ve müzakereler devam ederken, bu işlemlerin uzun sürmesinden kaynaklanan sorunları beklemek istemeyen sekiz ülke: Avustralya, Belçika, Kanada, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, İngiltere ve ABD tarafından gümrük vergilerini ve uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla 1947 yılında Tarifeler ve Ticaret Genel anlaşması General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) hazırlanmıştır. Bu sekiz ülke, Geçici Yürürlük Protokolü ile GATT'ı 1 Ocak 1948 tarihinden itibaren uygulamaya başlamışlardır. Anlaşmanın geçici olma sebebi ITO'nun kısa bir süre içinde kurulacağı düşüncesidir. Fakat daha önce değindiğimiz gibi ABD'nin desteğini alamamasından dolayı faaliyete geçirilememiştir. Bu nedenle geçici olarak kurulan GATT 1947-1995 yılları arasında yürürlükte kalmış; fakat DTO kurulana dek uluslararası bir statü kazanamamıştır (Yılmaz, 2003: 2-3).

Üye devletler için bir ticarî müzakere teşkil eden GATT, 1947-1995 döneminde sekiz kez gerçekleştirilmiştir: Cenevre (1947), Annecy (1949), Torquay (1950), Cenevre (1956), Dillon (1960-61), Kennedy (1962-67), Tokyo (1973-79) ve son olarak Uruguay (1986-94). Ticaret müzakereleri turları ile uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması konusunda önemli mesafeler alınmasını sağlamıştır. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), yaklaşık yarım yüzyıl boyunca, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına (GATT) istinaden yürütülen son çok taraflı ticaret müzakere turu olan Uruguay Turu (1986-1995)'nin sonucunda, 1995'te kurulmuştur (Pakhuy, 2005: 19).

DTÖ' nün İşlevleri ve Yapısı

Organları ve işlevleri

Dünya ticaretini serbestleştirmek amacıyla kurulan DTO, bu evrensel amacının yanında; daha önce yapılmış ve hala mevcut olan anlaşmalar ile ileride yapılacak olan anlaşmalar açısından üyeler için bir müzakere formu oluşturmak, Anlaşmazlıkların Halli Sistemini (AHO) yönetmek, Ticaret Politikalarını İnceleme

Mekanizmasını yönetmek ve gerekli olduğu takdirde IMF ve Dünya Bankası ile işbirliği yapmak gibi dört temel görevi de benimsemiştir(DTO Kuruluş Anlaşması VIII).

Bu amaçlar doğrultusunda çalışan DTO'nun iki yönetim organı bulunmaktadır. Bunlar: Bakanlar Konferansı ve Genel Konseydir. Bakanlar Konferansı tüm DTO üye ülkelerinin temsilcilerinden oluşan ve DTO'nun en yetkili organıdır. Her iki yılda en az bir kere olmak üzere toplanır. Genel Konsey ise, Bakanlar Konferansının toplandıkları aralıkta geçen sürede başlıca kararları almakla görevlidir. Ayrıca AHO ve Ticaret Politikalarını inceleme organıdır. Bu konsey tüm DTO üye ülkelerinin temsilcilerinden oluşur ve gerektiğinde toplanır. Bunların yanında hükümetler arası ve hükümet dışı örgütlerle işbirliği yapmakla yetkilidir. Bunlara ek olarak DTO günlük işlerini yürütmede İhtisas Konseyleri ve Komiteleri gibi Genel Konseyin idaresi altında çalışan komitelerden yardım almaktadır (Sarıbeyoğlu, 2008: 40-41)

DTO'nun Hedefleri

Kuruluş, üyelerinin ticari çabaları doğrultusunda belirli hedefler belirlemiştir. Bu hedefler 15 Nisan 1994 tarihli Marakes şu şekilde sıralanmıştır (Ertürk, 2001; 252 ve Kılıçarslan, 2007: 38-39).

- Hayat standartlarını yükseltmek;
- Ekonomide tam istihdamı sağlamak;
- Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;
- Reel gelirin sürekli yükselmesini sağlamak
- Çevreyi korumayı özen göstermek;
- Çok Taraflı Ticaret Sisteminin temel ilkelerini korumak
- Uluslararası ticari iliksilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;

- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin' sonuçlarına uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı birçok taraflı ticaret sistemini geliştirmek;

DTO'nun Temel İlkeleri

Dünya ticaret Örgütünün altı temel ilkesi vardır. Bunlar: ayrımsız ticaret, en çok kayırılan ülke kuralı, ulusal davranış, şeffaflık, pazara giriş serbestisi ve bağlayıcı tarifelerdir. Ülkeler arasında herhangi bir ayırım yapılmadan dış ticaretin serbest bir şekilde yapılması ayrımsız ticaret, kuruluşa üye ülkelerden biri başka bir ülkeye herhangi bir taviz tanıdığına bu kolaylıktan anlaşmayı kabul eden ülkelere de aynı şekilde faydalanmasının sağlanmasına ise en çok kayırılan ülke kuralı ilkesi denir. Ulusal davranış ilkesi, yerli ve yabancı mal ve hizmetler ile hizmet ihracatçıları ve fikri mülkiyet haklarının sahipleri arasındaki ayrımcılığı haksız kılmaktadır. Bu üyelerin mal, hizmet ve fikri mülkiyet haklarının korunması gibi alanlarda ticaret politikalarında şeffaflığın sağlanması ise bir diğer temel ilkedir. Mal ve hizmet pazarlarına girişlerin yaygınlaştırıp, güvenliğin sağlanıp, garanti edilmesi, pazara giriş serbestisi ilkesidir (Ertürk, 2001: 255-256).

DTO'nun Bütçesi

Bütçe ve katkılar konusu, anlaşmanın 7 numaralı maddesinde yer almaktadır. Bütçenin gelirlerinin büyük bir kısmını üye ülkelerin katkıları oluşturmaktadır. Bu katkılar üyelerin uluslararası ticaretteki katkılarına göre hesaplanır. Kuruluşun yıllık bütçe tahminini ve mali durum raporları, Bütçe, Mali, ve İdari İşler Komitesine Genel Direktör tarafından sunulmaktadır. Yıllık bütçe tahmini, Genel Konseyin onayına tabidir. Mali düzenlemeler, GATT 1947 düzenlemeleri ve uygulamaları temel almaktadır. Mali düzenlemeler ve yıllık bütçe tahmini üçte iki çoğunlukla Genel Konsey tarafından onaylanmaktadır (Karaca, 2009: 90).

DTO'ya Üyelik

DTO'ya üyelik için gerekli şartlar DTO anlaşmasının XI ve XII maddelerince belirlenmiştir. 1947 yılında imzalanan GATT'dan DTO anlaşmasını, Çok Taraflı

Anlaşmaları kabul eden ülkeler ve Avrupa topluluğu üyeleri asil üye olarak kabul edilmektedir. Kuruluşun 158 üyesi bulunmakta, bu üye ülkelerin çoğunu geliştirmekte olan ülkeler oluşturup, DTO anlaşmalarında yer alan farklı ve özel muamelelerden ve yardımlardan yararlanabilmektedirler. DTO, ülkeleri gelişmiş veya geliştirmekte olan gibi bir ayrıma tabi tutmamaktadır. Bu tercih ülkelerin kendi isteklerine bağlıdır. Fakat kuruluş, geliştirmekte olan ülkeler arasında en az gelişmiş ülkeleri BM'in en az gelişmiş ülkeler listesine göre ayrı tutar.

Asil üyeliğin dışında üye olmanın bir diğer yolu, DTO'ya üyelik başvurusudur. Başvuru isteğinde olan her devlet ve ticari nitelikleri bakımından özerkliği bulunan gümrük bölgeleri istekleri doğrultusunda adaylık başvurusunda bulunabilmektedirler. Başvuruda bulunan ülkelerin üyelikleri, Dünya Bankasına benzer bir şekilde otomatik bir mekanizma ile değil, sürece bağlı olan bir müzakere sistemine dayanır. Ayrıca bu ülkeler, DTO Kuruluş Anlaşmasını ve eklerindeki Çok Taraflı Ticaret Anlaşmasını kabul etmek zorundadır. Bütün bu işlemler yapıldıktan sonra, üyelik başvurusu, Bakanlar Konferansı tarafından DTO üyelerinin üçte ikisinin çoğunluğu ile kabul edilir (Gökçe, 2008: 53-54-55).

Çalışmamızın buraya kadar olan aşamasında, Uluslararası ekonomi kavramı ve uluslararası ekonomi kavramının merkantilizm ile başlayıp günümüze kadar süregelen gelişim sürecinde, ekonomi teorileri ve politikaları incelenip, politik yaklaşımları ve ekonomik örgütlere değinilerek, ekonomi tarihinin gelişim süreci incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİYASİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİN TEMELİ

Uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilerin temeli ana başlığı altında incelenen ve Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan bu bölümünde, ekonominin gelişim süreci ile birlikte siyaset ile olan etkileşimi ve ekonominin siyasi kavramlar üzerindeki etkisi incelenmektedir. Ekonomi ve siyaset kavramlarının ortaya çıktığı ilk günden bugüne dek etkileşim halinde oldukları, insanların yaşamlarında ekonomik menfaatleri doğrultusunda karar verdikleri ve bunun sonucunda siyasi kavramların ve yönetim şekillerinin oluştuğu görülmüştür. Bu doğrultuda temelinde ekonomik düşüncelerin bulunduğu siyasi-ekonomik kavramlar ve siyasi-ekonomik modeller incelenmiştir. Yapılan bu incelemeler ek olarak, bu iki kavramı derinden etkileyip birbirine daha çok yakınlaştıran küreselleşme kavramının etki ve sonuçlarına değinilerek çalışmanın üçüncü bölümünün daha iyi kavranıp elde edilen sonucun anlaşılması için bir alt yapı niteliğinde olmuştur.

2.1. Siyaset Kavramı

İnsanlık tarihinin gelişim süreci incelendiğinde, insanların toplum içinde birlikte yaşama olgusu kazandığı görülmektedir. İnsanların bu olguyu kazanması ile birlikte; bireyler arasında ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ilişkiler artmış, insanların birlikte yaşayabildikleri sosyal devlet anlayışının temelleri atılmıştır. Bu ilişkilerin devamlılığının sağlanabilmesi ve daha sistemli olabilmesi içinde ortak davranışların belirlenip, bireylerin bu davranışlar çerçevesinde hareket etmesi gereklidir. Çünkü bireyler ortak fikir, davranış, istek ve arzulara sahip değillerdir. Sosyal bir yaşamın sağlanması da bireyler arasındaki bu farklılıkların ortak bir

menfaat etrafında toplanmasıyla gerçekleştirilecektir. Siyaset kavramının çıkış noktası da insanların ortak menfaatleri ve çıkarları doğrultusunda kolektif bir karar alma sürecinin oluşmasıyla başlamıştır.

İnsanların davranış biçimlerinin ve fikirlerinin farklı olması siyaset kavramına, farklı dönemlerde kişilere ve ülkelere göre değişen birbirinden farklı tanımlar katmıştır. Siyaset sözcüğünün kökenine indiğimizde kavramın eski doğu uygarlıklarında devlet yönetimi, batı uygarlıklarındaki karşılığının ise politika olduğunu ve kökeni yunanca olan polis kelimesine dayandığını görürüz. Polis aynı zamanda siyasi bir modelin adı olup; site, kent, yöre anlamlarına gelip, her şeyin başı ve her şeyin sonu olan şehir devletlerini ifade etmektedir (Heywood, 2006: 1-2).

Siyaset kavramının kendini oluşturan fikirler ve içinde bulundurduğu anlam çeşitliliği nedeniyle, herkesin üzerinde anlaşılabilir fikir birliği yaptığı bir tanımla bulunmamaktadır. Fakat siyaset bilimi literatüründe en çok atıf yapılan siyaset tanımları: H.Laswell'e ait olan , "*Kimin, nerede, ne zaman, ne elde edeceğinin otorite yoluyla belirlenmesi*" veya "*Kaynakların ve değerlerin otorite yoluyla dağıtımı*" (Yayla, 2004: 3). K.Marx ve F.Engels siyaseti, üretici güçlerin niteliğini belirlediği bir üst yapı olarak tanımlarken, Max Weber belirli bir toprak parçası üzerinde, gerektiğinde fiziki güce başvurulabilen, karar almada ve bu gücün kullanımında emir mekanizmasının olduğu, yönetsel bir örgüt tarafından yönetilen bir olgu olduğunu belirtmiştir. Aristoteles ise, siyaset kavramını insanların kendi hayatlarını en üst seviyeye ulaştırmak ve iyi bir toplum yaratmak için giriştikleri faaliyetler olarak tanımlamış, bu özelliği ile de siyaseti "en üst bilim" olarak tanımlamıştır (Çam, 1999: 21-22).

Siyaset üzerine yapılan bu farklı tanımlamaların, insanların birlikte yaşadıkları toplum içinde farklı ihtiyaçlardan ve farklı fikirlerden doğduğunu çalışmamızda bahsetmiştik, bununla birlikte insanlar içinde yaşadıkları toplumda kaynak ve değer üretimine katılmakta ve bunlardan yararlanmaktadır. Ancak; insan ihtiyaçlarının sonsuz, tabiat'daki kaynakların ve değerlerin sınırlı olması bir bölüşüm ve rekabet ortamını oluşturmaktadır. Bu ortamda kişisel çıkarların ve çekişmelerin yerini ortak çıkarlar doğrultusunda bir araya gelip hareket eden gruplar almıştır. Bu

gruplar küçük koloniler halindeyken zamanla ulusal ve uluslararası örgütler haline gelmiştir. Bu gruplar bu kadar büyümüş ve toplumlara yön veriyor iken gruplar arasındaki rekabet ve kaynak bölüşümü sorunu meydana gelmesi kaçınılmazdır. Kaynakların bölüşümünün de ortaya çıkan sorunlarda fiziki ve meşru zora başvurulmuş eylemler bir çatışma ortamı yaratmıştır. Böyle bir ortamda toplumsal uyumu sağlayan, kişileri ve grupları ortak çıkarlar etrafında toplayarak, çatışmanın önlenmesini sağlayan siyaset olgusunun varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmamızda siyaset kavramını incelerken, kaynakların kıtlığı ve dağıtımında yaşanan problemlerle başlayan ekonomi-siyaset olgusunun yakın ilişkisi ve ekonomi kavramının dünya siyasetindeki etkilerinden bahsedilecektir.

2.2. Siyaset Ekonomi İlişkisi

Merkantilizm ile başlayıp günümüze dek devam eden iktisadi görüşleri incelediğimizde ekonomi ve siyasetin birbirinden ayrılmaz iki kavram olduğunu yapılan araştırmaların sonucunda görmekteyiz. Uluslararası ekonomik sistemin yapısı ve işleyişi genellikle uluslararası siyasal sistemin yapısı ve işleyişi ile paralel olarak belirlenir. Siyasetin temelini ise kamusal güç kullanımı, nüfus, siyasal sistem gibi ekonomi ile yakından ilişkili unsurlar oluşturmaktadır. Bunun yanında ülkelerde uygulanan ekonomik politikalar, ülkede ekonomik alan ile sosyal ve politik alanı bütünleştirmektedir. Uygulanan bu politikalar, ülke içindeki siyasi kararları etkilediği gibi dış politika olarak da belirleyici olmaktadır. Çünkü ülkeler, dış ilişkilerini genellikle ulusal çıkarları doğrultusunda kurmaktadır (Duman, 2002: 2).

Ülkenin dış siyasette söz sahibi konumu, ülke ekonomisi ile yakından ilişkilidir. Çünkü güçlü bir siyasetin temelleri güçlü bir ekonomiye dayanmaktadır. Dünya siyasetinde ekonominin etken rolü ile birlikte güç kavramı da değişme uğramış, güçten kasıt askeri güç, askeri teknoloji değil ekonomi ve etki gücü olmuştur (Altınok, 2005: 152).

Günümüzde siyaset ve ekonomi kavramları bu kadar yakın ilişki içerisinde iken geçmişte bu iki kavramın siyaset ekonomisi olarak bir bütün halinde kullanımı ilk kez 1615 yılında Fransızlar tarafından olmuştur. Daha sonraki süreçte 1761 yılında James Stuaite tarafından kullanılıp, Klasik İktisat düşünürleri tarafından

“Politik İktisat” olarak adlandırılmıştır. Klasikler ekonomi ve politikayı birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuş, siyasi bir yapının ekonomiye müdahalesinin doğal bir düzen içinde işleyen ekonominin işleyişine zarar vereceğini savunmuştur. Dolayısıyla 1980’li yıllarda ekonomi ve siyaset arasında bir ayrılığın oluştuğunu söyleyebiliriz. Fakat 1936 yılında ekonomide Keynesyen düşünenin hâkimiyeti ile birlikte bu iki kavram tekrar sıkı bir ilişki içersinde değerlendirilmiştir (<http://www.ekodialog.com/Makaleler/siyaset-ekonomisi-iktisatSiyaset-iliskisi.html>).

Ekonominin kendine özgün kurallarına göre otomatik olarak işlediği bir yapısının var olduğunu savunan Ortodoks İktisat Teorisi, otomatik olarak işleyen bu yapıya yapılacak herhangi bir müdahalenin ekonominin işlerliğini bozacağını ve ekonomi ve siyasetin birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur. Hâlbuki dünden bugüne yaşanan ekonomik ve siyasi olaylar incelendiğinde ekonomi ve siyasetin işleyişi ve yapısı gereği bu iki kavramın birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği anlaşılmıştır. Ortodoks Teorinin bu görüşlerine karşı J.M. Keynes ekonomi politikalarında ekonomiyi tam istihdama getirmek için, devletin ekonomiye müdahale etmesini kontrollü bir ekonomik modeli benimseyerek ekonomi siyaset ilişkisinin önemini vurgulamıştır.

19. Yüzyıldan‘dan itibaren liberalizm, ekonomik olayların doğal kanunlar tarafından gerçekleştirildiği, doğal düzen ile ekonomik düzen arasında mükemmel bir uyumun olduğunu ve ekonomiye siyasi bir müdahalenin olmadığı bir yapının dünyada refahı sağlayacağını iddia etmiştir. Çünkü bireyler kendi çıkarlarını her zaman maksimum etme isteğindedirler. Bu durum toplumun genelinde bir refah artışına neden olacak bu da dünyada refah seviyesini arttıracaktır. Aynı zamanda ülkeler arasında ticaretin serbestleşmesi durumunda ticaret yapan ülkelerin hepsi bu ticaretten karlı çıkacaklardır. Bu karlılık durumu ülkelerin ekonomik ve sosyal olarak kalkınmasıyla sonuçlanacak ve dünyada ekonomik ve siyasi istikrar sağlanıp barış ortamı oluşacaktır. Fakat İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sömürü konumunda olan bazı devletlerin bağımsızlıklarını kazanması, soğuk savaş dönemi ve doğu bloğunun yıkılmasıyla birlikte dünyada ekonomik ve siyasi bir kutuplaşma oluşmuştur. Bu ortamda serbest bir ticaret yapmak ve siyasi ilişkilerde müzakere yapmak durma noktasına gelmiştir. İlişkilerin durma noktasına gelmesi ülkeleri yeni arayışlara itmiş

ve dünyada bozulan ekonomik ortamı tekrar canlandırmak amacıyla birçok ülkenin katılımıyla, ekonomik örgütler (Dünya Bankası, IMF, DTO vb), kurulmuştur. Bu örgütler içerik olarak ekonomik görünmelerine karşın, ülkelerin ulusal ve uluslararası siyasetlerinde etkili olarak, ekonomik gelişmeler doğrultusunda dünya siyasetine yön verir hale gelmişlerdir (Duman, 2002: 3-4).

Ekonomi ve siyasetin bu denli yakın olması ve özellikle ekonomik gidişatın siyasi gelişmeleri tayin etmesi, bu iki kavram arasında ne kadar sıkı bir bağın olduğunun göstergesidir. Bu sıkı bağın günümüzdeki yansımaları ise Fransa'da Sarkozy'nin, Yunanistan'da Papandreou'nun, İspanya'da Zapatero'nun devrilmesi gibi ekonomik kökenli siyasi olaylardır. Bu siyasi başarısızlıkların ve arkasından gelen siyasi olayların en önemli nedeni başarısız ekonomi politikalarıdır. Yine Kıbrıs Rum Yönetimi'nde Hristofyas'ın bir daha ki döneme aday olmayacağını açıklaması ve Merkel'in Almanya'daki mutlak gücünün eskiye oranla azalmasında başarısız ekonomi politikalarının önemli bir yeri vardır(<http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar1/101-remzi-durmus-tum-yazilari/3094-ekonomi-ve-siyaset-iliskisi>)

Bu durum sadece Avrupa Ülkelerinde değil, dünyanın süper gücü olarak ifade edilen ve dünyanın başka bir kıtasında olan ABD'de böyledir. ABD'ye baktığımızda, 2008'den beri süre gelen ekonomik kriz arka sokaklara kadar yayılmış, bu da "Wall Street'i İşgal Et" eylemleriyle ülkenin birçok noktasında kendini göstermiş, bütün bu yaşananlarda Obama iktidarını sarsmıştır. Dünya siyasetinin yeniden şekillenmesini ve yeni kutuplar oluşmasına neden olan Ortadoğu'nun kaderi de çok farklı olmamıştır. Tunus'ta üniversite mezunu işsiz bir gencin kendini yakmasıyla başlayan eylemler 21. Yüzyılın en büyük değişim hareketine neden olmuştur. Tunus ile başlayıp bütün Ortadoğu'yu saran bu akım; Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün gibi ülkelerde, yönetimlerin kanlı bir şekilde değişmesine neden olmuştur(<http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar1/101-remzi-durmus-tum-yazilari/3094-ekonomi-ve-siyaset-iliskisi>).

2.3 Siyaset Ekonomi İlişkisinin Kuramsal Temelleri

Ekonomi bilimi, insanlık tarihinin ilk gününden bugüne kadar devam eden üretim, tüketim ve bölüşüm faaliyetlerini açıklamaya çalışmaktadır. Fakat insan ihtiyaçlarının çokluğu ve çeşitliliği, bununla birlikte üretim yeteneklerindeki farklılıklar ve farklı olanı elde etme isteği çeşitli görüşlere ve farklı ekonomik anlayışların doğmasına neden olmuştur. Temelinde, üretim için gerekli olanın ve üretim aşamasında neyin, nasıl, hangi miktarda üretileceğinin tam olarak bilinmemesinden türeyen bu farklı görüşler komünizm, sosyalizm, devletçilik, karma-ekonomi, kapitalizm, faşizm, solculuk, sağcılık gibi birçok kavramı doğurmuştur. Bu kavramların ortaya çıkmasındaki etkenler; bireylerin istek ve davranışları, tarihsel ve kültürel geçmiş, doğal kaynaklar, daha önce karşılaşılan ekonomik ve siyasi sorunlar ve bu sorunların çözümünde kullanılan yöntemlerin başarı oranlarıdır. Bu karmaşık ortamdan sıyrılmış ve uluslararası düzende genel kabul görüp, benimsenmiş ekonomik-siyasi sistemleri incelediğimizde köklü bir hâkimiyet süren iki sistemin varlığını görmekteyiz. Bu sistemler kapitalist ve sosyalist ekonomik siyasi sistemlerdir. Fakat temelleri Fransız İhtilal'ine dayanan liberalizm, küreselleşme hareketleri ile birlikte dünyada kendini kabul ettirmiş üçüncü büyük ekonomik-siyasi sistem olmuştur. Bu sistemler mevcut ekonomik görüşleri ile ülke ekonomilerinde yeni bir çığır açmış, dünyada yeni bir siyasi yapı oluşturmuştur. Çalışmamızın bu bölümünde siyaset-ekonomi ilişkisinin kuramsal temelleri bazı seçkin başlıklar halinde, genel hatları ile incelenecektir.

2.3.1. Kapitalizm

Kapitalizm, feodalizmin yıkılmasından sonra batı dünyasında egemen olup, temelleri merkantilizme dayanan, temel prensipleri ise ilk olarak Adam Smith tarafından belirlenen, sermaye birikimine dayalı, bireyci sisteme verilen addır.

Kapitalizmin tarihsel kökenleri irdelendiğinde gelişim süreci iki aşamada incelenmelidir. Bunlardan birincisi feodal düzenin yıkılıp, merkantilist düzenin bu yıkıntının küllerinden doğması, ikincisi ise 18. Yüzyılda başta İngiltere başta olmak üzere Kuzey Amerika'da ve Japonya'da devam eden sanayi devrimidir. XI ve XII

yüzyıllara gelinceye kadar dünyada hakim olan ekonomik siyasi sistem feodalizmdir. XI. yüzyılda başlayan haçlı seferleri ile birlikte uluslararası bilgi akımı başlamıştır. Bununla birlikte insanların kiliseye bakış açıları değişmiş, matbaa, barut, pusula ve coğrafi keşifler insanoğlunun ufkunu açıp, sığ düşüncelerden kurtulmasını sağlamıştır. Bu yeni fikirler ve yaşanan gelişmeler, feodal sistemin çöküşü, ticaret ve ekonomi biliminin gelişmesi ile sonuçlanmıştır. Feodalizmin çöküşü ile birlikte köylerden kentlere göçler artıp, malikane sisteminden kurtulan esnafın oluşturduğu sanatkarlar ve tüccarlar yeni ekonomik ve siyasi sistemin temelini oluşturmuştur. Kapitalizm hakkında en önemli görüşleri ileri süren Karl Marx bu oluşuma ilk birikim adını vermiştir (Wood, 2006: 26).

Kapitalizmin varlık nedeni sermaye birikimidir. Bu birikim, dünya üretiminde artışa ve toplumsal iş bölümüne yol açmaktadır. Sistemin itici gücü kar elde edip, elde edilen bu karı arttırma isteğidir. Bunu da üretimi sınırsız hale getirerek etki alanını dünya geneline yayarak amaçlamaktadır. Sistem tüm insanları potansiyel müşteri (tüketici) olarak görmektedir. Bunları yaparken de tek engel olarak kendini yani sermaye birikimini görmektedir (Mandel, 1998: 55).

Sermaye içinde en etkili çözüm yolu olarak dışarıya açılmayı ve mal mübadelesi yaparak yeni pazarlara ulaşım, yeni ürünler elde edip, bu ürünleri de yine üretimin bir parçası olarak kullanmayı öngörür. Bu bakımdan Rosa Lüksemburg'a göre kapitalizm kendi başına var olamayan ve başka ekonomik ve siyasi sistemlere ihtiyaç duyan ilk sistemdir (Aldemir ve Özpınar, 2004: 2).

Kapitalist bir toplumda tüm insan ilişkileri gönüllü, insanların kendi hür iradelerine, inançlarına, zevk ve tercihlerine, çıkarlarına ve iş birliğine dayanmaktadır. İnsanlar bu işbirliğini yaparken temel olarak menfaatlerini ön planda tutarlar. Bu kişisel menfaatlerin ve sistemin vazgeçilmezi özel mülkiyet ve bu mülkiyetin getireceği karlılıktır. Çünkü kar olmadan kişisel menfaatlere hitap eden bir şey olmayacağından sistemin işlerliği olmayacaktır. Sistem ekonomik, siyasi ve sosyal olarak incelendiğinde toplum yapısında, bir yandan sermayeden yoksun işçi halk, diğer taraftan ise sermaye sahibi olan zengin kesim mevcuttur. Sistemde

sermaye sahibi kar elde ederek gücüne güç katmakta, siyasi sistemde bu kişilerin menfaatleri ve istekleri doğrultusunda yürümektedir.

Karl Marx, kapitalist sistemin başlangıcını 11.Yüzyıl olarak görmesine rağmen kapitalizmin bir sistem olarak egemenlik kurduğu ilk ülke 17. Yüzyılda Hollanda olmuştur. Fakat hukuki ve siyasi olarak anlam kazandığı ilk ülke ise İngiltere'dir. Hollanda'nın kapitalizme katkısı büyüktür. Fakat İngiltere gibi emperyalist politikalar izlememiştir. İngiltere kapitalizmi, sanayi devriminden sonra önceleri tekelinde yürütmüş daha sonra ise dünya sistemi haline getirmiştir. Kapitalizm üretim kaynaklarına özel mülkiyetin hakim olduğu; gelir, üretim, bölüşüm, yatırım ve mal ve hizmet fiyatlarının piyasa ekonomisi tarafından belirlendiği sosyal ekonomik sistemdir. Bu yönüyle kapitalizm sosyal içerikli, mükemmel bir ekonomik siyasi sistemdir. ABD ve Avrupa'nın büyük bir kısmı bu sistemi benimsemiş ve başarı ile yürütmüştür. Çünkü sistem güçlü olanı ayakta tutmuş daha fazla yükseltmiştir. Fakat açlığın hüküm sürdüğü Afrika ülkeleri gibi fakir ülkelerde kapitalizmin yıkıcı etkileri açıkça görülmektedir. Aynı sistem içersinde varlık gösteren bu ülkeler arasındaki uçurum toplumsal olarak da bunalımlara neden olmuştur. Bir tarafta halkın; sistemden ve halinden memnun burjuva kesimi, bir tarafta kölelik ve açlıkla mücadele eden alt tabakası sistemin kendi içerisindeki yıkıcı etkileri olmuştur. Son yıllarda kapitalist sistemin öncülüğünü yapan ABD' nin büyük şirketlerinin sırayla açıkladıkları iflas bildirimleri, yaşanan mortgage krizi ve general motors gibi büyük şirketlerin iflası, bunların yanında, ülkenin 11 eyaletinde yapılan araştırmalara göre 5 yaş altı çocukların %20'si aç kalma riskinde olduğunun saptanması, buna Afrika ülkelerinin durumu ve sık sık ekonomik krizler ve bunun sonucunda siyasi istikrarsızlıklar yaşayan Avrupa Ülkelerini de kattığımızda, durumun kapitalizmin geçerliliğini hızla kaybettiğini söyleyebiliriz. Günümüzde kapitalizm tam olarak yıkıldığı söylenemez; fakat eski gücünde olmadığı da aşikârdır (Kara, 2010: 4).

2.3.2. Sosyalizm

Sosyalizm, temelleri 16. ve 17. Yüzyıllara, hatta Platonun devletine dayanan; üretici güç olarak emeği, üretim araçlarında ise devlet mülkiyetini ve tek partili siyasi sistemi benimseyen ekonomik siyasi modele verilen addır.

Sosyalizmin, temellileri 16. ve 17. Yüzyıllara dayanmasına rağmen siyasi bir sistem olarak ilk defa 19. Yüzyılda kabul edilmiştir. Sistemin esasları, ilk defa Karl Marx tarafından Das Kapital (The Kapital) eseriyle belirlenmiştir. Sosyalizmin temel amacı, kapitalist sistemi ortadan kaldırıp, özel mülkiyetten sıyrılmış bir toplum yapısı oluşturarak, ortak mülkiyet ilkesi üzerinde yükselen ekonomik-siyasi bir sistem kurmaktır. Bu amaca ulaşmada ihtiyacı olan gücü ise 1789 yılında yayımlanan “İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirisi” den almaktadır. Sosyalist sistem, bu bildiriye yayımlanan siyasi eşitlik kavramını ekonomiye de uyarlayarak ekonomik ve siyasi alanda mutlak eşitlik fikri ile hızla yayılmaya başlamıştır. Sistem, içinde barındırdığı bu eşitlik fikri ile feodalizm, kölelik, kapitalizm gibi aşamaları reddetmiş ve temel eleştiri kaynağı olarak da Marksizm’i görmüştür. Çünkü Marksizm, devleti sömürü aracı olarak görmekteydi. Lenin’e göre kapitalizm, saldırgan bir sistem olup, emperyalizmin en ileri aşamasıdır. Bundan kurtulmanın yolu ise, ezilen köylü ve emekçi işçi halk tarafından bir ihtilal gerçekleştirmektir (Aleskerov, 2007: 178-179).

Sanayi devrimi ile birlikte haklarını arama yoluna birleşen işçi sınıfı, sendikalaşma hareketleri ile birlikte bu haklarını siyasi platformda aramaya başlamışlardır. İşte sosyalizm, tam anlamıyla bu noktada gerçekleşti. Sanayi devriminin ardından Fransa ve İngiltere’de sendikalaşma hareketleri ile dünyaya yayılan sosyalizm, Lenin önderliğinde 1917 yılında Rusya da gerçekleştirilen bir devrim ile dünyada ilk kez kapitalist bir sistemi yıkılarak sosyalist bir sistem kurmuştur (Brie ve Spehr, 2006: 7).

Sosyalist sistem devletçi bir modelde olup, insan emeğini ve toplumsal eşitliği benimser. Bu yüzden üretim ve tüketime devlet eliyle yapılmasını, üretim araçlarına devletin sahip olmasını esas alır. Aynı zamanda bankacılık ve faiz kavramlarını bünyesinde barındırmaz. Bu olumlu unsurların yanında devletin sosyal yaşam içerisinde bu kadar etkin olması bir takım olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Sistemin temel hedefi insanları mutlu edecek, eşitlikçi bir yapı olmasına rağmen; sistemin dışarıya kapalı bir yapı da olması dünyadan yaşanan gelişmelere uzakta kalınmasına, değişen insan ihtiyaçlarına, zevk ve tercihlerine cevap verememesine ve merkeziyetçi bir yapının olması nedeniyle etkin bir dağılım yapılamamasına ve verimsizliğe neden olmuştur. Çin, Küba, Vietnam, Kuzey Kore ve “Arap baharı” diye adlandırılan devrim hareketinden önce Libya sosyalist sistemi uygulayan ülkelerdir.

2.3.3. Faşizm

Temel olgularını Fransız İhtilal’ından sonra ortaya çıkan akılcılık, özgürlük, ilerleme, eşitlik gibi değerlerden alan, II. Dünya Savaşı sonrası ulusal birlik yolu ile güçlü olmayı hedefleyen, totaliter sisteme faşizm adı verilir.

Faşizm, dünya siyasetinde ilk kez İtalya ve Almanya’da 1919 yılında faşist parti liderleri Benito Mussolini ve Adolf Hitler tarafından kurulup bir yönetim şeklini almıştır. Totaliter yapıdaki bu sistem, milliyetçilik unsurunun aşırı ve katı halidir (Bilgin, 2006: 192). Devlet bütünlüğü mutlak hedef olup bireylerin devlete karşı mutlak bağımlılığını esas alır. Aksi görüşler hızla bastırılmalı bunun için gerekli olan ne varsa yapılmalıdır. Gerekliğinde şiddete başvurulabilmeli, çözümler hızlı olmalıdır. Sisteme göre liberalizm halkın manevi bütünlüğünü bozan temel unsurdur. Manevi bütünlüğün kaybedilmesi bireyleri mutsuz edecektir. Bireyler devlete karşı mutlak sorumlu olup, varlıkları devlet içindir. Bireylerin yönetimi devlet tarafından tek partili bir sistemle yürütülür. Parti devleti toplumda temsil eden ekonomik ve siyasi bir simgedir. Parti üretime ve ekonomik yapıya keyfi müdahalelerde bulunabilmektedir. Bu partinin içsel yapısı ise askeri düzene sahiptir (Aleskerov, 2007: 58-59).

Faşizmin, bireylerin ve insan haklarını önemsemeyen baskıcı yapısı küresel savaflara neden olmuştur. Bu sistemi uygulayan Almanya, İtalya Portekiz, Yunanistan, İsrail, Şili, İspanya bu sistemi uygulamayı terk etmişlerdir. Fakat bu ülkeler içinden İsrail’i ayırmak gerekir. Çünkü İsrail’in bu yönetim şeklinden tam olarak vazgeçtiği söylenemez hala faşist politikalarla dünya barışını tehdit eden

işgalci, insan haklarına saygı göstermeyen fiili tutum ve davranışları tüm sosyal toplumlara rahatsız etmektedir.

2.3.4. Komünizm

Komünizm kelime anlamı olarak, siyasal, sosyal ve ekonomik unsurları içinde barındıran geniş kapsamlı bir kavramdır. Ama en genel tanımı ile sınıfsız bir toplum oluşturmayı hedef edinmiş eşitlikçi, özel mülkiyetin tamamen kaldırılıp, gelirlerin ihtiyaca göre dağıtılacağı sisteme verilen addır.

Komünizm de eşitliğin ve dağılımın sağlanması, merkezi ve otoriter bir sisteme dayanmaktadır. Üretim ve tüketimin özel mülkiyeti olmadığı gibi harcanan emek miktarı ne olursa olsun dağıtılacak gelir, bu otoritenin belirlediği ihtiyaca göre dağıtılmaktadır. Kişi bu gelir miktarını kabul etmek zorundadır. Marx' a göre komünizm iki aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, kapitalist toplumdan çıkma çabalarıdır. Toplum kapitalizmin etkilerini hemen atamaz ve halk arasındaki sınıf ayrılıkları bu aşamada hemen giderilemeyecektir. Fakat özel mülkiyet kavramının kaldırılması ile sömürde ortadan kalkacaktır. İkinci aşama ise, ilk aşamada oluşan temel yapı sayesinde halkın sistemi kabullenmesi ve sistemin işlerliği kolaylaşacak herkes ihtiyacı kadar gelir almayı kabul edecektir. Böylelikle halkın içinde kendiliğinden işlerlik kazanan bir sistem oluşacak ve devlete gerek kalmayacaktır (Özgüven, 2005: 193-194).

Günümüzde, dünya genelinde Komünizm'i ekonomik ve siyasal bir rejim olarak benimseyen bir ülke bulunmamaktadır. Komünizm'in kabul görmeme nedenlerine baktığımızda gerek kapitalist sistemin kalıntılarını ortadan kaldıramayı, gerekse de insanların en temel dürtüleri olan farklı, üstün ve zengin olmaya ve en önemlisi gelirine başkasının karar vermesine karşı oluşu bu sistemin neden kabul görmediğinin kanıtı niteliğindedir. Çünkü ihtiyaç kavramı göreceli olup, insanlar ihtiyaçları sonsuz, zevk ve tercihleri ise birbirinden farklıdır. Bu ihtiyaçların karşılığını kendi içsel mekanizması ile verebilecek bir sistemin var olacağı da pek mümkün değildir.

2.3.5.Liberalizm

Liberalizm, ortaçağ düzenindeki çözülme ile yıkılan feodal yapının ardından kiliseye bir tepki ortaya çıkan kapitalist yapının ürünü olarak nitelendirilen, bireyci, özgürlükçü, akılcı, eşitlik ve hoşgörü unsurlarını içinde barındıran ekonomik siyasi sisteme verilen addır.

Ortaçağ Avrupa'sında liberalizmin doğup gelişmesinde mücadele ettiği iki unsur vardır. Bunlar kilise ve feodalizmdir. Bu iki unsurun yanında Avrupa'da var olan mutlak monarşik sistemin etkisi de yadsınamayacak kadar fazladır. Bu etkilerin yanında 1215 yılında yayımlanan "Magna Carta Libertatum" liberalizmin gücünü alıp, esin kaynağı olan ilk belgedir (Scruton, 1983: 278).

Liberalizm, kavramsal olarak siyaset-ekonomi ilişkisinin kuramsal temelleri kavramlarından en yeni olanıdır. Fakat temelleri Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" kitabındaki "Liberal ithalat ve ihracat sistemi" kelimelerine dayanacak kadar da eskidir. Bu kullanımdan da anlaşılacağı gibi liberal kelimesini ilk kullanan düşünür de Adam Smith olmuştur. Kelime bu kadar eskiye dayanmasına rağmen ekonomik-siyasi bir sistem olarak kabulü ise 19. Yüzyıldır (Yayla, 2005: 25).

Liberal ekonomi savına göre liberalizm, insanlık için en uygun rejimdir. Çünkü bu rejime göre insanlar kendi iradeleri ile yaşamlarını düzenleyip, özgür ve eşit olup, ekonomik, toplumsal, kültürel, dini ve siyasi ayrımlara tabi tutulamazlar. Bu zorunlu eşitliği sağlamak ise devlete aittir. Liberal sistemde devletin rolü nötr olmalıdır. Devlet, temel hak ve özgürlüklerin önceliğini, bireylerin kararlarını, zevk ve tercihlerini, seçme ve seçilme haklarını ve toplumun güvenliğini koruyup sisteme müdahale etmemelidir. Bu görüşlerin ilk temellerinin Adam Smith tarafından atıldığından bahsetmiştik, fakat siyasi bir akım olarak doğup gelişmesi John Locke'nin görüşleri ile gerçekleşmiştir. Locke'nin 1660 yılında yayımlanan "Sivil Hükümet Üzerine İki İnceleme" adlı eseriyle Klasik Liberalizm'in temelini oluşturmuştur. Bu temel görüşler John Locke'dan sonra David Hume, Lord Acton ve Edmun Burce gibi değerli düşünürler tarafından geliştirilmiştir (Elma, 1992: 145-146).

Liberalizm, siyasi-ekonomik sistem olarak incelendiğinde kendi içersinde üç farklı bakış açısına sahiptir. Liberalizm'in Avrupa'da bu düşünürler tarafından ortaya konulan yalın haline Klasik Liberalizm denir. Klasik Liberalizm, liberalizmin temelleri olan bireylerin temel haklarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan aydınlanma felsefesinden ve realizmden yararlanmıştır. Bu felsefeye göre de bireyler menfaatlerine göre davranırlar ve devletin bu duruma müdahalesini kabul etmezler (Erdoğan, 1993: 4).

Klasik Liberalizm'in aksine devlet müdahalesine daha olumlu bakan, serbest piyasada oluşan adaletsizlikleri giderip, bireylere fırsat eşitliği sağlanılmasını savunan yaklaşıma Modern Liberalizm denir(Heywood, 2006: 64). Neoliberal bakış açısı ise 20. Yüzyılın son çeyreğinde merkezi ilkeleri piyasa ve birey olup, sosyal devletten sıyrılıp, piyasa ekonomisinin önemini arttırmaya dayalı olan klasik iktisadın güncellenmiş hali olarak adlandırılmaktadır (Heywood, 2006: 70).

Liberalizm, Fransız İhtilalı ve İnsan Hakları Prensipleri'nin kabulü ile birlikte güçlenen özgürlük anlayışı ve dünya genelinde yaygınlaşan parlamenter ve demokratik siyasi sistemlerle birlikte, dünya genelinde etkisini arttırmış, günümüzün birçok ülke tarafından kabul gören ekonomik-siyasi sistem olmuştur.

2.3.6. Realizm

I.Dünya Savaşı; oluşum süreci, yaşanıışı ve doğurduğu sonuçlar ile ulusların ve uluslararası sistemin kaderini belirleyen temel etken olmuştur(Aydın, 2004: 34). Yaşanan savaş sonrası uluslararası sistem, iki önemli sorunla karşılaşmıştır. Bunların ilki; 1929 yılında ABD de başlayıp tüm dünya ülkelerine yayılan Büyük Buhran; ikincisi ise, I. Dünya Savaşını kaybeden Almanya ve Japonya gibi ülkelerin dünya ekonomisinde ve siyasetinde var olan düzeni değiştirip, hâkimiyetlerini arttırma çabalarıdır.

Büyük Buhranın yıkıcı etkileri nedeniyle uluslararası ekonomik ve siyasi sistemin işlerliği bozulmuştur. Ülkeler, ekonomik krize girmiş ve yönetim şekilleri sorgulanmaya başlanmıştır. Bu olaylar sonucunda uluslararası siyasi sistemde istikrarsızlıklar meydana gelmiştir. Savaş sonrası Almanya ve Japonya gibi saldırgan

politikalar üreten ülkelerin düzeni değiştirip kendi çıkarlarına göre tekrar düzenleme çabaları; milliyetçilik, kutuplaşma ve kamplaşma gibi öğeleri doğurarak savaş sonrası tekrar düzeleceğine ümit edilen uluslararası sistemi parçalamıştır (Uğrasız, 2003: 139-140).

Yaşanan bu gelişmelerin ardından var olan sorunlara Milletler Cemiyeti'nin çözüm bulamaması, uluslararası ekonomik-siyasi sistemde yeni bir fikir arayışına neden olmuştur. Bununla birlikte kısa bir süre sonra yaşanan II. Dünya Savaşı, realist düşüncenin oluşup gelişmesine uygun bir ortamı hazırlamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir statüko kurma çabalarına baktığımızda oluşturulmaya çalışılan düzenin, olması gereken değil, güç ilişkileri etrafında şekillendiğini görmekteyiz. Bu da realist düşünceye ne kadar uygun bir ortam olduğunun kanıtı niteliğindedir.

II. Dünya Savaşı sonrası savaştan en karlı çıkan ülke konumunda olan A.B.D, yeni düzeni ağırlıklı olarak belirleyen ve ülkelerin dünya siyasetindeki rollerini belirleyen ülke konumundaydı. Bu rolleri belirlerken ülkelerin ekonomik güçlerini temel alıyordu. Bu ülkeler için ise mutlak olan, artık ekonomik olarak güçlü olmaktı. Bu düşünce ile birlikte ülkeler, uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilerini bencil ve çıkarları doğrultusunda belirliyorlardı. Böylelikle dış ülkelerin dış politikalarında esas olan unsur çıkar ilişkisi oluyordu ve ortaya çıkan bu durum; realist düşünce, rasyonel davranış olarak adlandırılıyordu. Bu bakımdan Realizm, gerek II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan süreçte ortama uygunluğundan gerekse de uluslararası sistemdeki gerginliği azaltıp, süregelen sorunların çözümüne akılcı politikalar üretmesi ile ekonomi-siyaset kavramına farklı bir bakış açısı getirerek etkinliğini sürdürmüştür (Herz, 1981: 2-15).

2.4. Siyasi-Ekonomik Sistemler

Ekonomi bilimi, insanlık tarihinin ilk gününden bugüne kadar devam eden üretim, tüketim ve bölüşüm faaliyetlerini açıklamaya çalışmaktadır. Fakat insan ihtiyaçlarının çokluğu ve çeşitliliği, bununla birlikte üretim yeteneklerindeki farklılıklar, çeşitli görüşlere ve farklı ekonomik anlayışların doğmasına neden olmuştur. Bu farklı anlayışlar zaman içerisinde çeşitli iktisadi görüş ve

örgütlenmelere, bunun sonucunda da çeşitli iktisadi sistemlerin oluşmasıyla sonuçlanmıştır (Küçükcalay, 2010: 1).

Ekonomi biliminin gelişim sürecine çalışmamızın ilk bölümünde ayrıntılı bir şekilde yer vermiştik. Fakat dünyada ekonomik-siyasi sistemlerin ortaya çıkış süreçlerini incelerken, ekonominin gelişim tarihine genel hatları ile değinmek faydalı olacaktır.

Ekonomi bilimi; insanlık tarihinin ilk gününden bugüne kadar, insanların sonsuz istek ve arzularını sınırlı kaynaklarla tatmin etmeyi amaçlayan sosyal, analitik, rasyonel bir bilim dalıdır. 16. Yüzyılda Merkantilizm, ekonominin bilimsel olarak incelemeye alındığı ilk nokta olarak kabul edilmekle birlikte, insanların ekonomi ile ilk teması M.Ö 5000’li yıllara dayanmaktadır. İnsanların göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçmeleri ile birlikte insanlık tarihi bir evrim geçirmiştir. Bu evrim ile birlikte insanlarda değişen sadece yaşam biçimleri ile sınırlı kalmamış, istek ve arzuları da farklılıklar göstermiştir. Yerleşik yaşamla birlikte insanların sürekli olarak birlikte yaşama olgusu kazanması, insanlar arasında etkileşimi arttırmıştır. İnsanlar arasındaki hırs ve ihtiyaçları tatmin etme arzusu insanları esir almıştır. Bu ihtiyaçları tatmin etme yönündeki ilk adım, insanların kendi üretmiş oldukları ürünleri başka bir kişinin üretmiş olduğu ürünlerle istekleri doğrultusunda değiştirmesi ile gerçekleşmiştir. Takas usulüne dayanan bu sistem mübadele, aynı zamanda trampa ekonomisi olarak adlandırılmıştır. İnsanlık tarihindeki değişim ve yaşanan gelişimler ekonomik hayata da yansımış, trampa ekonomisi yerini piyasaya dayalı mübadele sistemine bırakmıştır. Bu sistem ekonomi biliminin temelini oluşturmuş, gelişerek rekabete dayalı farklı ekonomik sistemlere dönüşmüştür. Temelinde insan ihtiyaçlarını karşılama, güç elde etme ve rekabet olan bu çeşitlilik ekonomik sistemler olarak adlandırmaktadır.

Ekonomik sistemlerin temelini oluşturan ihtiyaçları karşılama ve rekabet olguları ve bunun içinde gerekli olan gücü elde etme olgusu kelimelerle ifade edildiği gibi masum değildir. İnsanlar bunları elde ederken, devletler arasında liderlik mücadeleleri yaşanmış, sömürgeci toplum yapıları ve ekonomi sistemleri oluşmuştur. Dünya barışını tehdit eden bu olaylar, dünyada kanlı savaşların yaşanmasına neden

olmuştur. Her ne kadar farklı nedenlerden ötürü ortaya çıktığı iddia edilse de bu büyük savaşların asıl nedeni araştırıldığında hepsinin temel nedeninin ekonomik olduğu aşikârdır. Devletler ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket etmekte, kendi siyasi sistemlerini de bu çıkarlara göre oluşturmaktadır. Çünkü ekonomi kavramının, politikadan ayrı düşünülmemeyeceği ve siyasi istikrarların ekonomik başarılarla paralel olarak devamlılıklarını sürdürdükleri geçmişten beri bilinmektedir. Geçmişten bugüne dek devam eden ekonomik sistemleri ve politik olayları kronolojik olarak gösteren bir şema oluşturacak olursak (TSPAKB: 2012: 4-5).

M.Ö 5000 → *Göçebe Yaşam Tarzından Yerleşik Hayata Geçiş* → **M.Ö3000** → *Fiyata Dayalı Mübadele Sistemi* → **M.Ö 2000** → *Değerli Madenlere (altın ve gümüş) Dayalı Ekonomik Sistem* → **15. Ve 16. Yüzyıl** → *Coğrafi Keşifler, Merkantilist Ekonomi ve Küreselleşme Hareketleri. Bunun Sonucunda Sömürgecilik Anlayışının Doğuşu ve Köleleşen Toplum Yapıları* → **17.ve 18. Yüzyıl** → *Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilal'ı bunların soncu Kapitalist Ekonomik Sistem.* → **18. Yüzyılın İkinci Yarısı** → *Liberal Ekonomik Modellerin Oluşumu.* → **18. ve 19. Yüzyıl** → *Sosyalist Ekonomik Sistem.* → **20. Yüzyıl** → 1929 Büyük Buhran bunun sonucunda *Kapitalist Devletçi Modeller Karma Ekonomik Sistemlerin Başlangıç noktası.* → **20. Yüzyılın İkinci Yarısı** → *Neo- Liberal Ekonomik Modeller.* (TSPAKB: 2012: 4-5).

Çalışmamızın bu aşamasında geçmişten bugüne süregelen ekonomik ve politik olayları ve bunların sonucunda meydana gelen ekonomik sistemleri yüzeysel bir şema şeklinde gösterdikten sonra dünya ekonomisinde kalıcı etkiler bırakan ekonomik sistemlere değinilecektir.

2.4.1. Kapitalist Sistem

İnsanlık tarihinde göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçilmesi dünya tarihini değiştiren önemli olaylardan biridir. Bu değişim ile birlikte insanlar bir arada yaşama olgusu kazanmış, bu birlikteliğin devamı içinde bir toprak parçası üzerinde yönetim tarzları oluşturup, kurallar belirlemiş ve devlet olgusu kazanmışlardır. Yaşanan bu değişim hareketleri, insanları her geçen gün daha da modern bir hale getirerek çağlar atlatmış ve bu gelişim günümüze kadar sürmüştür. Yaşanan bu

gelişmelere paralel olarak insan ihtiyaçlarında da farklılıklar meydana gelmiştir. İnsanlar, yerleşik hayata geçtikleri ilk dönemlerde ürünleri kişisel tüketim için yetiştirmektedirler. Fakat ilerleyen dönemlerde insanların ihtiyaçlarının artması ve farklı olandan elde etme isteği bu ürünleri elde etmede, önceleri takas yoluna daha sonraları ise ürünlerin satışına yönlendirdi.

Böylelikle ürünlerin kişisel tüketim için değil satış için üretilmesi kapitalist ekonomik sistemin ilham kaynağı oldu. Bu kavram geliştikçe küçük üreticiler ve köylüler ürettikleri ürünlerin büyük bir kısmını satmaya başlamışlardır. Sonucu kar olan bu durum toplumların gücü elinde bulunduran zengin kesiminin dikkatini çekmiştir (Kuznetsov ve diğerleri: 1995: 12). Toprak sahipleri ve zengin soylular büyük topraklar üzerinde köylüleri ve köleleri çalıştırarak, ürettiklerini satmış ve büyük karlar elde etmişlerdir. Daha sonra bu üretim alanlarının çevresini büyük surlarla çevirmiş, malikâne şekline getirmişlerdir. Bu durum Avrupa'da yeni bir ekonomik ve siyasi sistemin oluşması ile sonuçlanmıştır. Bu yeni ekonomik siyasi model feodalite adını almıştır.

Feodalite, tarımsal güçlerin köyün ve lordun rezerv arazisi arasında bölündüğü, toprağın özel mülkiyete dayanmadığı ve bir mal olarak nitelendirilmediği, malikâne sınırları içinde gerçekleştirilip, emek sömürsüne dayanan endüstriyel faaliyete verilen addır (Mısır: 2011: 31). Feodalite Avrupa'da sınıflı bir toplum yapısına neden olmuş, insanları köleleştirmiştir. Neden olduğu bu olumsuz toplumsal sonuçlar aynı zamanda sistemin sonunu hazırlamıştır.

Feodalitenin ortadan kalkması ile birlikte kapitalizm önündeki en büyük engel kalkmıştır. Çünkü insanların kendi kazançları için üretim yapabilecekleri bir ortam olmuştur. Yaşanan bu sürece ek olarak İngiltere başta olmak üzere Kuzey Amerika'da ve Japonya'da gelişme gösteren sanayi hareketleri ve makinenin icadı sanayi devrimi ile sonuçlanmıştır. Bu iki gelişme kapitalizm temel alt yapısını oluşturdu. XI. Yüzyılda başlayan haçlı seferleri ile birlikte uluslararası bilgi akımı başladı. Bununla birlikte insanların kiliseye bakış açıları değişti matbaa, barut, pusula ve coğrafi keşifler insanoğlunun ufkunu açıp, sığ düşüncelerden kurtulmasını sağladı. Altın ve gümüş gibi değerli madenlerin bulunması ile birlikte dünyadaki ticaret

anlayışı değişti ve doğu ülkeleri ile Avrupa arasında ticari faaliyetler gerçekleşmeye başladı. Bu yeni fikirler ve yaşanan gelişmeler feodal sistemin okşü, ticaret ve ekonomi biliminin gelişmesi ile sonuçlandı. Feodalizmin okşü ile birlikte köylerden kentlere gler artıp, malikane sisteminden kurtulan esnafların oluşturduğu sanatkarlar ve tüccarlar yeni ekonomik ve siyasi sistemin temelini oluşturdu. Bu sistemin adı kapitalizmdi. Kapitalizm ile devlet yapılarında, ekonomik ve sosyal alanlarda büyük değişimler meydana geldi. Feodalitenin oluşturduğu köleci yaşam tarzından özel mülkiyet anlayışına geçiş yapıldı. Merkezi otoriteler güçlendi ve tam anlamıyla güçlü devlet yapıları oluştu. Avrupa’da tekrar eski güçlü devlet yapılarına kavuşma yönünde önemli bir adım atıldı. Güçlü devlet yapıları feodalizm den kapitalizme geçişin temel gelişmesi olarak gösterildi.

Karl Marx, kapitalist sistemin başlangıcını 11. Yüzyıl olarak görmesine rağmen kapitalizmin bir sistem olarak egemenlik kurduğu ilk lke 17. Yüzyılda Hollanda olmuştur. Fakat hukuki ve siyasi olarak anlam kazandığı ilk ülke ise İngiltere’dir. Hollanda’nın kapitalizme katkısı büyüktür. Fakat İngiltere gibi emperyalist politikalar izlememiştir. İngiltere kapitalizmi, sanayi devriminden sonra önceleri tekeline yürütmüş daha sonra ise dünya sistemi haline getirmiştir.

Kapitalizm, içinde bulundurduğu çeşitli kavramlar nedeniyle birçok düşünür tarafından farklı şekillerde tanımlamıştır. Bu eşitlilik doğrultusunda bir tanım yapacak olursak;

Kapitalizm, feodalizmin yıkılmasından sonra batı dünyasında egemen olup, sanayi devrimi ile birlikte güçlenen, temelleri merkantilizme dayanan, temel prensipleri ise ilk olarak Adam Smith tarafından belirlenen, sermaye birikimine dayalı, özel mülkiyeti ve girişim özgürlüğünü ön planda tutan bireyci sisteme verilen addır.

Weber, Kapitalizm’i özgün girişimcilikle birlikte lme, değerlendirme ve hesaplılık gibi temel ilkelere ve sermaye muhasebesine sahip olan, insan ihtiyaçlarını girişimciliği ile karşılayıp bunun karşılığında kazanç elde etmeyi amaçlayan bir rasyonel tutum olarak tanımlamaktadır (Dobb, 2007: 6-7).

Marx'ın kapitalizm tanımı ise, üretim ve üretim aşamasında işgücünün sınırsız kullanımına hatta sömürüsüne neden olan, sermaye birikimine dayanıp ekonomik, siyasi ve hukuki alanın içinde bulunduğu üretim tarzıdır. Modern devletlerde, bu ekonomik ve siyasi gücün etrafında şekillenen kapital sistemin içinden çıkmıştır. Marx Kapitalizm'i bir üretim tarzı olarak görmüş bunun en iyi örneğinin ise İngiltere olduğunu belirtmiştir (Marx, 1986: 731)

Stalin, Kapitalizm'in feodalizmi izleyen, sanayi devrimi ile birlikte toplumsal düzeyde yayılan bir tarihsel sonuç olduğunu ifade etmiştir. Lenin ise Kapitalizm'i işgücünün kendini bir mal haline getirip sattığı, mal üretiminin ise en üst aşamada olduğu bir sistem olarak tanımlamıştır (Mısır: 2011: 35-36).

Wallerstein, Kapitalizm'i bir dünya sistemi olarak tanımlamış, dünya sisteminin ise tarihsel bir olgu olduğunu öne sürmüştür. Bunu 20. Yüzyılda tüm dünyaya yayılan modern dünya sistemi kapitalizmdir (Wallerstein, 2000: 69). Sözleriyle belirtmiştir.

Kapitalizmin tanımı üzerine yapılan farklı görüşlere değindikten sonra kapitalizmin tarihsel kökenleri irdelendiğinde gelişim süreci iki aşamada karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi daha önce de bahsettiğimiz gibi feodal düzenin yıkılıp, merkantilist düzenin bu yıkıntının küllerinden doğması, ikincisi ise 18. Yüzyılda başta İngiltere başta olmak üzere Kuzey Amerika'da ve Japonya' da devam eden sanayi devrimidir. XI ve XII. Yüzyıllara gelinceye kadar dünyada hakim olan ekonomik siyasi sistem Feodalizmdir. Feodalizmin çöküşü ile birlikte köylerden kentlere göçler artıp, malikâne sisteminden kurtulan esnafın oluşturduğu sanatkârlar ve tüccarlar yeni ekonomik ve siyasi sistemin temelini oluşturmuştur. Kapitalizm hakkında en önemli görüşleri ileri süren Karl Marx bu oluşuma "İlk Birikim" adını vermiştir. Bu ilkel birikim kapitalizm tarihinde olmuş bitmiş yalın bir süreç değil aksine sermaye birikimine yardımcı olan önemli iki aşamadan birincisi olmuştur (Wood, 2006: 26).

Kapitalizmin varlık nedeni ve en önemli kavramları özel mülkiyet ve sermaye birikimidir. Bu birikim dünya üretiminde artışa ve toplumsal iş bölümüne yol açmaktadır. Sistemin itici gücü kar elde edip, elde edilen bu karı arttırma isteğidir.

Bunu da üretimi sınırsız hale getirerek etki alanını dünya geneline yayarak amaçlamaktadır. Sistem tüm insanları potansiyel müşteri (tüketici) olarak görmektedir. Bunları yaparken de tek engel olarak kendini yani sermaye birikimini görmektedir (Mandel, 1998: 55).

Sermaye Kapitalizm'in temel simgesidir. Çünkü sistemin kaynağı sermayeye bağlıdır. Sermaye sadece para olarak nitelendirilmemelidir. Ekonomik değeri olan her şey (makine, bina, hammadde, kıymetli evrak v.b) sermaye olabilir. Fakat bu saydığımız değerlerin sermaye olabilmesi için en önemli şart var olan ekonomik değerlerini arttırmalardır. Temel prensip budur. Çünkü kapitalizm verimliliğin sürekli olarak arttığı, gelişim gösteren bir sistemdir.

Sermaye içinde en etkili çözüm yolu olarak dışarıya açılmayı ve mal mübadelesi yaparak yeni pazarlara ulaşım, yeni ürünler elde edip, bu ürünleri de yine üretimin bir parçası olarak kullanmayı öngörür. Bu bakımdan Rosa Lüksemburg'a göre kapitalizm kendi başına var olamayan ve başka ekonomik ve siyasi sistemlere ihtiyaç duyan ilk sistemdir (Aldemir ve Özpınar, 2004: 2).

Özel mülkiyet ise, üretim kaynaklarının üretici insanların bizzat kendi elinde olup, insanların kendileri için üretip, kendileri için satıp kar elde edebilmeleri anlamına gelmektedir. Kapitalist sistem, üretim araçlarının özel olarak sahiplenildiği, pazarın üretime yol gösterip, gelirlerin dağıtıldığı özel mülkiyetin ana teması olduğu bir sistemdir. Bunu açıklarken Max Lerner'in bu sözlerini hatırlamak konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır. *“insanın beyni ve enerjisi hiçbir engelleme ve kısıtlama olmadığında çaba ve ödül arasında orantı kurar. Bu ilişki en verimli şekilde işler”* (Umezu, 1996: 1-5).

Kapitalist bir toplumda tüm insan ilişkileri gönüllü olup, insanların kendi istekleri ve hür iradelerine, inançlarına, zevk ve tercihlerine, çıkarlarına ve iş birliğine dayanmaktadır. İnsanlar bu işbirliğini yaparken temel olarak menfaatlerini ön planda tutarlar. Bu kişisel menfaatlerin ve sistemin vazgeçilmezi özel mülkiyet ve bu mülkiyetin getireceği karlılıktır. Çünkü kar olmadan kişisel menfaatlere hitap eden bir şey olmayacağından sistemin işlerliği olmayacaktır. Ayrıca serbest bir Pazar sistemi mevcuttur. Alıcı ve satıcı dış müdahale olmaksızın mallarını mübadele

edebilmektedir. Fiyat günümüzde olduğu gibi arz ve talep yoluyla belirlenmekte, talep in yüksek olması durumunda fiyat artmaktadır. Bu durumun tersi de geçerlidir. Kapitalizmin bu olumlu şatlarının yanında bir takım olumsuz sonuçları da mevcuttur.

Kapitalizm, verimliliğin arttığı, amacının sürekli olarak kar elde etme tutkusunu olması nedeniyle tepki alan ekonomik bir sistemdir. Çünkü sistem doğrusal bir bakış açısı ile incelendiğinde ahlaklı görünse de insanları sömürüye açtır.

Halk arasında sınıflaşmaya neden olmaktadır. Kapitalizm'in içinde bulundurduğu serbestlik, bir kaos ortamı oluşturabilir. Çünkü üretim araçlarının sahipliğinin belli bir kesimde toplanması feodaliteyi andıran bir sisteme dönülmesine neden olabilir. Bu durumda kapitalistler toprağı ve üretim araçlarını elinde bulunduracak, halk ise kölelik edecektir. Çünkü halk koşul ne olursa olsun yaşamak için çalışmak zorundadır.

Adam Smith ve David Ricardo gibi önemli iktisatçılar, bu görüşün tam tersini savunmaktadırlar. Bu düşünörlere göre, işçiler kapitalistlere emeklerini kendi istekleri doğrultusunda satmakta ve bunun karşılığını almaktadırlar. Burada ahlaksız olan hiçbir şeyin olmadığını, aksine karşılıklı bir bağımlılığın var olduğunu ileri sürmektedirler. Fakat gerçek de durum bu kadar sade ve masum değildir. Kapitalizm, sömürüyü kendi içinde gizlemiştir. Sistem ekonomik, siyasi ve sosyal olarak incelendiğinde toplum yapısında, bir yandan sermayeden yoksun işçi halk, diğer taraftan ise sermaye sahibi olan zengin bir kesim oluşturmuştur. Sistemde sermaye kar elde ederek sahibi gücüne güç katmakta, siyasi sistemde bu kişilerin menfaatleri ve istekleri doğrultusunda yürümektedir. Övgüyü de eleştiriyi de içinde barından Ekonomik sistemler, dünyadaki hiçbir olgu gibi varlıklarını sürekli kılamamakta aynı zamanda tamamıyla de tarih sahnesinden silinmemektedir. Kapitalist ekonomik sistemde bu döngünün bir parçası olmuştur. Dünya ekonomik, sosyal ve siyasal yapısında önemli etkiler bırakmış, kendinden sonra kabul görmüş ekonomik sistemler nedeniyle varlığını yitirmese bile, güncelliğini kaybetmiştir.

2.4.2. Sosyalist Sistem

Fransız İhtilal'i, aydınlanma ve sanayi inkılabı, devrimci düşünceyi ve fiili devrim hareketlerini beraberinde getirdi. Fransa'da yaşanan politik, İngiltere'de yaşanan iktisadi devrimler sosyalist düşüncenin iktisadi ve siyasi koşullarını oluşturdu. Bu düşünce kapitalizmin oluşturduğu sömürü ve kölelik disiplinine halkın cevabı, haykırışı niteliğindedir. Nitekim bu toplumsal düşüncelerin, dönemin önemli düşünürleri tarafından kaleme alınması çok fazla gecikmedi. 1819 yılında yayımlanan Richard Owen'ın 'Çalışan Sınıflara Çağrı', 1821 de Charles Fourier 'Büyük Makale' 1821 de Henri de Saint Simon 'Endüstriyel Sistem' adlı eserleri sosyalist düşüncenin benimsenip, yayılmasında etkili oldu. Bu önemli eserlerin ardından 1836 ve 1842 yıllarında yaşanan işçi hareketleri ve çalışma saatlerinin sınırlandırılması, 1831 ve 1834 yıllarında Fransa'daki başkaldırıları ve Almanya'daki işçi örgütlenmeleri bu düşüncenin yayılıp kabul edilmesinde yaşanan önemli toplumsal hareketlerdir (Brue ve Spehr, 2006: 7-8).

Toplumda, sosyalizm hızla yayılırken, kapitalist sisteme tepki de aynı hızla artmaktaydı. Bu tepkinin önderliğini yürütüp, kendini insan severler olarak gören yazarlar sistemin yayılması sürecinde önemli bir rol oynadılar. Bu grup ütopyacı sosyalistler olarak adlandırılmaktaydı. Bu grubun önde gelen düşünürleri ise Karl Marx ve Friedrich Engels dir. Karl Marx, Engels'den ve diğer ütopyik olarak adlandırılan yazarlardan farklı olarak gelecek ile ilgili ütopyik düşüncelere kapılmamış sosyalizmi bir bilim halinde incelemiştir. Nitekim bu düşüncelerini ilk kez 1845 yılında Engels ile birlikte yazdıkları Komünist Manifesto' da ifade etmiştir (Huberman, 1976: 46-47).

Karl Marx ve Engels'in bu görüşleri, sanayi devrimi ile birlikte haklarını arama yoluna birleşen işçi sınıfını derinden etkiledi. İşçiler biraraya gelerek sendikalar oluşturdu. Bu sendikalaşma hareketleriyle birlikte işçiler, haklarını siyasi platformda aramaya başladılar. İşte sosyalizm, tam anlamıyla bu noktada gerçekleşti. Sanayi Devriminin ardından Fransa ve İngiltere'de sendikalaşma hareketleri ile dünyaya yayılan sosyalizm, Lenin önderliğinde 1917 yılında Rusya da

gerçekleştirilen bir devrim ile dünyada ilk kez kapitalist bir sistemi yıkılarak sosyalist bir sistemi kurmuştur.

Sosyalizm, halk tarafından sosyal haksızlığa karşı bir tepki, bir direniş olarak tanımlansa da tarihi eski çağlara 16. ve 17. Yüzyıllarda bireyciliğı reddeden platona kadar dayanmaktadır. Temelleri bu kadar eskiye dayanan bu düşünce sistemini tanımlama yapacak olursak;

Sosyalizm, Temelleri 16. ve 17. Yüzyıllara, hatta Platonun devletine dayanan; üretici güç olarak emeğı, üretim araçlarında ise devlet mülkiyetini ve tek partili siyasi sistemi benimseyen ekonomik siyasi modele verilen addır.

A.Schumpeter'e göre sosyalizm, temel üretim araçlarının tamamının veya bir bölümünün kamuya mal edilip, elde edilen gelirin adaletli bir şekilde dağıtıldığı toplumcu bir sistemdir.

Sosyalizm, Kapitalizm'i yıkıp, sosyalist ekonomik ve siyasi sistemi oluşturmada ihtiyacı olan gücü, ezilen işçi sınıfından ve 1789 yılında yayımlanan "İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirisi" den almaktadır. Bu belge Sosyalizm'in sosyal ve siyasi koşullarının oluşmasında çok önemli bir role sahiptir. Kapitalistler tarafından ezilen işçi sınıfı, bu belge ile oluşan aydınlanma düşüncesinden etkilenerak bir devrim alt yapısını zihinlerinde oluşturmuşlardır. Sosyalist Sistem, bu bildiride yayımlanan siyasi eşitlik kavramını ekonomik ve sosyal hayata uyarlayarak, ekonomik ve siyasi alanda mutlak eşitlik fikri ile hızla yayılmaya başlamıştır. Sistem, içinde barındırdığı bu eşitlik fikri ile Feodalizm, kölelik, kapitalizm gibi aşamaları reddetmiş ve temel eleştiri kaynağı olarak da Marksizm'i görmüştür. Çünkü Marksizm, devleti sömürü aracı olarak görmekteydi. Lenin'e göre kapitalizm, saldırgan bir sistem olup, emperyalizmin en ileri aşamasıdır. Bu ahlaksız sistemden kurtulmanın yolu ise, ezilen köylü ve emekçi işçi halk tarafından bir ihtilal ile gerçekleştirmektir (Aleskerov, 2007: 178-179).

Sosyalizm'in temel amacı, kapitalist sistemi ortadan kaldırıp, özel mülkiyetten sıyrılmış bir toplum yapısı oluşturarak, ortak mülkiyet ilkesi üzerinde yükselen ekonomik-siyasi bir sistem kurmaktır. Çünkü sosyalizme göre kapitalizm,

ortadan kaldırılması gereken ahlaksız ve kötü bir sistemdir. Kapitalizme bu denli karşı çıkılmasının nedeni sistemin eşitsizlik üzerine kurulup, sınıflı bir toplum yapısı oluşturarak, bireylerin başka bireyler üzerinde güç oluşturması ve ekonomik mülkiyet yapısını bu gücü oluşturmada temel etmen görmesidir.

Sosyalizm'in kendine özgü kuralları ve inançları vardır. Bunlar, kendi kendine hakim olma isteği, toplumcu düşünce ve hizmet-refah anlayışlarıdır. Kendi kendine hakim olma anlayışıyla, sistem başka önerileri ve dış yardımları reddetmekte, kendi kendine yetebilen bir devlet anlayışı oluşturmaktadır. Toplumcu düşünce ise devletin ve sistemin, halk için çalışması halkın refaha ulaşması, kapitalistlerden arındırılmış, hür ve eşit bir toplum oluşturma isteğidir. Hizmet-refah anlayışı ise bu iki anlayışın sonuçlarının halka yansımalarıdır. Çünkü sosyalist sistemde her şey halk içindir. Yapılan her hizmet halka refah olarak yansımaktadır.

Sosyalist sistemde endüstriyel ölçekte üretim, üretim araçlarının sosyal mülkiyeti ve merkezi planlama sosyalist ekonominin üç önemli karakteridir. Endüstriyel ölçekte üretim, üreticilerin devletin belirlemiş oldukları kurallara bağlı kalmaları, böylece verimliliğin sağlanmasıdır. Üretim araçlarının sosyal mülkiyeti, özel mülkiyetin bireylerin elinde olduğu kapitalist sistemin olumsuzluklarından kurtularak, halkın sömürüden kurtulup, eşit bölüşüm sağlanması ve üretim araçlarının devletin elinde bulunmasıdır. Merkezi planlamada ise, kapitalist sistemin izin verdiği üretim serbestliğinin oluşturduğu kaos ortamı, üretim ve tüketim arasında bir dengesizlik meydana getirmişti. Bu kaos ortamından kurtulmanın en iyi yolu, üretim ve tüketimin devletin kontrolünde yapılarak planlı bir ekonomik sistem oluşturup ekonomide israfı ve dengesizlikleri gidermektir (Özgener, 2000: 183).

Sosyalist sistem devletçi bir modeldir. Bu devletçi model beraberinde merkezi planlama getirir. Merkezi planlama ise yüksek istihdamı sağlayarak, büyük çapta üretim sağlar. Kamu hizmetlerinde ve temel hizmetlerde süreklilik sağlayarak insanlara faydalı olmaya çalışır. İnsan emeğini ve toplumsal eşitliği benimser. Bu yüzden üretim ve tüketimin devlet eliyle yapılmasını, üretim araçlarına devletin sahip olmasını esas alır. Aynı zamanda bankacılık ve faiz kavramlarını bünyesinde barındırmaz. Bu olumlu unsurların yanında, devletin sosyal yaşam içerisinde bu

kadar etkin olması bir takım olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Merkezi planlama ve yüksek istihdam gizli işsizliğe neden olmaktadır. Aynı zamanda emeklin üretimde bu kadar belirleyici olması teknolojik gelişmelerden üretimin yoksun kalmasına neden olmaktadır. Sosyalizm, Kapitalizm'in sebep olduğu haksız kazanç ve kapitalistlerin halkı sömürerek kazancı kendilerinin almasına karşı çıkmıştı. Bu yüzden elde edilen kazanç devlet tarafından bölüştürülmekteydi. Sosyalist düzemde devlerin sorumluluğu bu kadar üstlenmesi bürokratları sistem içersindeki yeni kapitalistler haline getirdi ve elde edilen gelirler bu bürokratların kendi arasında bölüşümleri ile sonuçlandı. Böylelikle değişen tek şey, toplum içersinde var olan sömürücü sınıfın adının değişmesi oldu (Özgener: 2000: 184-185).

Sosyalist sistem, temel hedef olarak insanları mutlu edecek, eşitlikçi bir yapı oluşturmak istemesine rağmen; sistemin dışarıya kapalı bir yapı da olması dünyadan yaşanan gelişmelere uzakta kalınmasına, değişen insan ihtiyaçlarına zevk ve tercihlerine cevap verememesine ve merkeziyetçi bir yapının olması nedeniyle etkin bir dağılım yapılamamasına ve verimsizliğe neden olmuştur. Ayrıca özel mülkiyet yapısının ortadan kalkması, özel üretim girişimcilerini yatırım yapmaktan caydırmış, ekonomik teşvikler ortadan kalkmıştır. Bu durum ekonomik hayatı olumsuz etkileyerek sosyalist ekonomiye büyük darbe vurmuştur.

Sosyalizm; Kapitalizm'e, sömürüye, sınıflı toplum yapısına, ezilen halka karşı çıkan, hak, adalet, özgürlük, ekonomi, politika kanun gibi vazgeçilmezleriyle bir halk direnişi olarak ortaya çıktı; fakat bu olumsuz yönleriyle başarısız oldu. Bu başarısızlık, gücünü ve geçerliliğini kaybetmesiyle sonuçlandı. Günümüzde, Çin, Küba, Vietnam, Kuzey Kore ve "Arap Baharı" diye adlandırılan devrim hareketinden önce Libya sosyalist ekonomik sistemi uygulayan ülkelerdir.

2.4.3.Liberal Sistem

Liberalizm, Batı Avrupa'da ortaçağ düzenindeki çözülme ile yıkılan feodal yapının ardından kiliseye bir tepki ortaya çıkan kapitalist yapının ürünü olarak nitelendirilen, bireyci, özgürlükçü, akılcı, eşitlik ve hoşgörü unsurlarını içinde barındıran ekonomik siyasi sisteme verilen addır.

Liberalizm, ortaçağ düzeninin çözülüp, reform hareketlerinin yaşanması ve uluslaşma süresi boyunca burjuva öncülüğünde gelişen bir ideolojidir. Bireye ve bireyselliğe öncelik veren siyasi ve iktisadi bir kuramdır (Elma, 1992: 145)

Liberalizm, bireyin sosyal, siyasi ve ekonomik hayatını sınırlandıran, özgür yaşamı yok eden müdahaleci sisteme karşı ortaya çıkan bir direniştir(Çetin, 2002: 80). Liberalizm, Batı Avrupa’da ortaçağ düzenin çökmesiyle başlar. Bunun sonucunda meydana gelen ulus devletlerin sosyal, siyasi ve ekonomik alanda bir birliktelik, bir düzen kurma çabasının sonucu olmuştur (Çetin, 2002: 81).

Liberalizm, geleneksel olarak incelendiğinde bireyin yaşamı, özgürlüğü ve mülkü ile ilgili bir yaşam felsefesi olduğu görülür. Bu bakımdan ortaçağ Avrupa’sında Liberalizm’in doğup gelişmesinde mücadele ettiği iki unsur vardır. Bunlar kilise ve feodalizmdir. Bu iki unsurun yanında Avrupa’da var olan mutlak monarşi sisteminin etkisi de yadsınamayacak kadar fazladır. Avrupa’da var olan bu kaos ortamı ve mutlak monarşi sistemi, yeni bir ekonomik ve siyasi modeli gerekli kılmıştır. Nitekim İngiltere mutlak monarşiye karşı 1215 yılında yayımlanan “Magna Carta Libertatum” ihtiyaç duyulan bu yeni sistemin liberalizmin, esin kaynağı olan ilk belge olmuştur (Scruton, 1983: 278).

Bununla birlikte John Locke tarafından kaleme alınan “Hükümet Üzerine İki İnceleme” adlı eserde liberal düşüncenin siyasi kanadının oluşmasında etkili olmuştur. Locke’a göre insanlar; eylemlerinde, istek ve arzularında tam olarak özgür olma fikri üzerinde birleşirler. Liberalizm tam olarak bu noktada vardır. Fakat bahsedilen bu özgürlük her bireyin keyfi olarak istediğini yapması değildir. Burada kastedilen insanların doğal özgürlükleridir. Herkesin eşit ve bağımsız olduğu, hiç kimsenin yaşamına ve özgürlüğüne zarar veremediği ve bu doğal hak ve özgürlüklerin devlet tarafından korunduğu doğal durumdur (Locke, 2004: 5)

Liberalizm’in, tarihsel gelişim süreci incelendiğinde temeli antik yunana kadar dayandırılabilir. Fakat gerçek manada işlerlik kazanması açısından incelendiğinde ortaçağ da Merkantilist tutuma karşı bir tepki olarak doğmuştur. Liberalizm, siyaset-ekonomi ilişkisinin kuramsal temelleri kavramlarından en yeni olanıdır. Liberalizm denince akla ilk gelen ekonomik bir doktrindir. Fizyokratlarla

başlayan bu doktrin ortaçağ merkantilist tutumuna karşı bir tepki niteliğinde doğmuştur. Temelleri Adam Smith “Ulusların Zenginliği” kitabındaki “liberal ithalat ve ihracat sistemi” kelimelerine dayanacak kadar da eskidir. Bu kullanımdan da anlaşılacağı John Locke gibi liberal kelimesini ilk kullanan düşünürlerden biri de Adam Smith olmuştur. Kelime bu kadar eskiye dayanmasına rağmen ekonomik-siyasi bir sistem olarak kabulü ise 19. Yüzyıldır (Yayla, 2005: 25).

Liberal düşüncenin en önemli kavramı akılcılıktır. Bireyler sahip oldukları akıl yetileri doğrultusunda özgürlüklerini kazanırlar. Liberal demokraside ve Liberal Ekonomi savına göre liberalizm, insanlık için en uygun ve en akılcı rejimdir. Liberalizm’ e göre insanlar kendi iradeleri ile yaşamlarını düzenleyip, özgür ve eşit olup, ekonomik, toplumsal, kültürel, dini ve siyasi ayrımlara tabi tutulamazlar. Çünkü bu ayırım liberalizm’in temel ilkesi olan özgürlüğü kısıtladığı için reddedilir. Liberalizm, bireylerin özgürlüklerini ve temel haklarını garanti altına alıp siyasi iktidarı kısıtlama altına almak istemektedir. Özgürlüklerin korunup, eşitliği sağlamak ise kısıtlanan “Minimal Devlete” aittir. Liberal sistemde devletin rolü nötr olmalıdır. Devlet, temel hak ve özgürlüklerin önceliğini, bireylerin kararlarını, zevk ve tercihlerini, seçme ve seçilme haklarını ve toplumun güvenliğini koruyup sisteme müdahale etmemelidir. Halk özgür olmalıdır. Özgürlük kavramı “Freedom” ve “Liberty” eşirlik adalet ile birlikte anılmalıdır. Liberalizm bu özgürlük ve eşitlik kavramları üzerinden yükselmekte ve değer kazanmaktadır (Yayla, 2005: 141).

Liberalizm’in ekonomik görüşlerin ilk temellerinin Adam Smith tarafından atıldığından bahsetmiştik, Smith, müdahaleci bir anlayıştan uzak bir statüde bulunan bireylerin ekonomik alanda “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler “ formülü ile serbest, özgür bir ekonomik faaliyet içersinde olmalarını savunmuştur. Girişimcinin, bireyin ekonomik düzenini kurması ancak özgürlüğü sayesinde olur. Para, fiyat, üretim, iç ve dış ticaret gibi ekonominin tüm dallarında önemli olan disiplin budur. Bunun sağlanması için de gereken ne varsa yapılmalıdır. Çünkü toplum onu oluşturan ana etmeden bireyden daha üstün değildir (Erdoğan, 1998: 21).

Bu görüşler doğrultusunda liberaller birlikte fayda ilkesine inanmazlar. Toplum çıkarı, kamu çıkarı, ortak iyi gibi kolektif düşünceleri reddedip, bireysel

faydanın daha yararlı olacağına, bireylerin refah düzeylerinin artmasının toplumun refah düzeyini otomatik olarak arttıracığına inanmaktadırlar (Yayla 1992: 141). Bunun yanında özel mülkiyet ve girişimin artması Liberalizm'in bir başka vazgeçilmez kuralı olmuştur. Kapitalizm gibi, daha önceki ekonomik sistemlerde de bu yapının var olması Liberalizm'in kabullenilip, yayılmasını kolaylaştırmıştır (Stark, 1994: 223). Liberalizm'in Adam Smith ile başlayıp Ricardo, Maltus, Mill gibi ünlü düşünürler tarafından geliştirip, Avrupa'da ortaya çıkan bu ilk formuna Klasik Liberalizm denir.

Liberalizm, siyasi-ekonomik sistem olarak incelendiğinde kendi içersinde üç farklı bakış açısına sahiptir. Bu durum Liberalizm'in gelişime ve yeniliklere ne kadar açık bir ekonomik-siyasi sistem olduğunun kanıtı niteliğindedir. Fakat Liberalizm'in yukarıda belirttiğimiz özgürlükçü, akılcı, bireyci ve bahsettiğimiz yeniliğe açık olumlu yönleri Liberalizm'i tam anlamıyla mükemmel bir sistem haline getirmez. Liberal ekonomi, bireyi bir girişimci olarak görmektedir. Ekonomik gücün azlığı ya da çokluğu özgürlük alanını arttırmakta ya da azalmaktadır. Eğer kişi, başka bir bireye göre daha fazla mülkiyete sahipse, daha fazla seçeneği tercih etme ve daha fazla imkândan yararlanma hakkını elde etmektedir. Oysaki liberal düşüncenin temel savı, hak ve özgürlüklerin eşitliğidir. Fakat bu eşitlik sağlanamamaktadır. Bu durum liberal düşüncenin içinde barındırdığı ciddi bir çelişkidir.

Liberal düşünceye bir önemli eleştiri de Hegel tarafından yapılmıştır. Hegel, Liberalizm'in devletin yaşam üzerindeki etkinliğinin kısıtlanıp, saf dışı bırakılmasını eleştirmektedir. Çünkü devlet insanlara nesnelliği kazandıran bir düzen sistemidir. Devlet kendisini oluşturan bireylerle bir sözleşme yapar. Devlet böylelikle bireylerin keyfi davranış ve isteklerini kontrol altına alıp, özgürlüklerini ve mülklerini koruma görevlerini yerine getirir (Bayar Bravo, 2006: 112).

Bu eleştirilerle birlikte bireyin üstünlüğüne inanıp, iktisadi alanda özel mülkiyeti ve girişimciliği destekleyen liberal düşüncede 1929 yılında yaşanan "Büyük Buhan"ın ardından temel değerler değişmiştir. Etkisiz devlet anlayışından vazgeçilerek, üretim ve tüketime denetim getirilmiş, Liberalizm'in kavram ve kuralları yeniden şekillenmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere Liberalizm’ in yaşanan gelişmeler neticesinde üç farklı şekilde yorumlandığını görmekteyiz. Bunlar; Klasik, Modern ve Neo-Liberalizmdir. Liberalizm’in Avrupa’da A. Smith ile başlayıp, Ricardo, Maltus, Mill gibi düşünürler tarafından ortaya konulan yalın haline Klasik Liberalizm denir. Klasik Liberalizm, liberalizmin temelleri olan bireylerin temel haklarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan aydınlanma felsefesinden ve realizmden yararlanmıştır. Bu felsefeye göre de bireyler menfaatlerine göre davranırlar ve devletin bu duruma müdahalesini kabul etmezler (Erdoğan, 1993: 4).

Klasik Liberalizm’in aksine Klasik Liberalizm’in çelişkilerini dile getirip yaşanan gelişmeler sonrası devlet müdahalesine daha olumlu bakan, serbest piyasada oluşan adaletsizlikleri giderip, bireylere fırsat eşitliği sağlanılmasını savunan yaklaşıma Modern Liberalizm denir (Heywood, 2006: 64). Neoliberal bakış açısı ise 20. Yüzyılın son çeyreğinde merkezi ilkeleri piyasa ve birey olup, sosyal devletten sıyrılıp, piyasa ekonomisinin önemini arttırmaya dayalı olan klasik iktisadın güncellenmiş hali olarak adlandırılmaktadır (Heywood, 2006: 70). Liberalizm’in gücü, Antik Yunan’a kadar dayanan geçmişi, Fransız İhtilalı ve İnsan Hakları Prensipleri’nin kabulü ile birlikte güçlenen özgürlük anlayışı ve bireylerin gurularını okşayan özgürlükçü yapıya dayanmaktadır. Bu güçlü yönleriyle liberalizm ve liberal ekonomik sistemler, dünya genelinde yaygınlaşan parlamenter ve demokratik siyasi sistemler vasıtasıyla gün geçtikçe gücünü yayılmaktadır. Günümüzde pek çok ülke Liberal yaklaşımları ve liberal ekonomik sistemi benimsenmektedir.

2.5. Kapitalizm Yeni Adı Olarak Küreselleşme

Son yıllarda, başta ekonomi olmak üzere siyaset, bilgi, teknoloji, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen gelişmeler ve bu gelişmeler sonucunda meydana gelen değişim hareketleri küreselleşme kavramı ile açıklanmaktadır. Küreselleşme, içinde barındırdığı öğelerin çokluğu nedeniyle dünyanın en önemli olgusu haline gelmiştir. Küreselleşme kavramının gerek içinde barındırdığı öğeleri, gerekse çok boyutluluğu ile farklı bakış açılarına, anlam çeşitliliğine ve farklı tanımlamaların yapılmasına neden olmuştur. Fakat genel olarak bir tanımlama yapacak olursak bu tanım aşağıdaki gibidir.

Küreselleşme bireyler ve ülkeler arasındaki ekonomik, politik, teknolojik, sosyal ve kültürel ilişkilerin sistemli bir biçimde yayılıp, toplumsal değerlerin ülke sınırlarından çıkarak eşitlik, adalet, insan hakları gibi genel normlar altında toplanıp, insanlık için ortak değerlerin oluşturulduğu serbestleşme hareketidir (DPT, 2006: 3).

Küreselleşme içinde barındırdığı önemli kavramlar ve zamana ayak uyduran yapısı ile sürekli olarak bir değişim içersindedir. Bu değişim insanların dünya görüşlerini ve olaylara bakış açılarını değiştirmekte, değişen bakış açıları ile birlikte kavram kendini yenilemekte ve farklı düşünürler tarafından yeniden tanımlanmaktadır. Yukarıda yapılan genel tanımın yanında aşağıda verilen farklı tanımları da incelemekte fayda vardır.

Küreselleşme dünya üzerindeki ekonomik, siyasi ve kültürel sınırların ortadan kalkıp, bireyler ve ülkeler arasındaki etkileşimi maksimum düzeye çıkarıp, teknolojiyi en ileri seviyede kullanan oluşumdur (Ertekin, 2010: 27).

Küreselleşme, Kapitalizm'in yaşattığı kriz ve kaos ortamından sıyrılarak, uyguladığı yeni liberal, ekonomik ve siyasi politikalarla insanları krizden refaha erdiren ve gücünü Post-Modernizm'den alan serbestleşme olgusudur. Küreselleşme siyasi arenada liberal, ekonomik hayatta ise serbest piyasa ekonomisidir. Küreselleşme ekonomik, sosyal ve siyasi bir değişim hareketidir (Erbaş, 2009: 49).

Küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşıp ideolojik ayrımların giderilerek kültürlerin ulusal sınırları aşp, yeni bir boyut kazanmasıdır (Karabıçak, 2002: 116).

Küreselleşme, bilgi, iletişim, teknoloji alanlarındaki gelişimle birlikte insanlık tarihinde çağ atlatan bir süreçtir. Küreselleşme liberalizmin zaferi, Emperyalizm'in çağdaş görünümüdür (Türe, 2009: 41).

Kısacası küreselleşme sadece salt bir ilerleme, mal mübadelesi, paranın ve kültürün uluslararası dolaşımı değildir. Küreselleşme, zamanın ve mesafelerin ortadan kalktığı, ulus devlet anlayışının ortadan kalkıp bireylerin özgür olduğu, özgür olduğu kadar da birbirleri ile karşılıklı olarak bağlı olduğu bir düzen

sistemidir. Küreselleşme, son zamanlarda dünyada yaşanan en önemli ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olguların bütünüdür.

Yapılan bu farklı tanımlamalar ve farklı bakış açıları ile birlikte küreselleşme kavramının ne zaman ortaya çıktığı ve nasıl başladığı hakkında kesin ve genel bir yargı bulunmamaktadır. Fakat insanların kervanlar ile ülkelerinden başka ülkelere göç edip, ticaret yapmaları ve bu vasıtayla yeni bölgeleri keşfedip, ticaret yolları oluşturarak bu ülkelerle yeni ticaret ağları oluşturmaları küreselleşme hareketlerine ilham kaynağı olarak gösterilip, ilk adımları olarak kabul edilebilir (Aktel, 2001: 195-201).

Küreselleşme kavramının ilk kullanımları ise; İngiliz iktisatçı W. Foster tarafından 1833 yılında yazılan “Dünyada kaynakların dağılımı ve kullanımı” konulu makale, 1959 yılında “The Economist” dergisi, 1968 yılında Garrett Hardin tarafından kaleme alınan “Kaynakların Kullanımı ve Paylaşımı”(Karabıçak, 2002: 116). Bunun ardından 1962 yılında “Küresel Köy” terimini kullanan Mc Luhan tarafından olmuştur. Mc Luhan, dünya ekonomisinin serbestleşerek tek ve ortak bir pazar haline geleceğini savunarak küreselleşmenin bugünkü temellerini atmıştır. Kavramın modern çağda ilk kullanımı ise Theodore ve Levitt tarafından olmuştur. Theodore ve Levitt dünya ekonomisinin serbestleşip, çok uluslu şirketler aracılığıyla yayılmasını, uluslararası kuruluşlar kurularak, bu kuruluşların etkinliğinin artırılmasını savunmaktadırlar. Küreselleşmenin siyasi alanda ilk kullanımı ise nispeten yakın bir tarihe dayanmaktadır. Küreselleşme, Thatcher ve Reagan tarafından 1980’li yıllarda “Yeni Sağ” diye adlandırılan bu oluşumla birlikte siyaset alanında da etkin bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır (Aktel, 2001: 195-201).

Küreselleşme, ilk kullanımlarının ardından her olgunun oluşum şekli gibi aşamalı olarak incelendiğinde üç bölümde değerlendirilebilir. Birinci kısım Sanayi Devrimi ile başlayıp, I. Dünya Savaşına kadar olan ve ülkelerin hammadde ve pazar arayışları sonucu ortaya çıkan yayılmacı emperyalist politikaları, ikinci olarak II. Dünya Savaşı ile başlayıp AB, ABD, Kanada, Japonya gibi ülkelerin üretim ve yayılma çabaları, son olarak üçüncü aşama ise 80’li yıllar ile başlayıp, günümüze dek devam eden finansal piyasalardaki serbestleşme aşamasıdır (Karabıçak, 2002: 118).

Küreselleşme olgusu, kendisini oluşturan ilk iki aşaması ile yani; sanayi devrimi ile başlayıp I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sonrası süreçte, kapitalizmin yeni şekli olarak adlandırılmıştır. Böyle adlandırılmasında ekonomik faktörlerin etkisi büyüktür. Ülkeler, uyguladıkları emperyalist politikalar nedeniyle çıkan ve insanlık tarihinde derin yaralar açan savaşlara rağmen, savaş sırasında ve sonrası benzer politikalar yürütmüşlerdir. Bunlara ilaveten uluslararası ekonomik örgütlerin ve büyük şirketlerin dünya ekonomi ve siyaset alanında etkinliğini arttırması ve ülkelerin deyim yerinde ise kibarca sömürülmesi sistemin, kapitalizmin modern şekli olarak algılanmasında büyük oranda etkili olmuştur. Ayrıca küreselleşme sürecinde kapitalizmin homojen yapısı ve kapitalistin sermayesinin korunması, bunlara ilaveten arkasına teknolojiyi alarak, üretimin sürekli olarak arttırıp, maliyetlerin düşürülerek rekabet oluşturup, bu rekabet savaşından sadece büyük şirketlerin galip çıkması gibi özelliklerin küreselleşme olgusunda da temel faktörler olduğu düşünüldüğünde böyle bir benzetme yapılmasında pek de haksız olunmadığı anlaşılmaktadır. Kapitalizmin yeni adı olarak küreselleşme konu başlığında, küreselleşme kavramının gelişim süreci ve farklı bakış açılarına konu olan tanımlamaları yapıldıktan sonra, neden Kapitalizm'in yeni adı olarak ifade edildiğine değindik. Küreselleşme olgusunun etki alanlarına ise bir sonraki başlık altında incelenecektir.

2.6. Küreselleşme Olgusu ve Etki Alanları

Küreselleşme olgusunu; dünyada ekonomi, siyaset, kültür ve teknoloji alanında bir fikir birliği sağlanıp, bunu dünyanın ortak değerleri haline getirerek, zaman ve mekan kavramlarının ortadan kalkıp mesafelerin yok edildiği, serbest dolaşım ile birlikte rekabet ortamının oluşturulduğu bir süreç olarak tanımlamıştık (Kaçmazoğlu, 2002: 49).

İçinde yaşadığımız dünyanın en önemli olgusu haline gelen küreselleşme, bireylerin ve toplumların yeryüzünde olup biten gelişmelerden haberdar olmaları, olaylar karşısındaki deneyimlerini paylaştıkları, böylelikle de toplum yapısında meydana gelen değişme ve gelişmeleri takip edip, bu gelişmeler sonucunda yaşam tarzlarını oluşturdukları sosyal, ekonomik, politik, kültürel değerler bütünüdür

(Balay, 2004: 61). Küreselleşme kavramı tanımlarından da anlaşılacağı gibi zengin bir içeriğe ve geniş bir etki alanına sahiptir. Fakat kavramın toplumlar üzerindeki etki alanları incelendiğinde en önemli unsurlar; başta ekonomi olmak üzere siyaset, sosyal ve kültürel hayat, bilgi ve teknolojidir.

Küreselleşmenin günümüzdeki en büyük etki alanının ekonomi olduğu aşikârdır. Başta kapitalizm olmak üzere geçmişte hüküm sürmüş ekonomik sistemler, insan zihninde kar, sermaye, girişimci gibi ekonomik olguların izini bırakmıştır. Çünkü insanların dünden bugüne süregelen zamanda temel faaliyetleri, üretim ve tüketim, temel amaçları ise kar elde edip, bu karı arttırmak olmuştur. İnsanların bu ortak amaç ve faaliyetleri insanları ticarete zorlamış ve devamında ticaret olgusu da gelişerek uluslararası boyuta ermiştir. Kar elde etme güdüsü ile gelinen bu nokta uluslararası ticarete daha fazla yatırım yapılmasına, serbest bir ekonomik düzene ve uluslararası ekonomik örgütlenmelerle sonuçlanmıştır. Bu ekonomik örgütlenmeler ve uyguladıkları politikalar, olumlu yönlerinin yanında eleştirileri de beraberinde getirerek küreselleşme kavranma ilk tepkileri oluşturmuştur.

Bu ilk tepkiler ekonomik hayatta farklı yorumlamalara neden olmuştur. Bazı görüşlere göre küreselleşme, kapitalizmin yeni adı olup, sahtekârlıklarını içinde barındırmakta, bazılarına göre ise liberal ekonominin kaçınılmaz sonu olup, ekonomik alanda bir devrim bir aydınlanma çağının başlangıcıdır (Bayar Bravo, 2010: 2-3).

Küreselleşmenin temel hedefi içinde barındırdığı kavramlardan bir birliktelik olgusu yaratmaktır. Bu birlikteliğin ekonomik alanda da sağlanması mükemmel bir birliktelik uyumuna dayanmaktadır. Bu mükemmel birlikteliği sağlamanın en iyi yolu ise rekabettir. Belki de küreselleşmenin en etkili alanının ekonomi olması da buradan kaynaklanmaktadır. Kapitallerin liberal politikalarla kurdukları büyük şirketler, tüm dünya ülkelerinin yerel pazarlarına ve uluslararası ticaret pazarlarına hakim olmak adına ülkeler arasında teknoloji, bilgi, kültür, bağlarını kuran bir köprü olmuşlardır. Böylelikle ekonomi vasıtasıyla küresel entegrasyonlar gerçekleşmeye başlamıştır.

Küreselleşmenin, nispeten en önemli içeriğinin ekonomi olduğundan bahsetsek de etkileri ile dünya siyaset anlayışında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Devletlerin günlük hayat içindeki rolleri artmıştır. Bir taraftan ulus devlet anlayışında bir aşınım gerçekleşip ulus devlet hâkimiyeti sarsılmış, diğer taraftan da devletin rolü sınırlandırılmış ama etkin bir yapıda olması konusunda fikir birliği oluşmuştur. Küreselleşme ile ülkeler merkezî devlet anlayışından bir nebze sıyrılmıştır. Küreselleşme ile ülkeler arasında sadece ticari değil, aynı zamanda uluslararası alanda sık sık bürokratik ilişkiler kurulmaktadır. BM, AB, NATO, NAFTA gibi uluslararası kuruluşlar, ülkelerin bürokratik ilişkilerini yürüttükleri ve dünya siyasetine yön verdikleri kuruluşların başında gelmektedir. Bürokrasi bu kadar önemli iken merkezî yapılar, ülke ekonomilerinde ve siyasi politikalarında sıkı kontrollere neden olmakta, dolayısıyla bürokrasinin ağır işlemesine neden olmaktadır. Aynı zamanda bireylerin devletten beklentileri artarak tembel bir toplum yapısı oluşmaktadır. Günümüzde tüm ülkelerin ortak istekleri refah, istikrarsızlıklardan uzak bir devlet anlayışıdır. Bu nedenle ülkeler merkezî yapıdan uzak fakat serbestleşmenin oluşturacağı kaos ortamına da kapılmadan var olan, sınırlı ama etkin devlet anlayışını yani küresel bir devlet ve buna uygun siyasi hayatı tercih etmektedirler. Nitekim dünyada serbestleşme hareketlerinin yaygınlaştığı son 30 yıl incelendiğinde, ülkelerin küresel bir siyasi modeli tercih ettikleri görülmektedir (Aktel: 2001: 199).

Küreselleşmenin en önemli iki etki alanından bahsettikten sonra bir diğer önemli etki alanını inceleyecek olursak bu alan kültürel anlamda küreselleşmedir. Küreselleşme sadece büyük ekonomik sistemler ve bunun doğrultusunda oluşan siyasi sistemler değil toplumsal olgular ve toplumların istek ve arzuları doğrultusunda yönlendirilen bir yaşam tarzıdır. Gelişen teknoloji ve bunun sonucunda ilerleyen bilgi, iletişim ve ulaşım, faktörleri dünyayı küçülmüş ve ortak düşünceler ve kültürel oluşturmuştur. Kültürel küreselleşme sonucunda oluşan bu ortak düşünceler ve kültürler, eşitlik, adalet, insan hakları, gibi olumlu fikirleri yaygınlaştırmasında büyük fayda sağlamış fakat bunun yanında yerel kültürlerin korunmasına zarar vermiştir (Talas ve Kaya, 2007: 152-153).

2.7. Küreselleşmenin Ekonomi ve Siyaset Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme kavramı dile getirildiği ilk günden bugüne özellikle de son 30 yılda dünyanın en önemli olgusu haline gelmiştir. Bu kadar önemli olmasının sebebi, içinde barındırdığı kavramların çeşitliliği ve bu kavramların etki alanlarıdır. Küreselleşme kavramı, toplumları en çok ekonomik ve siyasi alanlarda etkilemiş bu doğrultuda ekonomik sistemler ve siyasi politikalar belirlenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde küreselleşmenin en önemli iki olgusu olan ekonomik ve siyasi alanda küreselleşme kavramları iki alt başlık halinde incelenecektir.

2.7.1. Ekonomik Alanda Küreselleşme

Dünya’da ekonomik alanda küreselleşmenin ilk örneğinin kervanlar halinde yapılan ticari göçler olduğunu, tüccarların kar elde etmek için ürünlerini ticaret yolların kullanarak uzak mesafelerdeki ülkelere sattıklarından bahsetmiştik. Bu olay, dünyada farklı bir ticaret anlayışına ilham kaynağı olup, ekonomik alanda küreselleşmenin miladı kabul edilmiştir.

Küreselleşme olgusu ilerleyen süreçte farklı şekillerde karşımıza çıksa da, dünya ekonomik ve siyasi arenasındaki başrolünü sanayi devriminin ardından başlayan üretim fazlalığı ve üretilen bu ürünlerin nereye satılacağı arayışıyla almıştır. Ülkelerin iç piyasada talep bulamamaları ve yaşanan petrol krizi ülkelerde dış piyasalara açılma isteği oluşturmuştur

Küreselleşme ekonomik hayata getirdiği değişikliklerin yanında bireylerin değer yargılarının da değişmesine neden olmuştur. Bireyler değişen dünya yapısı ile kaliteli, refah içerisinde yaşam sürmeyi gelişmişlik olarak algılamak; devletler ise ekonomilerini iyi duruma getirerek dünya ülkelerinde söz sahibi olmayı gelişmişlik olarak algılamışlardır. İşte ekonominin küresel etkileyciliği de tam olarak bu noktada başlayıp dünya ekonomik ve siyasi hayatına yön vermiştir.

Ekonomik küreselleşmenin gerçekleşmesinde en önemli iki olgu dış ticaretin ve finansal piyasaların serbestleşmesidir. Küreselleşmeyi oluşturan ilk iki evre yani, sanayi devriminin ardından başlayıp, I. ve II. Dünya Savaşları arasındaki süreçte, ülkeler kapalı ekonomik modelleri tercih etmekte ve bu doğrultuda korumacı

ekonomik politikalar uygulamaktaydılar. Ülkeler bu politikalarla dış ticaret açıkları varsa kapanacağını, dış borçlanmaya gerek kalmadan yerli üreticileri koruyup, üretimi arttırarak ülke ekonomisinin gelişeceğini düşünmüşlerdi. Fakat bu olumlu beklentiler gerçekleşmedi. Aksine ticarete adil rekabet ortamı yerine haksız rekabet oluşup üretim maliyetleri artmış, karaborsa ile ürün fiyatları artarak, halkın alım gücü düşmüştür. II. Dünya Savaşı sonrası, gelişmekte olan ülkelerin bir kısmı bu kapalı ekonomik modeli terk etmeye başlamış, bir kısım gelişmiş ülkelere, ürünlerini satacak pazarlar aramaktaydılar. Ülkeler var olan bu ekonomik sıkıntıları ortadan kaldırmak için 1944 yılında Bretton Woods da toplanıp, savaş sonrası ekonomik kuralları belirlemişlerdir.

Bu toplantının ardından dünya ekonomisini serbestleştirmek adına IMF, Dünya Bankası, ITO, GATT gibi uluslararası ekonomik örgütler kurulmuştur. Bu kuruluşların temel amacı, kuruluşa üye olan ülkelere eşit bir rekabet ortamı sağlayarak serbest ticaret yapmanın imkânını sağlamaktır. Fakat amacı dış ticaret ve finansal piyasaların serbestleşmesi olan Bretton Woods Sistemi ancak yıkıldıktan sonra amacına ulaşmıştır (Yürekli, 2004: 16-17).

Küreselleşen ekonominin en önemli iki olgusundan bir diğeri olan finansal serbestleşme, ulusal piyasaların ülke duvarlarını yıkarak, uluslararası küresel piyasalarla buluşmasıdır. Bu durum ekonomik bir devrimdir. Finansal serbestleşmeyle birlikte faizler ve kredi kısıtlamaları kalkmış, hisse senetlerine serbestleştirme getirilerek, tahvil sınırlamalarının kaldırılıp, bankacılık masrafları artık alınmayarak finansal serbestleşmenin önündeki tüm engeller kaldırılmış ve finansal serbestleşme sağlanmıştır. Bunun yanında teknolojik gelişmelerle birlikte para dolaşımında maliyet sıfıra inmiş, bir pazardan diğer pazara geçiş anında gerçekleşmiştir. Bu kolaylıklarla birlikte yabancı sermaye yatırımları artmıştır (Sayılğan, 1998: 12).

Finansal serbestleşme ile birlikte serbest bir piyasa ekonomisine geçilmiş, ekonomik örgütlenmeler ve iktisadi iş birlikleri ardı ardına kurulmaya ve oluşturulmaya başlamıştır. Dünyada ticaret hacmi genişlemiş ve dünya ekonomi sahnesine çok uluslu şirketler çıkmaya başlamıştır. Ancak bu gelişim ve çok uluslu

şirketler küreselleşme tezinin aksine adil bir rekabet ortamı oluşturmamış, yerel ekonomileri yok ederek gelişmiş ülkeleri daha fazla zengin etmiştir(Aktel, 2001: 198). İlerleyen zamanla ve teknoloji ile birlikte çok uluslu şirketler küreselleşmenin mimarı konumuna gelmiştir. Temel hedefi kar maksimizasyonu olan şirketler reklam, dağıtım, pazarlama gibi küresel etkileme kampanyalarıyla dünyada küresel bir tüketim kültürü oluşturmuş ve insanları bu kültürün peşinden sürüklemiştir (Balkanlı, 2002: 14).

Küreselleşmenin uzakları yakın eden, maliyetleri düşüren, verimliliği arttırıp tüketici memnuniyetini sağlayan, gelişmekte olan ülkeleri gelişmişlik seviyesine çıkarmaya çalışan olumlu ekonomik yönlerinin dışında ülkeler zarar veren ekonomik etkileri de vardır. Ülkelerin büyük kar getireceği umuduyla sıkı sıkıya inandıkları ve hükümetlerin ekonomik serbestliğin önündeki tüm engelleri bilinçsizce kaldırıp, küreselleşme yarışlarına girdikleri küresel ekonomi, birçok ülkeyi hayal kırıklığına uğratmıştır. Dış ticaret ve finansal serbestlik sağlanıp, sübvansiyonlar kaldırılmış, ülkelerde üretim durma notasına gelerek ülkeler dışa bağımlı hale gelmiştir. Ülke yöneticilerinin tüm umutları finansal teşvikler sağlayarak, yabancı finansal yatırımların ülkelerine gelmesini sağlayıp buradan çıkmamaları için her türlü tavize boyun eğmek olmuştur. Ne yazık ki gelen yatırımlar fabrika ve üretim tesisleri gibi kalıcı yatırımlar yerine kısa vadeli finansal yatırımlar niteliğinde olmuş ve en ufak bir risk durumunda ülkeleri terk ederek o ülkeyi krize sokmuştur. Krize giren bu ülkeler ilk yardımı küresel ekonomik kuruluşlardan istemek zorunda kalmışlardır. Fakat durum pek de farklı olmamıştır. Küresel ekonomik kuruluşlar borç verdikleri ülkeyi uyguladıkları ekonomik politikalarla sindirmiş, ekonomik ve siyasi kararları bu kuruluşların etkisi altına geçmiştir.

2.7.2. Siyasi Alanda Küreselleşme

Tarihsel süreç incelendiğinde de toplumların devlet ve siyaset yapıları, sosyal ve ekonomik gelişmişlik seviyelerine paralel olarak değişmiştir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde göçebe yaşam tarzı süren toplumların siyasi hayatlarından bahsetmek pek mümkün olmamıştır. Kararlar hemen uygulamaya konulan, kesin, katı ve genellikle infaza dayanan kurallar niteliğindedir. Toplumların yerleşik hayata

geçmesi ile birlikte tarım yaygınlaşmış ve feodalite hüküm sürmüştür. Daha sonraları kapitalist sistemle birlikte etkin olamayan devlet yapısı, hemen ardından sosyalizm ile etkin devlet ve en son günümüzde kısmen de olsa modern devlet anlayışına geçiş yapılmıştır (Demirel, 2006: 108).

Küreselleşme kavramının mesafeleri, dolayısıyla sınırları yok eden bu özelliği ve yapısı en çok siyasi alanda hissedilmiş, dünya siyaset anlayışı yeniden şekillenmiştir. Siyasi küreselleşme, geleneksel siyaset anlayışından farklı olup, otorite, güç ve yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşümü ifade etmektedir. Dünya’da küresel siyasette, ulus devlet, devlet üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının etkisi yadsınamaz fakat bu kuruluşların siyasete etki oranları eşit değildir. Küreselleşme bu kavramlar üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır (Bayar Bravo, 2010: 1-2-3-4).

Dünya’da küreselleşme hareketlerinden hemen önce var olan siyasi yapıda devletler, genellikle aktif bir konumda iç ve dış siyasette farklı politikalar uygulamaktaydılar. Küreselleşme olgusu ile birlikte uluslararası ilişkilerin yoğunluğu ve dünya siyaset anlayışının tek tipleştirilmeye çalışılması iç ve dış siyaset ayrımının kalkmasına neden oldu. Bu ayrımın kalkmasında başrolü ise uluslararası örgütler üstlendi. BM, NATO, IMF, Dünya Bankası, OECD, WTO, gibi güçlü örgütler ülkeleri etkileri altına alarak ulusal egemenliklerini teorik olarak ele geçirerek dünya siyasetine istekleri doğrultusunda yön verdiler. Oysaki temel ilkeleri adil, özgür ve demokratik bir devlet ve yaşam olan küreselleşme, kendi ile çelişerek, en büyük zararı kendi içerisindeki demokrasi kavramına verir hale geldi. Çünkü günümüzde siyasi güç ve istikrar, ekonomik güç ile yakından ilişkili hale gelmiştir. Ekonomik güç ise uluslararası örgütler ile çok uluslu şirketlerin elindedir. Böyle büyük güce sahip örgütler ve şirketler başta ABD ve İngiltere olmak üzere belli başlı ülkelerin kontrolündedir. Bu ülkeler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve siyasi hayatlarını kolayca manipüle edebilmekte ya da kendi aralarında bir blok oluşturarak dünya siyasetini kontrol edebilmektedirler. Görüldüğü gibi küreselleşmenin siyasi etkileri teoriden var olandan farklı olarak gelişmekte demokrasi, insan hakları, adalet, eşitlik ile bağdaşmayan emperyalist politikalar üzerine gerçekleşmektedir.

2.8 Küreselleşme ve Ulus Devlet Anlayış

Küreselleşme son yıllarda yaşanan en önemli ekonomik-siyasi-kültürel olgu olup, insan hayatını tepeden tırnağa değiştirmiştir. Bu kadar önemli bir olgunun yarattığı bu büyük etkiden ekonomi ve siyaset gibi birbirine sıkı sıkıya bağlı iki kavramın etkilenmemesi düşünülemez. Tarihsel süreç, yaşanan gelişmeler ve özellikle de 20. yüzyılın son on yılı incelendiğinde devlet ve siyaset kavramlarının ekonomik gelişmeler doğrultusunda şekillenmiştir. Küreselleşmenin ekonomik etkilerinin siyaset üzerindeki etkisinin en çok tartışıldığı alan ise ulus devlet kavramı olmuştur.

Ulus, genellikle aynı soya ait olup, aynı kara parçası üzerinde yaşayıp, ortak değerler etrafında toplanarak, ortak bir kültür oluşturup, tümler bir yasama sistemine boyun eğen ve bu istekte gönüllü olarak bulunan insanlar topluluğudur (Smith, 1991: 14).

Genel bir tanımlama ile devlet, *‘Toplumunu yöneten kuralları belirleme yetkisine sahip olan özel kurumlar bütünüdür’* (Marshall, 2003: 146).

Ulus devlet ise kökeninde tarihi, siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal gelişmeler sonucunda ortaya çıkan devlet olgusudur. Siyasi olarak düşünüldüğünde ise kurumsallaşmış siyasi iktidarın belli bir tarihsel aşamadan geçerek kurallar çerçevesinde oluşturduğu ve belli bir disipline dayanan devlet sistemidir.

Ulus devlet, milli ve ortak değerler etrafında toplanan ve ulusal politikaların belirli ortak çıkarlar doğrultusunda hareket edip, görüşlerini bildiren milletlerin bir arada yaşadığı siyasi düzendir (Özyakışır, 2006: 78).

Devlet otoritesi, ülkede bulunan herkesi kapsar ve halktan her türlü fedakârlığı bekler. Hukuk, bilgi, sermaye, üretim kaynakları ve finans gibi ülkenin en önemli kavramları üzerindeki denetim, ulus devletinin egemenliğindedir.

Ulus devletinin tanımlanıp, işlevselliğini kazanması Vestfalya Anlaşmasına dayanmaktadır. Bu anlaşma ulus devletlerin tanımının yapılıp, uluslararası siyasi yapının belirlenmesinde etkili olmuştur (Davutoğlu, 2008: 3).

Bu güçlü yapı küreselleşme ile birlikte bazı değişimler yaşamıştır. Bu değişimler kimilerine göre, güçlü devlet yapısında bir aşınım, kimilerine göre ise tam tersine güçlü ve kuruyucu devlet yapısının öneminin ve gerekliliğinin anlaşıldığı bir süreçtir. Küreselleşme sürecine olumlu bakanlar, küreselleşmenin olumlu ve ilerletici bir değişim olduğunu ileri sürüp, zenginliğin, refahın ve insan haklarının gelişmesi için zorunlu bir süreç, çağdaşlığın kapısını açan bir aşama olduğunu ileri sürmektedir. Bu ilerlemenin olmadığı takdirde homojen bir toplum yapısında yerel, insan haklarını önemseyen, demokratik, dinsel, etnik, ve cinsel kitlelerin tam olarak temsil edilemeyeceğini bir sistemin kurulamayacağını ileri sürmektedir. Bu değişime olumsuz bakanlar ise küreselleşmenin yaratmış olduğu etkilerin ve toplumsal dönüşümün ulus devlet yapısı üzerinde zayıflatıcı etkiler yaratıp, aşınımına uğradığını ama ulus devlet yapısının asla kaybolmadığını düşünmektedirler (Şen, 2004: 197-198).

Ulus devlet yapısının kaybolmadığı düşüncesinin haklılığı ile birlikte, eski gücünde olmadığı kesindir. Bu gücünü kaybetmesinde başta uluslararası örgütler olmak üzere, çok uluslu şirketlerin ve sivil toplum kuruluşların etkisi büyüktür (Cebeci, 2009: 23). Bu üç etken aşağıdaki gibidir.

Çok uluslu şirketler, belirli ülkelerin hâkimiyetinde olan ve bir merkezden yönetilip, uyguladığı politikalarla dünya ekonomik ve siyasi hayatına yön veren büyük işletmelerdir. Ülkeler etki altına almak istedikleri ülkeler üzerindeki ekonomik ve siyasi hedeflerini bu şirketlerin uyguladığı politikalarla gerçekleştirmektedirler. Bu şirketler hedeflerini gerçekleştirmekteki kudretlerini uluslararası kuruluşlardan ve uluslararası hukuk kurullarından almaktadırlar. Bu kuruluşlar, üye ülkelerine çeşitli serbestlikler tanımakta ve şirketlerin karlılıklarını arttırmaktadır. Fakat bu kuruluşlara üye olan tüm ülkelerin ekonomik güçleri aynı olmayıp, kararlarda ve kar paylarında büyük ülkelerin ve bu ülkelerin sahip oldukları şirketlerin sözü geçmektedir. En ufak bir terslikte ise uluslararası hukuka sığınarak masum rolüne bürüne bilmektedirler. Bu şirketler faaliyet gösterdikleri ülkelere üretimi, üretim araçlarını, teknolojiyi, getirerek ülkede üretimi sağlayıp, rekabeti hızlandırarak kaynakların optimum dağılımını sağlar. Şirketlerin bu kadar önemli görevleri üstlenmesinden anlaşılacağı üzere bu şirketler ülke ekonomilerinin can damarı

olmuştur. Şirketler, bu öneme sahip olurken, üstlendikleri bu büyük görevin farkında olup, ülkeleri istedikleri gibi yönetmekte, istedikleri tavizleri çeşitli siyasi hamlelerle elde etmektedirler (Cebeci, 2009: 30-33).

Uluslararası kuruluşların ulus devlet yapısında oluşturduğu aşınımına bakıldığında karşımıza, IMF, WB, AB, NATO, NAFTA gibi politik ekonomik örgütler, uyguladıkları politikalar ve koyduğu kurallar çıkar. Küreselleşme hareketleri ile birlikte uluslararası ticaret ve uluslararası işbirlikleri zorunlu hale gelmiştir. Ülkeler ekonomik avantajları elde etmek için belli kuruluşlara üye olmak zorunda kalmıştır. Bu kuruluşlar üye ülkelere ekonomik serbestlik tanımakta, ülkelerin yaşayabileceği ekonomik ve siyasi durumlarda uyguladıkları istikrar programları ile destek olmaktadır. Bu desteği sağlarken ülkeler, bu kuruluşlara ve en önemlisi bu kuruluşların hâkimiyeti altında olan ülkelere gebe kalmakta, üretimde teşvik, finans serbestliği ve gümrük ve vergi indirimleri uygulayarak ekonomik bağımsızlıklarını yitirmektedirler. Ekonomik bağımsızlıkların kaybetmeleri siyasi güçlerini zayıflatarak siyasi istikrarsızlıklarını peşinden getirmekte, ülke yönetimleri de iktidarı kaybetmemek adına ulus devlet yapısından her türlü tavizi vermeye razı olmuşlardır.

Ulus devlet yapısında aşınımına sebep olan bir diğer yaklaşım ise sivil toplum kuruluşlarıdır. Diğer iki ögeye oranla etkisi daha azdır. Fakat görmezden gelinmesi söz konusu değildir. Çünkü küreselleşmenin, kapitalizmin yeni bir şekli olduğu düşünüldüğünde kapitalist üretim tarzının insan zihninde oluşturduğu kalıcı etkiler, halkın tepkilerini yansıtan sivil toplum kuruluşlarına yansımış, serbestlik, yerelleşme, etnik öğeleri daha fazla vurgulama istekleri ulus devletin homojen yapısına zarar vermektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi küreselleşme olgusu ekonomik öğeleri ile devletlerin siyasi yapılarında değişime neden olmaktadır. Küreselleşmenin devlet yapılarında oluşturduğu en büyük değişim ulus devlet yapısındaki aşınımdır. Bu değişim farklı şekillerde yorumlanmış, fakat herkesin hem fikir olduğu nokta küresel ekonomik aktörler olmuştur. Bu noktadan hareketle çalışmamızın son bölümünde küresel aktörlerin ülkelerin ekonomik ve siyasi kararlarındaki etkileri incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL AKTÖRLERİN EKONOMİK VE SİYASİ BELİRLEYİCİLİKLERİ

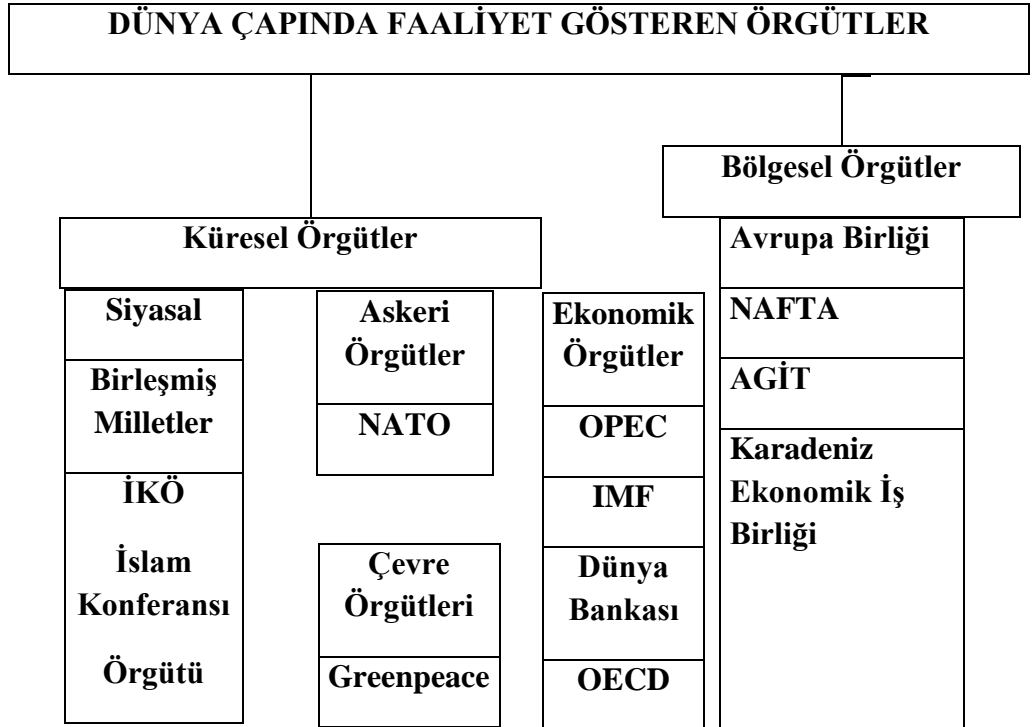
Çalışmanın üçüncü ve son aşaması olan bu bölümde, daha önceki bölümlerde açıklanan ekonominin gelişim süreci ve uluslararası ekonomik sistemin belirleyicisi olan uluslararası ekonomik örgütlerin gelişim süreçleri, ekonomi siyaset ilişkisi ve kavramları, küreselleşme kavramının etki ve sonuçları incelenmesinin ardından uluslararası bir kavram haline gelen ekonominin küreselleşme hareketleri ile birlikte etki gücünün arttığı ve siyasi kararlar üzerinde etkili olduğu açıklanmıştır.

Bu etki gücünü ise ekonominin gelişimine katkı sağlamak amacıyla kurulan uluslararası örgütler vasıtası ile gerçekleştirdiği, bu örgütlerin küreselleşme hareketleri ile birlikte güçlü ülkelerin menfaatleri doğrultusunda hizmet eden ve diğer ülkelerin siyasi kararlarına etki eden küresel aktörlere dönüşmeleri anlatılmaktadır. Bu durum karşısında ülkelerin birçok noktada çaresiz kalıp bu örgütlere üye olmak zorunda kalmaları ise siyaset ekonomi ilişkisini en iyi açıklama yöntemlerinden biri olan oyun teorisinin mahkûmlar çıkmazı kuramı ile açıklanmaktadır.

3.1 Küresel Aktörlerin Ekonomik Siyasi Belirleyicilikleri

I.ve II. Dünya Savaşları, dünya siyasi, ekonomik ve sosyal düzene insanlık tarihinde vurulan en büyük darbedir. Ülkeler, özellikle de Avrupa Ülkeleri üretim ve sömürge elde etme uğruna girdikleri bu savaştan yıkımla ayrılmış, ekonomik olarak çökmüş, siyasi güçlerini kaybetmişlerdir. Bu savaşlar sonrası dünyadaki siyasi ve ekonomik hâkimiyet artık Avrupa kıtasından uzaklaşarak, ABD, SSCB ve Uzakdoğu ülkelerine doğru kayma eğilimi göstermiştir. Savaşlardan sonra yaşanan büyük buhran ise yıkım içerisinde bulunan bu ülkelere bir darbe daha vurmuş, ülkeleri

büyük bir ekonomik krizin içine doğru sürüklemiştir. Bu olumsuz tablonun tekrar yaşanmaması adına siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal huzuru sağlamak adına çeşitli örgütler kurulmuştur. Kurulan örgütlerin içeriklerine bakıldığında farklı misyonlar görünmesine rağmen hepsinin temel amacı, ya ekonomik gücü elde etmek ya da ekonomik güce yakın olmaktır. Çalışmamızın üçüncü ve son bölümü bu aşamasında kurulan bu örgütlerin küreselleşme hareketleri ile birlikte edindikleri misyonlar ve değişen rolleri ile etki altında oldukları devletlerin ekonomik ve siyasi hayata müdahaleleri incelenecektir. Dünya genelinde bu anlatılan içerikleri sahip sayısız kuruluş bulunmaktadır. Çalışmamızda bu kuruluşlar içerisinde adından en çok söz ettirip, dünya ekonomik ve siyasal hayatına yön veren kuruluşlara değinilecektir. Bu kuruluşlar aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere; siyasal nitelikte faaliyet gösteren örgütlerden Birleşmiş Milletler, askeri alanda faaliyet gösteren örgütlerden NATO, ekonomik alanda faaliyet gösteren örgütlerden IMF, Dünya Bankası ve OECD, bölgesel örgütlerden ise Avrupa Birliğidir.

Şekil 1: Dünya Çapında Faaliyet Gösteren Örgütler.

Kaynak:(www.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/Cografya_8/11.pdf)

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının yıkıcı etkileri dünyada barışın ve huzurun ne kadar kıymetli olduğunu insanoğluna tekrar hatırlatmıştır. Savaşların ardından ülkelerin yaralarını sarma çabaları ülkeleri, kendi aralarında iş birliğine ve bunun sonucunda ülkeler arasında bir etkileşime ve birlikte hareket etme olgusuna zorlamıştır (Usal, 2008: 233). Bu birlikteliği sağlarken de ülkeleri ortak değerler etrafında toplamak gerekiyordu. Bu ise ülkelerin kendi başlarına yapacakları bir şey değildi. Çünkü ülkeler söz konusu kendi çıkarları olduğunda nesnel olamazlardı. Bu bakımdan İkinci Dünya Savaşının ardından ekonomik ve siyasi süreç incelendiğinde, uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişim ve gelişim, bu değişimle beraber ülkelerin uyguladıkları ekonomik ve siyasi politikaların şekillenip, dünya ekonomisinin ve siyasi düzeninin yeniden oluşmasındaki temel aktörün ve hegemon gücün uluslararası kuruluşların olduğu görülür.

Uluslararası kuruluşların tanımını yapacak olursak; uluslararası düzeyde faaliyet gösteren, amaçlarına ve çalışma alanlarına (ekonomi, politik, askeri, sosyal, kültürel) göre birbirinden ayrışan, devlet niteliği taşımadığı halde, birçok devletin ekonomik, politik, askeri karar ve politikalarına yön veren kuruluşlara verilen addır (Karataş ve Vatansever 2001: 1). Başta Avrupa Ülkeleri olmak üzere, ülkelerde İkinci Dünya Savaşı sonrasında dağılık bir dünya düzeninden birlikte ve güçlü bir dünya düzenine geçme fikrinin ve isteğinin oluşması, bu kuruluşların miladı olarak kabul edilmektedir. Ülkeler arasındaki bu birliktelik olgusunun aynı düşünce ve çıkarlar doğrultusunda günümüze dek korunmasını sağlayan en önemli unsur ise küreselleşme hareketleridir.

Küreselleşme; dünyada ekonomi, siyaset, kültür ve teknoloji alanında bir fikir birliği sağlanıp, bunu dünyanın ortak değerleri haline getirerek, zaman, sınır ve mesafelerin yok edildiği ekonomik, siyasi, kültürel bir dönüşüm sürecidir (Kaçmazoğlu, 2002: 49).

Küreselleşme içinde barındırdığı yapı taşları bakımından uluslararası kuruluşların oluşumu ve etkinliği ile yakından ilişkilidir. Temel hedef olarak dünya düzeninde ortak bir fikir birliği sağlayıp, bir kültür oluşturmak isteyen bu kuruluşların dünya düzeninde bu kadar etkili olmasındaki temel etken şüphesiz ki

küreselleşme hareketleri olmuştur. Küreselleşme ve uluslararası kuruluşların getirdiği değişim ile birlikte dünya da yeni bir çağ açılmış, dünya bu küresel kuruluşların (aktörlerin) faaliyetleri ve kararları neticesinde şekillenmeye başlamıştır. Bu küresel aktörler amaçlarına ve çalışma alanlarına göre çeşitli guruplara ayrılmış fakat hepsinin ortak amacı insanları refaha ulaştıran ekonomi olmuştur. Siyasi, politik, askeri, sosyal ve kültürel kararlar bu ortak amaç etrafında şekillenmiştir. Uluslararası kuruluşları amaçlarına ve çalışma alanlarına göre incelediğimizde dünyada adından en çok bahsettiren kuruluşlar olarak, daha önce de değindiğimiz gibi IMF, Dünya Bankası, GATT, OECD, NATO, BM ve AB'nin olduğunu görürüz. Bu kuruluşlar ekonomik amaç olarak, Dünya Ticaretinde daha serbest ve hızlı bir ticaret ortamını sağlayıp, ticaret önündeki engellemeleri kaldırmak, askeri amaç olarak ise, bu engellemeleri kaldırmada ve ülkelerin ekonomik ve siyasi yapılarının güvenliğini korumada ortak bir davranış içinde bulunmayı hedeflemişlerdir. Bu kuruluşların kültürel hedefi ise, dünyada bu ortak değerlere sahip çıkan ve bu ortak değerleri benimseyerek korunmasını sağlayan bir barış ortamının sağlanmasıdır. Temelinde bu hedeflerle ortaya çıkan bu kuruluşlar küreselleşme hareketleri ile birlikte etkilerini arttırmışlar, uluslararası ilişkilerde en önemli unsurlar olmuşlardır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümü olan bu bölümünde günümüzde küresel aktörler olarak nitelendirilen bu kuruluşlar ve etkileri incelenecektir.

3.1.1 Uluslararası Para Fonu

Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund -IMF), İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkelerin içinde buldukları krizleri gidermek için 1944 yılında Bretton Woods'da toplanılan ve uluslararası para sisteminin esaslarının belirlendiği konferansta Dünya Bankası ile birlikte kurulmuştur. IMF'nin kuruluş aşaması, tarihçesi, yönetsel yapısı, mali kaynakları ve yardım biçimleri hakkında çalışmamızın ilk bölümünde ayrıntılı olarak bilgi vermiştik. Çalışmamızın bu aşamasında küresel bir aktör olarak IMF'nin uluslararası ekonomik ve siyasi sisteme etkilerine değinilecektir.

IMF temel amaç olarak dünyadaki parasal işlemlerde uluslararası işbirliğini güçlendirmek, uluslararası ticaretin dengeli büyümesini sağlayarak ödemeler

dengeindeki sorunlara çözüm bulmak amacı ile kurulmuştur. Fakat dünyada yaşanan küresel gelişmelere bağlı olarak rolü değişmiş, sadece ekonomik bir öge değil aynı zamanda siyasi bir kimlik de kazanmıştır (Öztürk, 2002: 96).

IMF ve Bretton Woods sistemi geçmişte yapılan ekonomik ihmaller ve istikrarsız ekonomik koşulları reddeden bilhassa iki savaş arası dönemde ekonomik boyutla ilgilenmeyip, Milletler Cemiyeti'nin kurulması ve Büyük Buhran'dan doğan olumsuz sonuçları kendine ders edinen bir kurum olarak tasarlanmıştı. BM'ye eklenen IMF'nin var oluş amacı büyümeyi ve ekonomik istikrarı sürekli hale getirerek bu ögelerin temel düşmanı olan devalüasyonu ise engellemektir. Bu düşünceleri dünya geneline yaymak isterken, dünya ekonomisinde kalkınmanın devlet tarafından kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmesini savunan ve Keynesyen düşünce olarak adlandırılıp, hızla yayılan bir düşünce daha mevcuttu. IMF bu düşünceye karşıt olarak istikrarı sağlayıp büyümeyi arttırmak için Amerikan Doları merkezli sabit kur rejimi uygulayarak istikrarı ve büyümeyi sağlayacağını savundu. Bunun ardından IMF'ye üye olan ülkelerden bu kuru uygulamaları ve kendi ulusal paralarını bu kura endekslemeleri istendi. İşte tam bu noktada IMF artık kendi amaçlarından uzaklaşmış ve ABD hegemonyasına girmiş bir kuruluş oldu ve tepkiler alamaya başladı. IMF'deki değişimler bununla sınırlı kalmayıp küreselleşme ayak uydurup Kapitalizm'in sözcüsü olması artık ülkeler tarafından tepkiyle karşılanmaktaydı (Ünay, 2009: 4).

IMF'ye yöneltilen eleştiriler IMF ve ABD tarafından sert bir dille reddedilse de daha sonraki aşamada yaşanan ve küresel boyutlara ulaşan Asya Krizi ve ABD ekonomisinde yaşanan enflasyon krizi eleştirilerin ne kadar da haklı olduğuna kanıt niteliği oluşturdu. Asya Krizi Tayland'da başlayıp kısa bir süre içerisinde Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerini etkisi altına alıp, Rusya ve Türkiye'yi de etkileyen küresel çapta bir ekonomik krizdir (Özbilen, 2000: 1). Bu krizle birlikte ülke ekonomilerinde ekonomik istikrar bozulmuş, ekonomiler küçülüp, borsalar çökerek spekülasyoncuların hedefi haline gelmiştir. Bankalar ve şirketler iflaslarını açıklamış ülkedeki finans sistemi deyim yerinde ise altüst olmuştur. IMF, birkaç hamle ile krize müdahale etmek istemiş fakat başarılı olamamış aksine krizi daha da derinleştirmiştir. Durum böyle iken akla IMF nerede sorusu gelmiştir. IMF'nin neden

bu krizi ön görememiştir. Ayrıca neden yerinde müdahale etmeyerek ülkeleri içinden çıkılmaz bir duruma sürükleyişi hala merak konusudur. Oysaki ülkeler ise kriz anında ilk olarak IMF'ye başvurmuşlardır. IMF krize giren ülkelere yardım etmektedir. Fakat bu yardımı yaparken ülkelere istekleri de ciddi eleştiri konusu oluşturmaktadır. Kriz anlarında ilk başvuru organ olan IMF ülkelere vermiş olduğu kredilerde ve geri ödemelerinde ülkeler arasında ayırım yapmakta ve borç verdiği ülkelere uyguladığı politikalarda ilk önce borç olarak verdiği kendi parasını garanti altına alan uygulamalara gitmektedir. Bu gayri ahlaki uygulama ülkelerin ve bu uygulamaların sonuçlarını ödeyen IMF'e olan sempatinin azalmasında önemlidir (Özbilen, 2000: 3-4-5).

Bu duruma örnek olarak 1998 yılında IMF ve Dünya Bankası tarafından Rusya'ya yapılan mali yardımlar verilebilir. Çünkü Rusya'nın içinde bulunduğu şartlar IMF ve WB kriterlerine uymamaktadır. Buna rağmen 18 aylık süre içerisinde 22,6 milyar dolarlık bir mali yardım yapılacağı taahhüt edilmiştir. Buna ek olarak 1999-2000 yıllarından 4,5 milyar dolarlık ek krediyi stand-by Anlaşması ile kredisi onaylanmıştır. Aynı ekonomik sıkıntılar içerisinde olan ve IMF kriterlerine uygun olan Türkiye'ye ise 2000 yılında sadece 4 milyar dolarlık bir paket vereceğini taahhüt etmiş bu yardım paletini ise ancak 3 parça halinde vereceğini belirtmiştir. Geri ödeme koşullarını ise net bir taksite bağlamamış ülkenin performansına tabi tutarak ağır istikrar politikalarını zorla uygulatmıştır. Türkiye gerek içinde bulunduğu ekonomik kriz gerekse de yaşanan Marmara depremi nedeniyle bu şartları kabul etmek zorunda kalmıştır. Verilen bu örneklerden de anlaşılacağı gibi IMF zaman zaman kuruluş misyonundan uzaklaşmış ve ahlaki olamayan tavırlar içerisine bürünebilmiştir. Bu durumun oluşmasında hegemon güçlerin etkisi ise unutulmamalıdır (Özbilen, 2000: 3-4-5).

IMF yöneltilen eleştirilerden bir diğeri ise IMF'nin ülkelere ekonomik programlarda söz geçiremediği ve küresel krizlerin oluşumuna engel olamadığıdır. Buna en güzel örnek son yıllarda yaşanan Mortgage Krizi'dir. Yaşanan bu kriz öncesi IMF, ABD'ye kamu maliyesinin disiplin altına alınması gerektiğini, sıkı para ve maliye politikaları uygulayarak finansal önlem paketlerinin acil olarak yapılması

gerektiğini defalarca belirtmiştir. Ama bu girişimler tavsiyeden öteye geçememiş ve küresel çapta bir krizle sonuçlanmıştır (Ünay, 2009: 12).

Peki küresel çapta bu kadar hakim bir kuruluş neden buna engel olamamıştır? Ve bu kriz İtalya, İspanya, Portekiz ve en belirgin olarak Yunanistan'da neden bu kadar derin yaşanmış ve neden bu krize engel olamayan IMF'ye çözüm için koşulmuştur. Bu soruların cevabı açıktır. IMF, başta ABD olmak üzere etkisi altında olduğu devletlere karşı koyamamaktadır. Faaliyetlerine bu devletlerin emir ve komutalarında devam etmektedir. Çünkü IMF'nin bekası ABD'nin elindedir. ABD bu kurumu istediği gibi kullanamadığında devre dışı bırakabilmektedir. Geçmişte yapılan Marshall yardımları buna örnektir. ABD bu yardımları OEEC (OEEC Organization for European Economic Cooperation) aracılığı ile dağıtarak IMF'yi devre dışı bırakmış ülkeler arasındaki ikili ilişkileri bu kuruluş aracılığı ile gerçekleştirmiştir (Bedirhanoğlu, 2006: 87). Ayrıca IMF, dün olduğu gibi bugün de ülkelerin en ufak bir kriz anında kendisine koşacağını bilmekte ve ona ülkelere şartlar sunmaktadır. Bu kriz durumları IMF'nin karlılığını azaltmamaktadır. Çünkü dünyada kendisine alternatif bir kuruluş yoktur. Buna baş kaldıracabilecek bir iktidarın da olmayışı IMF'nin gücünü arttıran bir başka faktördür. Çünkü IMF, ülke ekonomilerinde denetimsel gücü eline alarak ülkeyi ekonomik olarak kontrol etmekte ve siyasi istikrarları bu doğrultuda yönlendirmektedirler. Siyasi iktidarların IMF uygulamalarına karşı çıkmaları durumunda yardım kanalları hemen kesilmekte ve siyasi iktidarlar el değiştirmektedir. Bunu göze alamayan politikacılar, IMF'nin kararları ve politikalarını uygulamak zorunda kalmaktadırlar.

3.1.2 Dünya Bankası

1 Temmuz 1944 tarihinde 44 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilen Bretton Woods Konferansında IMF ile kurulan ve dünya ekonomik ve siyasi hayatına yön veren bir diğer önemli kuruluş dünya bankasıdır. Gerek kuruluş, biçimi gerekse de yürüttükleri politikalarındaki sapma nedeniyle IMF ile ikiz kardeş olarak nitelendirilmektedir.

Dünya Bankasının kuruluş amacı, II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik ve sosyal olarak yıkım içerisinde olan Batı Avrupa Ülkelerini ve diğer gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaları için ekonomik yardımlarda bulunmaktır. Bu yardımlar uzun vadeli düşük faizli krediler olup, ülkeler için projeler geliştirip, ülkelerde kalkınmanın sağlanmasının amaçlanması şeklindedir (Öztürk, 2006: 36).

Bankanın temel amacı, ülkelerin gelişmişlik seviyelerinde uluslararası standartlara taşıyıp, kalkınmayı sağlamaktır. Banka, bu hedefe ulaşmada ilk olarak ülkelerdeki otoyol, iletişim, haberleşme, altyapı, sağlık ve eğitim giderlerini ileri seviyelere götürecek projeleri desteklemekte ve kredi önceliğini bu tarz projelere vermektedir (Usal, 2008: 234-235-236). Ancak dünya bankası da tıpkı IMF gibi kuruluş amaçlarından saparak hegomon ülkelerin baskısı altına girmiş, politikalarını bu ülkelerin ekonomik çıkarları doğrultusunda yürütmüştür.

Dünya Bankası, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için çok önemli bir finans kaynağı olup, uluslararası ekonomideki rolü çok önemlidir. Banka, kendisine üye olan ülkelere yardım yaparken sadece kalkınmalarına yardımcı olmaz. Aynı zamanda bu ülkelerin uluslararası ticarete adapte olmalarını sağlayıp, ödemeler dengesindeki dengesizlikleri gidererek, yoksulluğu azaltıp, büyümeyi sağlar.

Banka'nın yapmış olduğu yardımlara değinecek olursak olağanüstü bir durum olmadıkça banka, gelişmekte olan ülkelere yılda 25 milyar dolar kredi vermektedir. Bu yönüyle dünyanın en büyük kalkınma kuruluşu olmuştur (Usal, 2008: 236). Aynı zamanda ülkelere vermiş olduğu krediler uzun vadeli olmasının yanında düşük kredili olması, kredilerin geri ödeme planlarındaki kolaylıklar ve bazı kredilerinin hibe niteliğinde olması açısından, ülkelerin kalkınmak için ihtiyaç duyduğu finansmanı karşılaması açısından ikamesi olamayan bir fırsattır.

Dünya Bankası ülkeler için çok önemli görevler üstlenirken ve bu görevleri yerine getirirken kendisinin bir parçası niteliğinde bulunan ve birbirleri ile uyum içerisinde çalışan beş kuruluştan oluşmaktadır. Bu kuruluşlar: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)'dir. Bu kuruluşların idaresi Dünya Bankası

(IBRD) başkanı tarafından yürütülmekte olup, amaç ve işlev olarak Dünya Bankası ile aynı doğrultuda faaliyetler yürütmektedirler. Bu kuruluşlar kaynak ve hesap yönünden ise bağımsızdırlar (Hasçelik, 2008: 7-8).

Dünya Bankası konumu ve işlevleri ile bu kadar önemli bir yere sahip olması bakımından hakkında sürekli olarak farklı görüşlerin ve tartışmaların olduğu bir kurum olma niteliği kazanmıştır. Özellikle de 1980 sonrası küreselleşme hareketleri ile birlikte değişen yapısı ve politikalarıyla olumsuz eleştirilerin IMF ile birlikte merkezi haline gelen dünya bankası, küresel bir tartışma konusu haline gelmiştir. Dünya Bankasının az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere verdiği destek takdir toplamaktadır. Fakat bankanın zaman ile birlikte değişen yapısı ve değişen politikaları bankayı kuruluş amacından uzaklaştırmıştır. Bu kaniya varılmasındaki noktalara değinecek olursak; kurum, borç verdiği ülkelerde ya kamu kesimi ile (ülkenin hükümeti) ya da hükümet garantisi olan bir kuruluşa borç verir. Bu durum ülkeleri Dünya Bankası'na karşı çaresiz bırakabilmektedir. Çünkü hükümetler bankanın şartlarının uygulanmaması durumunda finansal yardımın kesileceğini bilmekte ve siyasi iktidarlarının geleceğini düşünerek fayda-maliyet analizini yapmadan kurumun isteklerini yerine getirebilmektedir. Bu durum ülkeler için ciddi sıkıntılar doğurabilir. Bir diğer önemli nokta dünya bankası, yatırımlarını yaparken, uygulanacak projeleri kendisi tasarlamaktadır. Etüd çalışmasının başarılı olarak yapılmaması kaynakların uygun dağıtılmamasına neden olmaktadır. Bu durum yatırımlarda verimsizliğe ve kontrolsüzlüğe neden olmakta, ayrıca uygulanacak projelerin yerine getirilmesinde banka ve politikaları üzerinde hakim olan ülke şirketlerinin ihaleleri almasına neden olmaktadır. Buna ek olarak banka tarafından verilen kredi bir defadan kullanılmayarak her aşamada denetime tabi tutulmakta ve banka değerlendirilmesi tarafından uygun görülmeyen ödemeler gerekçe gösterilmeden iptal edilmektedir. Son olarak bu kredilerin denetiminin de bankaya ait olması ülke hükümetlerini bankaya karşı çaresiz bırakmaktadır (Candan, 2007: 69-70).

Görüldüğü gibi Dünya Bankasının bu iyi niyetli ve sağlam görüntüsünün yanında ülkeler açısından kırılğan bir durumu mevcuttur. Banka hükümetlere istediği

gücü yaptırabilecek yetkilere sahiptir. Bunu yapmış olduğu yardımlar ve ülkelere sağladığı finansal güce borçludur.

Banka, dünyadaki gücünü sadece yaptığı finansal yardımlardan değil aynı zamanda hegemonyası altında olduğu kuruluşlardan da almaktadır. Bankanın karar mekanizmasına baktığımızda bu düşüncenin ne kadar da doğru olduğunu anlamaktayız. Bankanın karar mekanizmasında eşit oy hakkı yoktur. Oy hakları bankaya üye ülkelerin bankaya yapmış oldukları katkıları yani ülkelerin kotaları ile belirlenmektedir. Bu yönü ile bankanın kararlarının gelişmiş ülkelerin elinde olduğu kuşkusuzdur. Bunu açıklarken Dünya Bankasının karar yapısında oy oranlarının %17'si ABD'nindir. Tüm oy oranları içerisinde %45 ise G-7 ülkelerinin olması dünya bankasının karar mekanizmasının nasıl şekillendiğinin kanıtıdır.

3.1.3 GATT'dan Dünya Ticaret Örgütüne

Avrupa Ülkeleri yaşanan II. Dünya Savaşı sonrası hem ekonomik yapı hem de siyasi düzen olarak bir çöküntü içerisine girmiş durumdaydı. Savaştan ekonomik ve siyasi olarak en karlı çıkan ülke konumunda olan ABD uluslararası ekonomik ve siyasi hayata yeni bir düzen vermek istiyordu. Avrupa Ülkeleri ise içinde buldukları bu kötü durumdan biran ön önce çıkmak istiyor ve bir takım reformlar yapıyorlardı. ABD'nin yeni bir düzen kurma arayışı, Avrupa Ülkelerinin reformları ve yaşanan küreselleşme hareketleri ekonomik hayata yön veren bir üçlü yapıyı oluşturdu. Bu üçlü yapı dünya ekonomi ve siyasi hayatına yön veren IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütüdür. Bu kuruluşlardan ilk ikisi olan IMF ve Dünya Ticaret Örgütüne çalışmamızın önceki başlıklarında değinmiştik. Çalışmamızın bu aşamasında ise küresel bir aktör olan Dünya Ticaret Örgütünün dünya ekonomik ve siyasi hayatına etkilerini inceleyeceğiz.

DTO, 1995 yılında kurulmasına rağmen kuruluş temelleri dünya ekonomisinin yeni bir düzene kavuştuğu yıllarda, 1947 yılında imzalanan GATT "General, Agreement on Tariffes Trade" anlaşmasına dayanmaktadır. Ekonomik olarak büyük sıkıntı içerisinde olan Avrupa Ülkeleri bu sıkıntıları atlatmak amacıyla ticari faaliyetlerini arttırarak, büyümeyi ve kalkınmayı amaçlamaktaydı. Bu

doğrultuda 1974 yılında 23 ülkenin katılımı ile Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması GATT'ı imzaladılar. Bu anlaşma uluslararası ticaretin gelişip yaygınlaşmasında bir milad oluşturdu (Pakhuy, 2005: 19).

GATT'ın imzalanma sürecine gelene dek geçen sürede gerek, Avrupa Devletleri'nin ticaret yapma isteği gerekse de ABD'nin uluslararası ekonomiye yön verme arzusu uluslararası bir örgüt kurma gerekliliğini sık sık gündeme getirmiştir. Nitekim 1945 yılında Amerika Birleşik Devletleri, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve istenilen seviyeye gelmesi amacıyla Uluslararası Ticaret Örgütü'nün [International Trade Organization (ITO)] kurulmasını yönünde çalışmalar başlatılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Bu amaçla yürütülen ve iki yıl süren müzakerelerin ardından 1948'de ITO'nun kuruluşunu öngören Havana Anlaşması (*Havana Charter*) imzalanmıştır. Ancak, uluslararası örgütler üzerindeki en büyük hegemon güç olan ABD bir kez daha sahneye çıkmış, ABD'nin desteğini alamaması nedeniyle bu anlaşma yürürlüğe geçirilememiştir. ITO'yu hayata geçirmeye yönelik çabalar ve müzakereler devam ederken, bu işlemlerin uzun sürmesinden kaynaklanan sorunları beklemek istemeyen ve biran önce bir ekonomik sistem kurup bu doğrultuda ticaret yapmak isteyen sekiz ülke: Avustralya, Belçika, Kanada, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, İngiltere ve ABD tarafından gümrük vergilerini ve uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla 1947 yılında Tarifeler ve Ticaret Genel anlaşması General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) hazırlanmış ve bu anlaşma imzalanmıştır. Bu sekiz ülke, Geçici Yürürlük Protokolü ile GATT'ı 1 Ocak 1948 tarihinden itibaren uygulamaya başlamışlardır (Yılmaz, 2003: 2-3).

Uluslararası ticaret sistemi, ilk kez GATT 'ın temelleri üzerine kurulmuş ve dünya ticaret anlayışı yeniden şekillenmiştir. Uluslararası ticaretin temellerinin oluşturan GATT dört prensip üzerinden faaliyetlerini sürdürmüştür. Bunlar, en çok kayırılan ülke kuralı, gümrük vergileri, ulusal muamele kuralı ve son olarak tarifelerdir. En çok kayırılan ülke kuralı ile ülkeler ticari ilişkilerinde bir ülke için vermiş olduğu ticari imtiyazları diğer ülkelere de vermek zorunda hiçbir ülkeyi kayırmayarak, uluslararası ticarete eşitliği ve adaleti sağlayarak adil bir rekabet ortamını oluşturmayı hedeflemiştir. Gümrük vergilerinde ise gümrük vergilerinin

GATT dışında herhangi bir ülke veya kuruluş tarafından değiştirilmeyeceği konusunda anlaşmaya varılmıştır. Böylece keyfi vergi artırımlarından kurtularak ağır vergilerin ticarete verdiği zarardan arındırılması amaçlanmıştır. Üçüncü prensip olarak uluslararası muamele kuralı ise yerli ve yabancı mal ayrımı gözetmeksizin tüm mal guruplarına eşit hizmet etmektir. Böylece uluslararası ticaret hızlanacaktır. Dördüncü ve son madde olan tarifeler ise uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırıp, serbestleşmesini sağlayan en önemli maddedir. Bu prensiplerle üye ülkelerin hayat standartlarını yükseltip, istihdamı arttırarak üretimde artışı sağlayıp ticaretin yaygınlaşması hedeflenmiştir. GATT bu yönüyle uluslararası ticaretin gelişmesini sağlayan uzun ve önemli bir geçiş aşaması olmuş, yerini var olan prensiplerinin tamamını kapsayıp daha da kapsamlı hale taşıyan DTO'ya bırakmıştır (2009: GATT bilgilendirme rehberi 5-6).

DTO ile GATT arasındaki temel farklılık kapsam genişliğidir. Bu bakımdan DTO, GATT'a ek olarak tarım, sübvansiyon fikri mülkiyet, iletişim, hizmetler sektörü, patent ve lisanslar gibi yeni içerikler barındırmaktadır. Bu yeni içerikler DTO'nun küresel güç olmasındaki en önemli etken olmuştur. Çünkü içinde bulunduğumuz zaman diliminin en önemli unsurları bilgi ve küreselleşmedir. Küreselleşme kavramının en önemli unsuru ise ekonomidir. Küreselleşme hareketleri, II. Dünya Savaşının yıkıcı etkileri ve doğu bloğunun yıkılması, ülkeler arasında kalkınmışlık farklarının doğmasına neden olmuştur. DTO, bu farkı gidermeyi amaç olarak belirlemiştir. DTO'nun bu amacı gerçekleştirirken, ülkelere ve uluslararası ekonominin gelişmesine katkısı takdire şayandır. DTO bu olumlu içeriklerinin yanında yürüttüğü serbestleşme politikalarıyla büyümelerini tam olarak gerçekleştiremeyen ülkelere zarar vermiş ve bu ülkeler, büyük ülkelerin sömürgesi haline getirmiştir. Ülkeler arasındaki gelişmişlik farkları kolayca güvence altına alınacak bir unsur değildir. Hele de konu ticarete serbestleşme ise bu durumun istismara açık olduğu kesindir. Ticarete serbestleşmenin gelişmekte olan ülkelere yararları olduğu kadar zararları vardır. Bazı ülkelerin ekonomik güçleri ve sahip olduğu avantajları sebebi ile üretimde uzmanlaşarak, rakiplerine şans tanımaz, ve piyasanın tek hakim gücü haline gelirler. Bu durum önlem alınmaması halinde gelişmekte olan ülkelerin bebek endüstrilerine zarar verir. Ve bu endüstri kısa bir

süre içerisinde yok olur. Bu durumda ülke dışa bağımlı bir hale gelir. Dünya ekonomisindeki 25 büyük şirketin başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin şirketlerinin olması bu duruma örnek olarak verilebilir. Ne yazık ki bazı durumlarda bu ülkeler ve şirketler bu kuruluşları ve politikalarını kalkan olarak kullanarak ülkeleri sömürgeleri haline getirebilmektedir. Buna ek olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bilgi ve teknolojik olarak geri kalmışlardır. Günümüzde ise insanlığa tüm kolaylıkları sağlayan temel öğeler, bu iki unsurdur. Gelişmiş ülkeler yeni buluşları ile üretimde daha da gelişmekte, gelişmekte olan ülkeler ise bu yenilikleri patent ve lisans gibi maliyetli haklar ile elde edebilmektedir. Böylelikle de gelişmiş ülkelere muhtaç hale gelmektedirler. Buna ek olarak kendi ülkelerinde var olan kıymetleri ise değerlendirilememektedir. Ayrıca, ilaç, gıda güvenliği, çevre güvenliği gibi konularda yetkinin DTO'da olması, ülkeler arasında DTO'yu kullanarak pazar yarışına girmelerine sebep olabilmektedir. Örgüt üzerinde baskın güçleri olan çok uluslu güçlü şirketlerin DTO'nun bu kurallarına uymaması ve gelişmekte olan ülkelere bu kurallara uyulması yönünde baskı yaratması, uluslararası eşitliğin ve adaletin sağlanmasına balta vurmakta ve haksız rekabet ortamı oluşturmaktadır. Son yıllarda buna en güzel örnek ABD ilaç firmalarının dünya genelindeki yayılımcı ve sömürücü politikaları ve yine ABD'nin Kyoto Protokolünü imzalamamasıdır (Pakhuy, 2005: 27-49).

3.1.4. OECD

OECD, 24-25 Mayıs 1960 yılında Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü (OEEC) yerine Avrupa ülkeleri arasındaki işbirliğini ve dayanışmayı arttırmak amacıyla kurulmuştur. OEEC ise, II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin Marshall yardımlarının yönetimi ve kontrolü için kurulmuştur. Kuruluş ilerleyen zamanla birlikte etki alanını daha da genişleterek ABD, Kanada, Japonya gibi ülkelere yayılarak AB ve EFTA gibi kuruluşlar tarafından benimsenmiş ve ekonomik misyonunun yanına siyasi faktörleri de katarak dünya ekonomik siyasi hayatındaki rolünü almıştır (Seyidoğlu, 2007: 293).

OECD'nin kuruluş aşamasına gelinceye kadar geçen siyasi olaylar incelendiğinde, OEEC'ye üye olan bazı ülkelerin AET'yi kurması bu kuruluşun

yetersiz olduğu şekilde nitelendirilmiştir. Çünkü kuruluş, o zamana kadar ekonomik politikaların ağırlığında varlığını sürdürmüştür. Kuruluş OECD'ye dönüşmesinin ardından misyonunu ve vizyonunu genişletip üyeleri olan Avrupa ülkeleri dışında ABD Kanada, Japonya gibi dünya ekonomik ve siyasi hayatına yön veren ülkelerin desteğini almasıyla küresel bir aktör konumuna gelmiştir.

Küresel bir aktör olmasındaki en önemli gelişme enerji, uluslararası para sistemi, bilim, eğitim, teknoloji ve en önemlisi ticaretin serbestleşmesi gibi meseleleri ana gündemi yapması ve yılda bir kere yapılan toplantılarla ortak politikalar ve ortak yaptırımlar uygulamasıdır. Kuruluş politikalarını genel itibari ile G-8 olarak nitelendirilen Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere, ABD, Kanada ve Rusya'nın istek ve amaçları doğrultusunda oluşturmaktadır (Karbuş, 2005: 24-25-26).

3.1.5. Avrupa Birliği

1700'lü yıllarda İngiltere'de doğup dünyaya yayılan sanayi devrimi ile birlikte dünyanın ekonomik ve siyasi yapısı yeniden şekillenmiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupa Ülkeleri arasında hammadde, üretim ve üretilen ürünlerin satışının yapılacağı pazarlar ve sömürgeler bulma yarışı başlamıştır. Avrupa Ülkeleri'ndeki bu yarış siyasi ve ekonomik krizlere neden olmuş ve dünya savaşlarının yaşanması ile sonuçlanmıştır. İkinci Dünya Savaşının ardından oluşan tabloya bakıldığında bu savaşlara neden olan ülkelerin özellikle Fransa ve İngiltere'nin bu savaştan en çok zarar eden ülke olduğunun görülmesi, ülkeleri yeni bir uyanışa ve aydınlanmaya götürmüştür. Ülkeler bu savaşların tekrar yaşanmaması ve bu çöküntü durumuna tekrar düşmeyip, sömürgelerini tekrar kazanmaları amacıyla bütünleşme kararları almışlardır. Ülkeler alınan bu kararlar ışığında üretim için en çok ihtiyaç duydukları kömür ve çeliğin kullanımı için 1951 yılında Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşması olan AKTC'yi imzalamışlardır. Ekonomik alanda sağlanan bu birliği tüm alanlara taşımak amacıyla 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Bu kuruluş AKTC ile birlikte Avrupa Birliğinin temelini oluşturmuş, 1992 yılında Avrupa Birliği adını alarak,

dünyada süper güç konumuna gelen ABD'ye rakip bir birliktelik oluşmuştur. Küreselleşme hareketleri, Berlin Duvarının yıkılışı ve SSCB'nin yıkılışı, kuruluşu zamanla birlikte daha da güçlendirerek en önemli küresel aktör konumuna getirmiştir (Özgöker, 2009: 115).

Avrupa Birliği, günümüzün en güçlü ekonomik-siyasi kuruluşudur. Bu gücünü 27 üyesi ile dünya nüfusunun %7'sini, dünya GSYH'nin %25,8'ini ve dünyanın en büyük mal ihracatçısı ve ithalatçısı olmasından almaktadır (<http://www.avrupa.info.tr/tr/abde-ticaret-ve-ekonomi.html>).

Avrupa Birliği, günümüzün en güçlü ekonomik-siyasi kuruluşu olmasının yanında, aynı zamanda çalışmamızda incelediğimiz küresel aktörler içerisinde en güçlü ve en etkili olanıdır. Küreselleşmenin temel amacı sınırsız ekonomik özgürlüktür. Küreselleşme ile birlikte ekonomik serbestleşme artmış, ticaret hacmi genişlemiştir. Siyasi alanda en belirgin gelişme ise, ulus devlet anlayışı aşınmaya uğramış, sosyal ve yapısal dönüşümler meydana gelmiştir. Bu yapısal dönüşümler içerisinde en önemli yapılar ise IMF, Dünya Bankası, WTO ve yürüttükleri politikalar olmuştur. Dünyadaki ekonomik siyasi güç bu kuruluşlar ile bu kuruluşları yöneten hegemon devletlere geçmiştir. Dünyada yaşanan bu gelişmelere ve Avrupa üzerindeki hegemon ABD baskına tepki olarak bölgesel bütünleşmeler oluşmaya başlamıştır. Bu bütünleşme hareketinin en önemli parçası ise AB olmuştur. Avrupa Birliği, Avrupa Ülkelerinin birlikte barış içerisinde yaşayabilecekleri, ortak değerler belirleyerek bu değerler etrafında ortak hukuk kurallarının gereğince yaşanabilecek bir toplum oluşturma amacı ile kuruldu. Bu değerleri oluşturan ekonomik etken ekonomik büyümeyi sağlama, siyasi neden ise ABD ve Asya arasındaki rekabetten ve hegemonyadan Avrupa'yı korumak olmuştur (Güler, 2011: 52-53).

Görüldüğü gibi yaşanan bütünleşme sürecinin temelini ekonomik nedenler oluşturmuş ve devamında kuruluşun ilk 30 yıllık planları hep ekonomi doğrultusunda ilerlemiştir. Politikalarının eleştirisi odağında şimdi aktörlüğünü yaptığı kapitalizm ve yakın dostu ABD olmuş, ulusal politikaları desteklemiştir. Değişen koşullar ve üye sayısının artması ile zorunlu bir dönüşüm içersine giren AB, liberal politikalarla

serbest dolaşım, ortak ticaret ve ortak pazar, gümrük birliği ve ekonomik ve parasal birlik, anlaşmalarla küreselleşme olgusunun en önemli parçası haline gelmiştir.

ABD ile AB arasındaki süreç incelendiğinde ilk ilişkilerin dostluk çerçevesinde geliştiği görülmektedir. AB'nin kuruluş aşamasında ABD sürece destek olmuştur. ABD, savaş sonrası yıkım içerisinde olan Avrupa ülkelerine destek olarak doğu bloğuna karşı bir güç aynı zamanda AB'nin kendine bir müttefik olacağını düşünmüştür. Fakat AET kurulduktan sonra işler ABD'nin istediği gibi gitmemiş, AB, ABD'nin ekonomik ve siyasi politikalarını sürekli olarak eleştiren bir kuruluş haline gelmiştir. Bu eleştirilerin yanında Avrupa ülkeleri arasındaki gümrük birlikleri serbest mal dolaşımı, ortak ticaret anlaşmaları ABD'nin en büyük ekonomik pazarı olan Avrupa'yı kendi arasında işleyen bir ticaret çarkına çevirmiştir. ABD bu sorunu ve olumsuz ekonomik durumu gidermek için, 1964-1967 yılları arasında 6. GATT toplantısı (Kennedy Görüşmeleri) sonrasında 1990 yılında Atlantik Ötesi bildirisini yayınlamaya varmıştır. Bu bildiri ile birlikte sorunların çözümünde ortak davranış ilkesi benimsenmiş ve dünya yönetimi o günden bu güne geçen sürede AB ve ABD hegemonyasına geçmiştir(Dura, 1997: 19-27). Görüldüğü gibi dünyayı yöneten en önemli kuruluşlardan biri olan AB'de ekonomik temeller üzerine kurulmuş yaşanan gelişmelerle birlikte dünya siyasetine yön vermektedir.

3.1.6. Birleşmiş Milletler

Uluslararası ilişkilerin sürdürülmesinde devletlerin olduğu kadar küresel aktörlerin ve kuruluşlarında oldukça etkili olduğunu çalışmamızda belirtmiştik. Küresel aktörlerin temel amacı, ticareti serbestleştirerek dünyada uluslararası mal ve sermaye dolaşımını sağlamak, daha fazla kar elde etmek, ülkelerin ekonomik büyümelerini sağlamak ve piyasa aksaklıklarını gidermektir. Bu süreç ve bu düşünce ülkelerin ve etkisi altında oldukları bu kuruluşların hayır diyemeyecekleri ve bu koşulların oluşmasının önündeki engellerin ne pahasına olursa olsun kaldırıldığı bir süreçtir. Özellikle ülke yönetimleri bu yaklaşımda olan her görüşü ve kuruluşu benimsemektedir. Bu amaçla kurulmayan diğer ekonomik ve siyasi kuruluşlar ise varlıklarını devam ettirebilmek adına kuruluş amaçlarından uzaklaşarak bu payda etrafında toplanmaktadır. Çalışmamızın bu aşamasında bu payda etrafında toplanan

önemli kuruluşlardan biri olan Birleşmiş Milletlerin küreselleşen dünyadaki belirleyici rolüne değineceğiz.

Birleşmiş Milletler 24 Ekim 1945 yılında dünyada barış, güvenlik, uluslararası ilişkileri geliştirmek, ekonomik ve sosyal bir birliklik oluşturmak amacıyla kurulmuş uluslararası bir kuruluştur (Tireli, 2009: 97). II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş dönemi ve ardından Berlin Duvarının yıkılması dünyada birçok örgütün ya tasfiye edilmesi ya da misyonunun değiştirilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu dönüşüm işlemini gerçekleştiren güç ise savaştan en güçlü çıkan ülke olan ABD ve Avrupa'da G-7 ülkeleri olmuştur. Fakat BM bu tasfiye edilen veya amaçlarının değiştirmesi yönünde baskı yapılan kurumlardan bir olmamıştır. ABD; Japonya, Çin ve Brezilya'nın baskılarına rağmen kuruluşa müdahale edilmesine izin vermemiş ve korumuştur. Bu durum Kore, Körfez Savaşları ve Yugoslav Krizi yaşanana dek devam etmiştir. Bu olayların ardından kuruluşun amaçları ve konumu baştan şekillenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Kuruluş, başta ABD olmak üzere G-7 Ülkeleri tarafından küreselleşme hareketleri doğrultusunda ülkelerin hegemon politikalarıyla yeni misyonlar edinmiştir (Emiroğlu, 2006: 60-79).

BM edindiği yeni misyon ile birlikte gelişmiş ülkelerin Kapitalist politikalarının sözcüsü konumuna gelmiş ve bu sözcülüğü yaparken uluslararası güvenliği ve demokrasiyi kullanmaya başlamıştır. Buna verilebilecek en güzel örnek 11 Eylül saldırılarıyla birlikte ABD'nin dünyaya barışı ve demokrasiyi getirme vaadiyle BM kullanarak Irak'ı işgal etmesi gösterilebilir. Peki, Irak'ın işgali ile bugüne geçen sürede dünyaya barış ve demokrasi gelmiş midir? Gelmiş ise Ortadoğu ve Irak hala neden kan gölünü aratmamaktadır? Filistin'e yapılan anti demokratik uygulamalara karşı neden müdahale edilmemektedir. Çünkü güçlü ülkelerin ekonomik ve siyasi (Petrol ve sömürge yarışları) çıkarları bu kuruluşları kendi istedikleri gibi yönetmekte ve bu kuruluşların adalet ve demokrasi anlayışları bu ülkelerin çıkarları doğrultusunda yeniden belirlenmektedir.

Yukarıda belirtilenlere ek olarak BM'nin küreselleşme ve Kapitalizm ile değişen ve eleştiriyi hak eden bir diğer uygulaması yoksullukla mücadele programlarıdır. BM her yıl 17 Ekim tarihini "Yoksulluğun Yok edilmesi"

uluslararası günü ilan etmiştir. Fakat uygulamış olduğu Neo- Liberal ve küresel politikalar ve serbest ekonomik pazar anlayışı, ülkeleri daha da fakirleştirmekte BM’de buna vesile olan bir kuruluş haline gelmektedir.

3.1.7 NATO

North Atlantic Treaty Organization (NATO), Kuzey Atlantik İttifak Örgütü 4 Nisan 1949 yılında Washington’da bağımsız devletler tarafından ortak güvenlik ve ortak savunma değerleri fikri ile dünya güvenliğini sağlayan en önemli kuruluş olarak faaliyetlerine başlamıştır.

NATO, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin ve ABD’nin, SSCB’ye karşı korunma ve dünya ekonomisine yön veren politikalarının ve hâkimiyetlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla birleştikleri bir bütünleşme hareketidir. NATO’nun temel misyonu güvenlik olarak görünmesine rağmen yaşanan küreselleşme hareketleri ile birlikte NATO, ekonomik ve politik bir boyut kazanmıştır. Yaşanan değişimler ve küreselleşen dünyada ülkelerin fethi savaşlarla değil, ekonomik ve kültürel istilalarla gerçekleşmektedir. Bu durum çeşitli ortak güvenlik politikaları ve alınacak tedbirle çözülebilir. Fakat bu önlemlerin yetersiz kaldığı ve caydırıcı olmadığı durumlarda ülkeler caydırıcı güç olarak askeri güçlerini kullanmaktadırlar. Ülkelerin bu güce sahip olmadaki en önemli faktör şüphesiz ki ekonomik güçleridir. Çünkü ülkeler bütçelerinin el verdiği ölçülerde silahlanmakta ve güçlü ordular kurabilmektedirler. Bu bakımdan NATO’nun etkin güçlerine bakıldığında neden ilk sırada ABD ve AB olduğu daha açık görülmektedir (Varlık, 2012: 71).

3.2. Küresel Ekonomik Aktörlerin Siyasi Belirleyiciliklerinin Oyun Teorisi Kuramı ile Değerlendirilmesi

Son yıllarda, başta ekonomi olmak üzere siyaset, bilgi, teknoloji, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen gelişmeler ve bu gelişmeler sonucunda meydana gelen değişim hareketleri küreselleşme kavramı ile açıklanmaktadır. Küreselleşme, içinde barındırdığı öğelerin çokluğu nedeniyle dünyanın en önemli olgusu haline gelmiştir. Küreselleşme kavramının gerek içinde barındırdığı öğeleri, gerekse çok boyutluluğu ile farklı bakış açılarına, anlam çeşitliliğine ve farklı tanımlamaların

yapılmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin etki alanının bu kadar çok olmasına rağmen içerik olarak en önemli kavram şüphesiz ki ekonomidir. Çünkü ekonomik küreselleşme sadece ekonominin serbestleşmesi değildir. Ekonomik küreselleşme, toplumların kalkınma ve büyümelerinden temel ihtiyaçları olan yiyecek ve kıyafet seçimine, oluşturduğu popülist ortam ile sinemada hangi filmin izleyeceğinin seçimine kadar sosyo-kültürel bir olgu haline gelmiştir. Görüldüğü gibi küreselleşen ekonomi dünyada önemli değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişiklikler küreselleşen dünyada anında yayılabilmektedir. Bu küresel hız ve geçmişte yaşanan Dünya Savaşları, insanlarda yeni bir dünya düzeni oluşturma fikrini akıllara getirmiştir. Dünya düzenindeki bu arayışlar çalışmamızda bahsettiğimiz gibi yeni yönetim şekillerini küresel aktörleri ve ekonomik ve siyasi bütünleşmeleri meydana getirmiştir. Oluşan yeni dünya düzeni bu aktörler tarafından yönetilmektedir. Çalışmamızın bu aşamasında küresel aktörlerin ekonomi aracılığıyla dünya düzenindeki hâkimiyetini ve neden ülkelerin bu durumu bilmelerine rağmen, işbirliği yaptıkları oyun teorisi kuramı ile anlatılmaya çalışılacaktır.

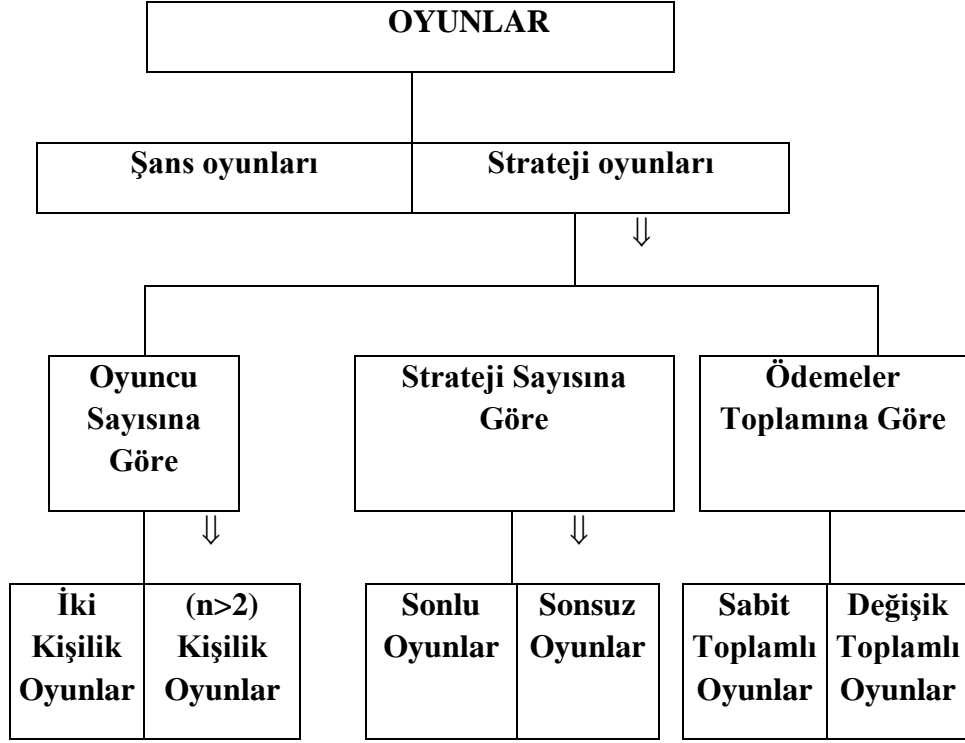
3.2.1. Oyun teorisi Kuramı

Oyun teorisi, “*Sonuçlarının yalnızca bir kişi tarafından yapılan seçimlerle ya da olasılıklarla değil oyundaki oyuncularının bir kısmının ya da tamamının yaptığı seçimlere bağlı olduğu rekabete ve yarışmaya dayalı çözümlenmeleri konu olan matematik dalıdır*” (AnaBritannica, 1986: 738).

Teori, “*İki ya da daha fazla rakibi belirli kurallar altında birleştirerek karşılıklı olarak çelişen olasılıklar karşısında rakiplerin birbirlerine karşı en doğru stratejiyi belirleme yöntemidir*” (Özer, 2004: 7).

Oyunlar, rasyonel insanların hayallerinin yeniden yapılandırılıp, yapay bir ortamda basite indirgenmiş halidir. Temelinde insan olması ve her oyun da bir kazanan olma gereksinimi, oyunlarda stratejilerin kullanımına neden olmuştur. Bu durum her oyun için strateji kullanılacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü bazı oyunlarda strateji kullanımına gerek yoktur. Oyunun kazananı veya kaybedenini şans faktörü belirlemektedir. Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi oyunlar iki ayrı başlık altında incelenmektedir. Bunlardan birincisi şans oyunları, ikincisi ise Strateji

oyunlardır. Şans oyunlarının mantığı basit ve hesaplanabilirdir. Strateji oyunları ise daha karmaşık olup, oyuncu sayısına strateji durumuna kazanç ve kayıplarına göre kendi içinde incelenmekte mantıklı sonuçlar bu bileşkeden ortaya çıkmaktadır. Bu ayrımı aşağıdaki tablo halinde gösterilecek olursak:

Şekil 2: Oyunların sınıflandırılması.

Kaynak: Özden, 1989 Yöneylem Araştırması Hava Harp Okulları Yayınları İstanbul

Şans oyunları, sonucu olasılık hesaplarına dayanan kazanın ve kaybedenin tahmin edilebilirliğinin bulunduğu oyunlardır. Örneğin bir zarın atıldığında ön yüzünün altı gelme ihtimali gibi. Bu oyunlar oyun teorisi kapsamı içerisinde yer almaz. Strateji oyunları ise bilgi, beceri, zekâya dayalı kazanç ve kayıpların oyuncunun oyun içerisindeki stratejik hamlelerine bağlı olduğu oyunlardır. Bu oyunlar şans oyunlarına göre daha sistemli ve kapsamlı olup, oyuncu sayısına, strateji sayısına ve ödemeler toplamına göre 3 ana alt başlık altında incelenmektedir. Oyuncu sayısına göre iki kişilik ve daha fazlası için n kişilik, oyundaki stratejilerinin kullanılabilirliğine göre sonlu ve sonsuz oyunlar, kazanç ve kayıplarına göre ise sabit

ve değişik toplamlı oyunlar alt başlıklardır. Bunlara ek olarak oyuncuların bilgi durumlarını gözeten tam ve eksik bilgili oyunlar olarak nitelendirilmekte ve teorinin alt başlıklarını oluşturmaktadır (zer, 2004: 13-14).

Oyun teorisinde oyunlar “işbirlikçi oyunlar” ve “işbirliksiz oyunlar” olarak iki farklı şekilde gruplandırılır. İş birlikçi oyunlar, oyuncuların oyunda uzlaşmaya varıp, oyunun kurallarının ve stratejilerin nispeten belli olduğu oyun tipleridir. İşbirliksiz oyunlar ise, oyuncuların kendi aralarında bir anlaşmaya varmadıkları ve birbirlerinin uygulayacakları stratejilerden haberdar olmadıkları ve hamlelerini eş anlı olarak yaptıkları oyun formatlarıdır. Bu oyunlar statik oyunlar olarak da adlandırılmakta ve tam bilgi esasına dayanmaktadır. Bu oyunların tam aksine kendi aralarında bir anlaşmaya dayanan ve oyun içindeki hamlelerin zamana ve eş anlı olmamasına dayanan oyun tipleri ise, dinamik oyunlar olarak adlandırılmaktadır. Statik oyunlarda gizlilik prensibi (oyuncuların izleyecekleri stratejilerde ve oyunculara sunulan tekliflerde), dinamik oyunlarda ise alenilik temel esaslardır (Giz, 2003: 10).

3.2.2. Oyun Teorisi Kuramının Tarihsel Gelişimi ve Uygulama Alanları

Toplum, aynı toprak parçası üzerinde ortak çıkar, menfaatler ve duygular üzerinde buluşup, ortak bir yaşayış tarzını benimseyen en büyük insan topluluğudur (Erdönmez, 1993: 3). Toplum, insanları etkileyen gerçek ilişkiler bütünüdür. Toplum, insanları bir arada tutan ortak duyguların bileşkesidir. Bu nedenle elle tutulup gözle görülemeyen soyut bir kavram olup gerçek ilişkiler bütünüdür (Özkalp, 2001: 7-10). Tanımından da anlaşıldığı gibi toplumda insanları bir arada tutan temel unsur ortak menfaatler ve duygulardır. Bu menfaatler ise toplumdaki önemli olguların toplumsal düzen ve kurallar ile korunabilir. Toplumu oluşturan insanların, toplum içinde mutlu olabilmelerinin koşulu ise bu düzen ve kuralların uygulanabilirliğidir.

Ortak menfaatleri oluşturan kaynaklar dünyada sınırlı olup dağılımının adil bir şekilde yapılması ise hiç de kolay bir mesele değildir. Bu durum toplumu etkileyen iki önemli kavramın doğmasına neden olmuştur. Bunlardan birinci sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla tatmin edilmesini sağlamaya çalışan ekonomi, ikincisi

ise sınırlı sayıda bulunan kaynakların dağılımında ortaya çıkan sorunlarda düzeni sağlayacak olan siyasettir. Bu iki, kavram toplumun en önemli yapı taşlarıdır. Çünkü toplumların huzuru ve mutluluğu bu iki kavramın toplum tarafından ne kadar iyi anlaşıldığına ve kullanıldığına bağlıdır. Peki, dünyadaki en önemli olgu olan insanların oluşturdukları bu topluluklarda ideal bir toplum yapısı nasıl olmalıdır? ekonomi siyaset anlayışı nasıl olmalıdır? Bu konu hakkında binlerce görüş ileri sürülebilir. Bunların bir çoğu genel kabul görmüş fikirlerdir. Fakat insanların ortak menfaatleri sonucu ortaya çıkan ekonomi ve siyaset ilişkisini açıklamamanın en güzel yöntemi oyun teorisi kuramıdır (Aktan, Sanver ve Sanver, 2006: 1-2).

Oyun teorisi, *“Sonuçlarının yalnızca bir kişi tarafından yapılan seçimlerle ya da olasılıklarla değil oyundaki oyuncularının bir kısmının ya da tamamının yaptığı seçimlere bağlı olduğu rekabete ve yarışmaya dayalı çözümlenmeleri konu olan matematik dalıdır”* (AnaBritannica, 1986: 738).

Teori, *“iki ya da daha fazla rakibi belirli kurallar altında rakibi belirli kurallar altında birleştirerek karşılıklı olarak çelişen olasılıklar karşısında rakiplerin birbirlerine karşı en doğru stratejiyi belirleme yöntemidir”* (Özer, 2004: 7). Teori problemlerin çözümü ve karar alma aşamasında çok kişili karar verme stratejisini belirleyen bir bilim dalıdır.

Bu bilim dalının tarihsel gelişimi incelendiğinde, ilk olarak 1913 yılındaki Zermelo Teoremi, ardından 1928 yılında Neumann ve Morgenstern’in ortak çalışması olan “Oyunlar Teoremi ve İktisadi Davranış”, 1950 ve 1953 yıllarında Dersher ve Flood tarafından “Mahkûmlar Çıkmazı” 1953 de J. Nash tarafından Nash dengesi, Bertnard tarafından Duopol Teorisi, Emile Baril’in çalışmaları ve Jevons, Walras, Pareto, Fisher gibi önemli iktisatçıların çalışmaları oyun teorisi kuramının gelişimine önemli katkılar yapan çalışmalardır.

Oyun Teorisi kuramının ekonomi alanında ilk kullanımı Agustin Cournot tarafından Refah Teorisinin Matematiksel Prensipleri Konusunda Araştırmalar “*Researches Into Mathematical Principles of the Theory, of Wealth*” eseriyle olmuştur. Çalışmada karar değişkeni olarak üretim ele alınmıştır. Bu çalışma ve karar değişkeninin üretim olması Josepf Bertnard tarafından eleştirilmiş ve karar değişkeninin

üretim değil fiyatlar olduğu Josephf Bertnard tarafından savunulmuştur. Bu iki önemli çalışma ve ürünleri oyun teorisinin ekonomi alanında kullanımına yönelik alt yapı oluşturmuş ve teori önemli gelişim kaydetmiştir. 1913 yılında E. Zermelo satranç oyunundan ilham alarak, tıpkı satranç oyundaki gibi oyuncunun hangi konumda olmasına bakılmaksızın hamle şansının ve stratejisinin bulunması halinde oyunu kazanma şansının olduğunu savunmuş ve ispatlamış, oyun teorisinde de bu kuralın geçerli olduğunu kanıtlayarak teoriye başka bir boyut kazandırmıştır. Bu çalışmalara ek olarak modern oyun teorisinin temelleri Emile Boral ve Von Neumann tarafından atılmıştır. Boral, saf strateji ve karma stratejilerin minimax çözümü, Neumann, saf strateji sayısının sınırlı olduğu ve iki kişilik oyunlarda minimax teorisinin ispatlanması gibi çalışmaları teori açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Neumann, Morgenstern ile yaptığı oyun teorisi ve ekonomik davranış “Theory of Games and Economic Behavior” isimli çalışmada fayda teoremini açıklamaya ve geliştirmeyi konu alan aksiyon esaslı yaklaşım, sıfır toplamlı oyun model ve tarafların işbirliğine dayanan cooperative oyun teorileri ile oyun teorisine çok önemli katkılar yapmıştır. Teoriye katkı yapıp, milat niteliğinde olan bir başka çalışma ise John Nash tarafından yapılmıştır. Nash 1950-1953 yılları arasında ardı ardına yayınladığı 4 makale ile adından sıkça söz ettirmeyi başarmıştır. Nash bu makalelerin iki tanesini oligopol piyasalar, iki tanesini ise pazarlık problemleri üzerine yazmıştır. Nash bu çalışmalarını ile 1944 yılında Nobel ödülünü almıştır. Nash’in bu çalışmalarının ardından 1965’te Reinhard Selten Nash dengesini dinamik oyunlara uyarlamayı başarmış ve oyunlarda oyuncuların hareketleri arasında bir birliktelik oluşturarak oyuncunun yaptığı bir hamlenin birkaç hamle sonrasında etkileyeceğini ispatlamıştır. Harsanyi ise Nash’in öne sürdüğü fikirleri geliştirerek bu fikirleri eksik bilgili oyunlara uyarlamıştır (Özer, 2004: 7-8-9).

Teorinin zamanla birlikte aşikâr olan bu gelişimi teorinin kullanım alanlarını da bu denli genişletmiştir. Oyun Teorisi, stratejik karar verme yetisini kullanabilmeye dayanır. Karar verme yetisi ise insanlara aittir. Dolayısıyla teori insanın karar verme yetisine sahip olduğu her alanda kullanılabilir. Bu bakımdan ekonomi, siyaset, hukuk, uluslararası ilişkiler, fen bilimleri ve askeri karar alma politikaları oyun teorisinin sık kullanıldığı alanlardır.

3.2.3.Oyun Teorisi ile İlgili Kavramlar, Oyun ve Oyuncu Kavramları

Oyun Teorisi, stratejik davranışları analiz etme yöntemi olup, insan davranışlarının rasyonel olduğunu ve oyunlarda insanların en doğru karar verecek stratejiyi kullanacakları yöntemi belirlemelerine yardımcı olan kuramdır.

Teoride en önemli nokta nasıl bir strateji kullanılacağıdır. Strateji, oyuncunun oyunu kazanmak adına yaptığı hamle veya hamleleri içeren planlardır. Stratejik davranış ise oyunda rakibinin hamlelerini ve buna nasıl karşılık vereceğini tahmin edebilme, aralarındaki bu bağımlılığı kabul edip, bu bağımlılıktan kendine en uygun avantajı sağlayıp ve oyunu nasıl kazanacağını düşündürmektir. Oyuncu ise, oyunda kazanmak için yarışan ve bunun sonucunda rakibi ile çıkar çatışması içine giren şahıslara oyuncu denir. Oyuncuların davranışlarını belirleyen unsur ise oyun kurallarıdır. Oyun kuralları aşağıdaki gibi sıralanacak olunursa (Ergenç, 2010: 9);

- Oyunda sınırlı sayıda oyuncu vardır.
- Bu oyuncular sınırlı sayıda harekete sahiptirler.
- Oyunda oyuncuların yapacakları hamlelerin sonuçları (kazanç ve kayıpları) önceden belirtilmeli, oyuncuya bildirilmelidir.
- Her oyuncu hamlelerini menfaatlerine göre belirlemelidir.
- Oyunun sonucunun pozitif olması “kazanç’ı” negatif olması “kayıp’ı” sıfır olması ise kazanç veya kaybın olmadığını belirtmektedir.

3.3. Küresel Ekonomik Aktörlerin Siyasi Belirleyicilikleri ve Oyun Teorisi

Küreselleşme hareketleri, son yılların en önemli değişim hareketi olup ülkeler arasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşıp ideolojik ayrımların giderilerek kültürlerin ulusal sınırları aşılıp, yeni bir boyut kazanmasıdır (Karabıçak, 2002: 116).

Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde küreselleşme hareketleri, etkileri ve küresel aktörler ile ilgili genel bilgilere değinmiştik, çalışmamızın bu aşamasında ise küreselleşme hareketlerinin bir sonucu niteliğinde olan uluslararası kuruluşların

küresel aktörlere dönüşerek dünya ekonomisine ve siyasi hayatına yön vermelerindeki hegemon güçleri ve yön verirken, ne kadar belirleyici oldukları “Oyun Teorisi” kuramının “Mahkûmlar Çıkmazı” teorisinden yararlanılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Mahkumlar Çıkmazı, Oyun Teorisinin ekonomi ve siyaseti aynı çatı altında toplayan ve oyun teorisinin en çok kullanılan modeli olma özelliklerini içinde barındıran, simetrik yapıda olup, statik bir modeldeki oyun düzenine sahiptir.

Mahkumlar Çıkmazı, oyuncularının oyun stratejilerinin var olduğu, fakat eş anlı karar verme yapısına dayanması nedeniyle ortak karar verip, işbirliği yapılmayan ya da alternatif çözüm yollarının tercih edilerek daha iyi sonuçların elde edilemediği durumları ifade eden normal formdaki oyunlardır(www.acikders.org.tr/pluginfile.php/.../HAFTA_09_OLIGOPOI).

Oyuncuların oyun içersindeki olası hamleleri ile rakiplerinin olası hamlelerinin kesişimi sonucu kazanç ve kayıplarının belli olduğu oyunlar “Normal Form” da oyunlar olarak adlandırılmaktadır. Normal form, Oyun Teorisinin en çok kullanılan formatıdır. Normal formda oyuncular stratejilerini eş anlı olarak seçer ve bu tarz oyunların gösterimi matris yardımı ile olur. Başka bir gösterim şekli ise “Oyun Ağacı” olarak adlandırılan sondan başa doğru sistemsel bir açıklama bütünüdür. Oyun ağacının matristen farkı, oyunda ardışık hamlelerin varlığıdır. Mahkumlar çıkmazında ise, hamleler eş zamanlı ve bir kereye mahsus olduğu için ‘Oyun Ağacı’ gösterimine ihtiyaç duyulmaz. Aşağıda verilen bilgilerde mahkumlar çıkmazı teorisinin matris yardımı ile açıklanışı üzerinde durulacaktır.

İşlenilen bir suçtan ötürü soruşturma kapsamında gözaltına alınan iki şüphelinin farklı odalarda ve birbirinden habersiz olarak ifadeleri alınmaktadır. Şüphelilerin suçları işlediklerine dair kesin kanıt yoktur. Bu varsayımlar altında A ve B oyuncularından oluşan iki kişilik statik ve simetrik bir oyun düşünelim. Soruşturmayı yürüten güvenlik birimi, her iki oyuncuya da alternatif çözüm yolları sunan ve bu çözüm yollarını tercih etmeleri sonucundaki kazanç ve kayıplarını belirten bir teklif sunmaktadır. Bu teklife göre iki farklı çözüm yolu oluşmaktadır.

Bunlardan birincisi şüphelilerin suçu işlediklerini kendi istekleri doğrultusunda itiraf etmeleri ikincisi, ise suçlamaları reddetmeleridir. Bu iki çözüm yolu dört farklı stratejik kararı beraberinde getirmektedir. Çünkü oyuncular farklı odalarda ve birbirlerinin hangi kararı vereceklerini bilmemektedir. Bu dört farklı karardan birinci A oyuncusunun suçu itiraf etmesi. İkincisi, B oyuncusunun suçunu itiraf etmesi. Üçüncüsü, A oyuncusunun suçu itiraf edip, B oyuncunun suçu reddetmesidir. Dördüncü durum ise, B oyuncusunun itiraf edip A oyuncusun suçunu reddetmesidir (Uçan, 2008: 21).

Oluşan şartlarda oyunu oynamak zorunda kalan A ve B oyuncularına yöneltilen teklif ve oyundaki kararlarının neticesi şu şekildedir:

	2. OYUNCU	
	KABUL	RED
1.OYUNCU	1. Oyuncu + 6 yıl	1. Oyuncu + 0 yıl
	2. Oyuncu + 6 yıl	2. Oyuncu - 10 yıl
	1. Oyuncu - 10 yıl	1. Oyuncu -1 yıl
	2. Oyuncu + 0 yıl	2. Oyuncu - 1 yıl

Yukarıda verilen 2x2 bir kazanç matrisi olan tabloda şüphelilere sunulan teklif ve şüphelilerin kararları sunucu oluşan dört farklı durum anlatılmaktadır. Teklifin kabulü “+” reddi ise “-“ sembolleri ile temsil edilmektedir.

Birinci durum, A ve B şüphelilerinin kendilerine yöneltilen suçlamaları kabul edip suçu itiraf etmeleridir. Böylece her iki şüphelide 6 yıl hapis cezasına mahkûm olacaklardır. İkinci durum ise, A’nın tablodaki gösterimi ile 1. Oyuncunun suçlamaları kabul edip, itiraf etmesi 2. oyuncunun ise suçlamaları reddetmesidir. Bu durumda 1. Oyuncu serbest kalacak 2. Oyuncu ise 10 yıl hapis cezasına mahkum olacaktır. Üçüncü durum, B’nin tablodaki gösterimi ile 2. Oyuncunun suçlamaları kabul edip suçu itiraf etmesi, 1. Oyuncunun ise suçlamaları reddetmesidir. Oluşan bu durumda 2. Oyuncu itiraf ettiği için ceza almayacak, 1. Oyuncu ise 10 yıl hapis cezasına mahkum olacaktır. Dördüncü ve son durum, her iki oyuncunun da

yöneltilen suçlamaları reddetmesidir. Bu durumda ise her iki oyuncuda suçun ispatlanamaması nedeniyle 1'er yıl hapis cezasına mahkum olacaklardır. Bu tabloda her iki oyuncu içinde çıkabilecek en iyi sonuç her iki oyuncunun da suçlamaları reddedip, 1'er yıl hapis cezasına razı olmalarıdır. Peki, oyuncular, her ikisi açısından da rasyonel olan bu stratejiyi izlerler mi? İnsanlar için asıl olan, kendi kazanç durumlarıdır. Yani diğer oyuncunun alacağı cezayı önemsemez, kendileri için en rasyonel karar olan itirafı seçerler. Bu durumda her iki oyuncuda suçlamaları kabul edip suçu işlediğini itiraf edecekler ve 6 yıl hapis cezasına mahkum olacaklardır (Eren, 2006: 135-136).

Ortaya çıkan duruma bakıldığında ortada karlı bir kazanç yoktur. Kazanç, sadece hapis de geçirilecek yılların azlığı yada çokluğudur. Oysaki her oyuncu kendisi için en doğru kararı verip itiraf etmişlerdir. Bu durum Nash dengesi ile açıklanmaktadır. Oyunda 1. Oyuncunun suçu itiraf ettiği düşünüldüğünde 2. Oyuncunun yapacağı en rasyonel hamle onunda suçu itiraf etmesidir. Aksi halde 10 yıl ceza alacaktır. 1. Oyuncunun suçu reddettiği düşünüldüğünde ise 2. Oyuncu için en rasyonel hamle bu sefer itiraf etmek olacaktır. Çünkü kendisi serbest kalacak 1. Oyuncu ise 10 yıl ceza alacaktır. Fakat oyuncular riske girmeyecek her ikisi de itiraf stratejisini oynayacak ve her ikisi de en doğru kararı vermelerine rağmen 6 yıl cezaya mahkum olacaklardır. Oyun, adındaki 'Mahkumlar Çıkmazı' kelimesi bu ikilemden almaktadır (Özer, 2004: 20).

Mahkûmlar Çıkmazı teorisi hakkında temel açıklamalar yapıldıktan sonra küresel ekonomik aktörlerin belirleyiciliklerine bu çalışma vasıtasıyla değinecek olursak:

I.ve II. Dünya Savaşları dünya siyasi, ekonomik ve sosyal düzeninde insanlık tarihinin en acı günleridir. Ülkeler daha fazla kazanç ve daha fazla kar elde etmek amacıyla girmiş oldukları bu savaşı kaybedip, ekonomik ve siyasi güçlerini yitirmiş, ABD'nin yapmış olduğu yardımlarla ayakta kalmaya çalışmışlardır. Ülkeler bu kötü durumdan kurtulmak amacıyla çeşitli alanlarda birleşme hareketleri içerisine girip ekonomik ve siyasi örgütler kurarak bu kaos ortamından kurtulmaya çalışmışlardır. Bu durumu ABD'de desteklemiştir. Çünkü ABD için kalkınmış bir Avrupa daha iyi

ve geniş bir pazar anlamına gelmektedir. Bu düşünce ile ekonomik ve siyasi alanda faaliyetlerine başlayan bu kuruluşlar, küreselleşme hareketleri ile birlikte dünyaya yayılıp, uluslararası ilişkilerin hegemon gücü haline gelmişlerdir. Ülkeler ise (özellikler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler) uluslararası arenada yalnız kalmamak, yaşayacakları ekonomik ve siyasi krizlerde acil ekonomik ve askeri yardım alıp krizden kurtulmak, aynı zamanda küreselleşme hareketlerinin ve uluslararası ekonomik ve siyasi antlaşmaların sağladığı faydalardan yararlanmak adına bu kuruluşlara üye olmak için birbirleri ile rekabet içerisine girmiş, her türlü tavize razı olmuşlardır. Bu durumun ülkelere faturası genellikle ağır olmuştur. Fakat bu kuruluşların dünya ekonomik ve siyasi hayatındaki güçlü rolü ülkeleri çaresiz bırakmaktadır. Ülkeler bu kuruluşları arkasına almayı karşısına almaya tercih etmektedir. Bu nedenle de kuruluşların öne sürdüğü ağır üyelik şartlarını kabul etmek zorunda kalmışlardır. Ülkelerin ekonomik ve siyasi alanlardaki bu çaresiz durumu bize Mahkûmlar Çıkmazında bahsettiğimiz A ve B oyuncularının durumlarını anımsatmaktadır. Değişen tek şey A ve B oyuncusu yerine A ve B ülkesi yazmamız ve soruşturmayı yürütüp, şartlar belirleyen güvenlik birimi yerine küresel ekonomik ve siyasi aktörlerden birini koymamızdır. O halde oluşan yeni oyun aşağıdaki gibidir.

Avrupa Kıtasında bulunan ve birbirine komşu olan A ve B ülkeleri ekonomileri tarıma dayalı olan iki ülkedir. Bu iki ülke coğrafi konum, iklim vb şartlardan ötürü tarıma oldukça elverişli olup, aynı ürünleri üretip, bu ürünleri kendilerine komşu olan Avrupa Ülkelerine ihraç etmektedirler. Her iki ülkenin de temel amacı, ihracatlarını her geçen gün arttırmak ve Avrupa kıtasında tarım ürünleri pazarına hakim olmaktır. Bu amaca ulaşma doğrultusunda rekabet halinde olan bu iki ülke, üretim tekniklerini geliştirip, ihracatlarını arttırarak tarımdan yüksek gelir elde etmeye başlamışlardır. Ülkelerin elde ettikleri kazançla birlikte ekonomileri de hızla büyümektedir. Bu durum uluslararası kuruluşlardan (küresel aktörlerden) biri olan C kuruluşunun dikkatinden kaçmamıştır. C kuruluşu Avrupa'da 30 üyesi bulunup, dünya nüfusunun %6'sına ve dünya GSYH' sinin %25'ini oluşturan yapısıyla, AB'ye benzeyen çok uluslu güçlü bir kuruluştur. Bu güçlü kuruluşa üye olan ülkeler,

aynı zamanda sahip oldukları özellikleri bakımından NATO'ya benzeyen D gibi güçlü askeri bir kuruluşa da otomatik olarak üye olmaktadır.

Ekonomik alanda sürekli rekabet içerisinde olup dış pazara hakim olmaya çalışan A ve B ülkeleri, İki yıl önce bu iki ülke topraklarının sınırından geçen Akarsu'nun kullanımı nedeniyle siyasi bir kriz yaşamış, ülkelerin ekonomik alandaki rekabeti siyasi arenaya da taşınmıştır. Bu iki ülke arasında çıkabilecek olası bir siyasi gerginlik veya savaş ise bu bölgedeki diğer ülkeleri rahatsız edebilecektir. Ekonomik ve siyasi arenada herhangi bir huzursuzluk çıkmasını istemeyip, aynı zamanda bu iki ülkeden faydalanmak isteyen C kuruluşu, her iki ülkeye C kuruluşuna üye olmaları için bir teklif yapmıştır. Kuruluş, ülkelerin teklifi kabul etmeleri durumunda ekonomik ve siyasi arenada çıkabilecek bir huzursuzluk durumunda ülkelerinin yanında olacağını vaad ederek, olası sıkıntılarda yardım paketlerini devreye sokacağını belirtmiştir. Fakat C kuruluşunun ekonomik ve siyasi hayatta çıkacak olası bir gerginliği önlemek adına üyelik koşulları vardır. Ülkelerin teklifi kabul etmeleri durumunda, tedbir amaçlı önlem ve uyum paketlerini de kabul edip, mal ihracatında kuruluşun ortak pazarına dahil olmalarını, siyasi kararlarda ise kuruluşun birlikte aldığı kararları gözetmelerini şart koşmuştur. Yaptığı teklifte bu durumu da koşula bağlayarak ülkelerden birinin üye olmaması durumunda üye olanın tedbir amaçlı yürütme programlarını uygulamasına gerek olmadığını karara bağlanmıştır. Reddetmeleri durumlarında ise ülkelerin, kuruluşlar tarafında dışlanılacağı belirtilmiş, kabul ve red durumlarını içeren stratejik bir teklif yapmıştır. Ülkeler bu durumun kendileri için bir bağlılık getireceğinin ve kar oranlarının düşeceğinin farkındadırlar. Fakat ülkeler, aynı zamanda teklife kayıtsız kalamayıp, değerlendirmek zorundadırlar. Bu teklif aşağıda verilen tablodaki gibidir. Tablo da 1. Oyuncu A ülkesini 2. Oyuncu ise B ülkesinin temsil etmekte, teklifin kabulü “+” reddi ise “-“ sembolleri ile temsil edilmektedir.

	2.OYUNCU (B ÜLKESİ)	
	KABUL	RED
1.OYUNCU (A ÜLKESİ)	1.Oyuncu + (%5 Zarar) 2.Oyuncu +(%5 Zarar)	1.Oyuncu + (%6 Zarar) 2.Oyuncu - (%0 Kar-Zarar)
	1. Oyuncu - (%0 Kar-Zarar) 2. Oyuncu + (%6 Zarar)	1.Oyuncu -(% 1 Zarar) 2.Oyuncu -(% 1 Zarar)

Tablodan anlaşılacağı gibi teklif sonucu dört farklı durum oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, A ve B ülkelerinin her ikisinin de teklifi kabul edip, önlem ve yürütme programlarını kabul etmesidir. Bu teklifi kabul etmeleri durumunda her iki ülke tedbir programlarını uygulayacak aynı zamanda kuruluşun ortak pazarına dahil olacaklardır. Kuruluşun ortak pazarına dahil oldukları için kuruluşu üye ülkelere mal ihracatında indirimde gidecek ve karlılık oranları %5 düşecektir. İkinci durum, A ülkesinin teklifi kabul edip, B ülkesinin teklifi reddetmesidir. Bu durumda A ülkesi kuruluşu üye olacak hem ekonomik ve siyasi açıdan kendini güvende hissedecek, hem de yürütme programlarını uygulamayacaktır. Fakat kuruluşun ortak pazarına dahil olduğu için pazardaki kar oranından %6'lık bir zarara uğrayacaktır. B ülkesi ise kuruluşun dışlanacak ekonomik ve siyasi arenada yalnız kalacaktır. Fakat bu durum onun için herhangi bir kazanca ya da kayba neden olmayacaktır. Üçüncü durumda ise A ülkesi teklifi reddedecek, B ülkesi ise kabul edecektir. Bu durumda ise A ülkesi dışlanacak B ülkesi ise yürütme programlarını uygulamayıp, kuruluşu üye olacaktır. Fakat ortak pazara dahil olması nedeniyle kar oranından %6 zarar edecektir. Dördüncü ve son durum ise her iki ülkenin de teklifi reddetmeleridir. Bu durumda ise ülkeler risk alacak ve ekonomik ve siyasi bir krize neden olmadıkları sürece

kazançlarına devam edecek ve ekonomik büyümelerini sürdürecektir. Ülkeler teklifi kabul etmeyip, kuruluştan dışlandıkları için %1'lik bir zarar görecektir. Fakat bu zarar yaşayabilecekleri kayıpların yanında önemsiz kalacaktır. Peki, bu durumda ülkeler hangi kararı vereceklerdir? Ülkeler için en karlı ve mantıklı sonuç riskli olmasına rağmen teklifi reddedip var olan kazançlı durumuna devam etmeleridir. Çünkü bu iki ülkenin elde ettikleri kazanç ekonomilerinin büyümesini sağlayacak, ortak pazara dahil olmayarak kar oranları düşmeyecek, bunun yanında kuruluşun uygulayacağı uyum ve tedbir paketlerini uygulamayarak, kuruluşun hegemonyasına girmeyeceklerdir. Fakat ülkeler, karar aşamasında her zaman kendileri için en rasyonel olarak düşündükleri ve riskten uzak olan kararı seçerler. Yani her iki ülkede teklifi kabul eder. Çünkü A ülkesi, kendisinin red cevabı vermesi durumunda, B ülkesinin de red cevabı vereceğine güvenmez ve kendisi için en rasyonel karar olarak düşündüğü karar olan teklifi kabul eder. Bu durum B ülkesi için de geçerlidir. B ülkesi de kararlarında A ülkesine güvenmez ve teklifi kabul eder. Bu durumda her iki ülkede kendisi için en doğru kararı verir, ama bir kazanç elde etmez. Çünkü her iki ülkede kuruluşların tedbir yürütme paketlerini uygulamayı kabul edip, ekonomik ve siyasi karlarının bir kısmını bu kuruluşların hegemon himayesine devretmiş olurlar. Ülkeler bu kuruluşlara üye olarak bir kazanç elde ettiklerini düşünmektedirler. Oysaki ülkeler, ekonomik ve siyasi özgürlüklerini kısmen bu kuruluşların kararlarına bırakmışlardır. Teoriden de anlaşılacağı üzere küresel aktörler, ülkelerin bu çıkmazlarından yararlanıp, ülkeleri kendi bünyelerine dahil ederek ekonomik ve siyasi kontrolü kendi elinde tutup, uluslararası ekonomik ve siyasi düzenin temel belirleyicisi olmuşlardır.

SONUÇ

Sınırsız insan ihtiyaçlarının sınırlı kaynaklarla en uygun şekilde nasıl karşılanabileceği sorusuna cevap arayan ekonomi kavramı, artan insan ihtiyaçlarının ortaya çıkarmış olduğu bölüşüm sorununa çözüm bulma çabasıyla birlikte içeriğini zenginleştirmiştir. Ekonomi, insan ihtiyaçlarını karşılamayı konu edinmesi bakımından sosyal bir bilim dalıdır. Sosyal bir bilim dalı olması nedeniyle de etki alanı geniştir.

Ekonomi kavramı, içeriğinde insan olan her konuda karşımıza çıkıp, kararlarımız etkilemektedir. Nitekim ilkel yaşam biçimlerinden modern toplum yapısına gelindiğinde yaşanan sosyal, siyasi, kültürel, teknolojik faaliyetlerin gelişiminde ve sonuçlarında ekonomik etkilerin olduğu tarih boyunca görülmüştür. Ekonominin hayatımızda bu kadar etkili olması nedeniyle, bir bilim olarak incelendiği ilk günden bugüne kadar farklı bakış açıların beraberinde getirmiştir. Düşünürler, ekonomiye ilişkin tanımlayıcı, açıklayıcı, analiz edip çözümleyici düşünceler ileri sürmüş, bu düşünceler sonucunda ise, ekonomi teorileri oluşmuştur. Geliştirilen bu teoriler ekonomik faaliyetleri geliştirmeyi ve ortaya çıkan ekonomik sorunlara çözüm bulmayı hedef edinmiş, uygulamak istedikleri politikalarla insanların mutlu olup, refah içerisinde yaşamalarını sağlamaya çalışmışlardır. Bu amaç doğrultusunda ortaya çıkan her sorun ve bu sorunlara çözüm bulma çabası yeni bir ekonomi teorisinin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Bu teoriler, ilk olarak ekonomi kavramının tanımlanıp gelişiminde, ilerleyen aşamalarda ise bir bilim dalı olarak sistemli bir şekilde incelenmesinde temel olmuştur. Bu güçlü temel üzerinde yükselen ekonomi kavramı, ortaya çıktığı ilk günden itibaren gün geçtikçe gelişmeye başlamış, ekonomik faaliyetler ülke dışına çıkarak uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Ekonominin uluslararası bir kavram haline gelmesi ile ülkeler arasında ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel bir iletişim bağı kurulmuştur. Bu iletişim bağının en önemli parçası ise şüphesiz ki siyasettir. Ekonomi ve siyaset kavramları, ekonominin ortaya çıktığı ilk günden bugüne kadar siyaset ile etkileşim halinde bulunmaktadır. Ekonomik kararların ve gelişmelerin sonuçları, siyasi kararları ve

yönetim şekillerini geçmişte etkilediği gibi, günümüzde etkilemeye devam etmektedir. Çünkü insanların mutluluk ölçütleri ekonomik refahları olmuş, refaha ulaştırılan yönetim şekillerini benimsemişlerdir. Bu doğrultuda dünyada sürekli olarak yeni yönetim şekilleri oluşmuştur. Bu oluşumlar sonucunda yeni ekonomik-siyasi yönetim şekilleri ve kavramları ortaya çıkmıştır. Bu durumun farkında olan ülkeler, ülke ekonomilerini güçlendirip, daha fazla ticaret yaparak dünyada daha güçlü bir konuma gelme yarışı içersine girmişlerdir. Bu yarış ülkeleri saldırgan politikalar içersine sokmuş, dünya'da sömürge bulma yarışı başlamıştır.

Bu gelişmeler dünya tarihinin en kanlı günleri olarak bilinen I. ve II. Dünya Savaşları'nın yaşanması ile sonuçlanmış, dünyada ekonomik ve siyasi düzen alt üst olmuştur. Bu kötü günleri atlatmak ve tekrar ayağa kalkmak isteyen ülkeler savaş günlerini geride bırakıp, tekrar kaybettikleri ekonomik gücü elde etmek için ekonomik ve siyasi bir birlik içine girmişlerdir. Ülkelerin bu birlik içine girmeleri, bununla birlikte dünyanın en büyük değişim hareketi olan küreselleşme hareketlerinin yaşanması, ekonominin önemini ve gücünü hiç olmadığı kadar arttırmıştır. Küreselleşme ile birlikte etki gücü artan ekonomi, ülkeler arasında ekonomik, siyasi, teknoloji, sosyal, sınırları kaldırıp yeni dünya değerlerini belirleyen bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşmenin güçlü etkileri ve ülkelerin oluşturdukları birliktelik çabaları ülkelerde, ortak değerler etrafında toplanma zorunluluğu meydana getirmiştir. Bu ortak değerler etrafında toplanan ülkeler, dünya ekonomik ve siyasi hayatında yeni krizlerin ve savaşların olmaması amacıyla uluslararası örgütler kurmuşlardır. Bu örgütler kuruluş amaçlarına uygun faaliyetler içinde buldukları süre boyunca, uluslararası ekonomik ve siyasi hayata büyük katkılar yapmıştır. Fakat küreselleşme hareketlerinin getirdiği değişim, bu örgütlerini kuruluş amaçlarından saptırarak, ekonomik ve siyasi hayatın kontrolü bu örgütlerin ve bu örgütlere hükmeden ülkelerin egemenliği altına girmiştir.

Uluslararası örgütler ekonomi, siyasi, askeri, sosyal, kültürel vb alanlarda faaliyet gösteren devlet niteliği taşımayıp, devletlerin aldığı kararlarda etkili olan kuruluşlara verilen addır. Bu örgütlerin üye sayıları, üyelerin ekonomik güçleri ve üyelerinin nüfus oranları düşünüldüğünde dünya nüfusunun önemli bir bölümünü

oluşturmaktadır. Örgütlerin bu güçlü konuma gelmeleri, üye ülkelerin uluslararası ekonomik ve siyasi arenada söz sahibi olmasını sağlamaktadır.

Örgütler, üye ülkelere sundukları bu avantajlarının yanında üyelerine ya da üye olmak isteyen ülkelere çeşitli üyelik şartları ve yaptırımlar uygulayabilmekte, ülkelerin iç ve dış politikalarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bu müdahalelerin sonuçlarında ortaya çıkan kazanç ve kayıp ise tartışmaya açıktır. Fakat ülkelerin uluslararası arenada rekabet içinde bulunup, bu güçlü örgütlere karşı koymaları ve uluslararası ilişkilerde yalnız kalmaktan korkmaları, ülkeleri bu örgütlere üye olmaya mahkum etmiştir. Böylelikle ülkelerin, iç ve dış politikaları bu kuruluşların kararları doğrultusunda şekillenmektedir. Görüldüğü gibi ekonomi kavramının etki gücüne hiçbir zaman karşı koyulamamış, kavram ilerleyen zamana ve değişimlere adapte olarak, geçmişte olduğu gibi bugünde toplumların yapı taşlarını oluşturan başta siyaset olmak üzere sosyal, kültürel ve daha sayabileceğimiz birçok alanda, dünya düzeninin belirleyicisi olmuştur.

KAYNAKÇA

- ADAM**, Smith (2001), "Ulusların Zenginliği", (Çev). Ayşe Yunus ve Mehmet Bakırcı, İstanbul, Alan Yayıncılık, 3. B, 2001, s. 25.
- AKTAN**, Coşkun Can (1994). "Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat", Takav Mat. Ankara.
- AKTAN**, Coşkun Can(2004), "Yeni İktisat Okulları", Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- AKTAN**, Coşkun Can (2008), "Yeni İktisat Okulları", Seçkin Yayınları, Ankara
- AKTAN**, **SANVER** İpek, **SANVER** Remzi (2006), "Oyunlar Kurallar ve Düzen"
(Çevrimiçi)<http://www.canaktan.org/ekonomi/oyun-teorisi/makaleler/aktan-sanver.pdf> E.T 10.03.2013
- AKTEL**, Mehmet (2001), "Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları" Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi C.6 S.2 s.193-202.
(Çevrimiçi)<http://sablun.sdu.edu.tr/fakulteler/iibf/dergi/files/2001-2-12.pdf>
E.T 20.08.2012
- ALDEMİR**, Şansel ve ÖZPINAR, Ömer (2004), " Kapitalizm Yoksulluk ve Sosyal Dayanışma" Amme Dergisi Cilt 37, Sayı: 2 s: 1 11
- ALESKEROV**, Alesker (2005), "Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişikliği" Doktora tezi. Ankara.
- ALTIOK**, Metin (2005), "Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye" Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.3, S. 12 s 151- 173.
(Çevrimiçi)<http://asosindex.com/journal-article-fulltext?id=1883&part=1>
E.T 14. 09. 2011
- ALPAR**, Cem ve Ongun (1988), "Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar" Evrim Basım-Yayın-Dağıtım İstanbul.

ANABRİTANNİCA, (1986), “Genel Kültür Ansiklopedisi”, Ana Yayıncılık ve Pazarlama Anonim şirketi, İstanbul. Cilt 20 s. 738

ANDREW, Heywood (2007), “Siyaset” (Çev). Ayşe Yunus, Bircan Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu ve Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, Ankara.

AYDIN, Mustafa (2004), “Uluslararası ilişkilerin Gerçekçi Teorisi Kapsamı ve Kritiği” Uluslararası ilişkiler, Cilt 1, Sap 1, Bahar, s. 33-60.
(Çevrimiçi)<http://www.uidergisi.com/wpcontent/uploads/2010/09/Uluslararası-İliskilerin-Gercekci-Teorisi.pdf> E.T 20.09.2011

BALAY, Refik (2004), “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2004, cilt: 37, sayı: 2, 6182(Çevrimiçi)http://pol.atilim.edu.tr/files/kuresellesme/bt/kuresel_bt.pdf E.T 21.09.1012

BALKANLI A. Osman (2002), “Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine” Uludağ Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt XXI, Sayı1(Çevrimiçi)[http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/iibf/htmlpdf/2002-21\(1\)/M-2.pdf](http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/iibf/htmlpdf/2002-21(1)/M-2.pdf) E.T 25.09.2012

BAYAR BRAVO, Işıl, (2006), "Hegel ve Liberalizm", SDÜ Felsefe Bölümü Ulusal Felsefe Sempozyumu; *FLSF Dergisi*, sayı:2, s.111-121.

Çevrimiçi) <http://www.flsfdergisi.com/sayi2/111-121.pdf> E.T 23.06.2012

BAYAR BRAVO, Işıl (2010), “Küreselleşme ve Görünümleri Üzerine”, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, sayı:10, s. 1-23.

(Çevrimiçi) <http://www.flsfdergisi.com/sayi10/1-23.pdf> E.T 28.09.2012

BEDİRHANOĞLU, Gamze Nazan (2006), “Uluslararası Ekonomik Örgütlerin

Amerikan Hegomanyasındaki Rollerini” Yüksek lisans Tezi. Ankara.

BİLGİLİ, Yüksel (2012), “Karşılaştırmalı İktisat Okulları Ders Notları” İkinci Sayfa Yayınları 9.Baskı İstanbul.

BİLGİN, Haluk (2006), “Eko-Faşizm” Doktora Tezi.

(Çevrimiçi)(<http://www.belgeler.com/blg/p7t/eko-fasizm-eco-fascism>)

E.T 28.09.2012

BRIE Michal, **SPEHR**, Christoph (2009), “Sosyalizm Nedir?” (Çev.) Murat Çakır.

BUCHANAN, James M. (1986), Liberty, Market and State: Political Economy in the

1980s, New York University Press, Brighton, Wheatsheaf Books Pub. ,

Alıntı: Finans Politik & Ekonomik Yorumlar (2007) , Cilt: 44, Sayı: 514

CANDAN, Ekrem (2007), “ Dünya Bankası Kredi Kullanımlarında Ve Projelerin Tatbikinde Yaşanan Sorunlar” Sayıştay Dergisi Sayı: 64

(Çevrimiçi)<http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der64m4.pdf>

E.T 29.11.2012

CEBECİ, Kemal (2009), “Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü” Sayıştay Dergisi Sayı: 71

(Çevrimiçi)<http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der71m2.pdf>E.T

04.10.2012

ÇAM, Esat (1999) “Siyaset Bilimine Giriş” Der Yayınları İstanbul.

ÇETİN, Halis (2002) “Liberalizm’in Tarihsel Kökenleri” C.Ü. İktisadi ve İdari

Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Adana.

(Çevrimiçi)www.arastirmax.com/system/files/.../123/.../10693_123_pp_219237.pdf

DAVUTOĞLU, Ahmet (2008), “Küreselleşme ve AB-Türkiye İlişkileri

Çerçevesinde Ulusal Egemenliğin Geleceği”,

- (Çevrimiçi)<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg20/davutoglu.pdf>,
E.T 03.10.2012.
- DEMİREL**, Demokaaan (2006), “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: “Etkin Devlet” Sayıştay Dergisi Sayı: 60-105.
(Çevrimiçi)<http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der60m6.pdf>E.T02.10.1012
- DENİZ**, Giz (2003), “Oyun Teorisi ve İktisadi Uygulamaları”, Filiz Kitabevi, s.10. İstanbul.
- DEVİRİM**, Ata (2008), ”Çağdaş Ekonomi Teorilerinin Türkiye’deki Ekonomi Politikalarına Etkisi” Yüksek Lisans Tezi. Manisa
- DOBB**, Maurice (2007) “Kapitalizmin Gelişimi Üzerine İncelemeler”, (Çev). F. Akar, Belge Yayınları, İstanbul. 418-452.
- DOĞAN**, Adem ve **ÖZTÜRK**, Nazım (2010), “Yeni Kalkınma Kuramları” Bütçe Dünyası Dergisi. Sayı. 33
(Çevrimiçi)<http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13094750/2010/cilt1/sayi33/M0010412.pdf> E.T 12.11.2011
- DPT**, (2000), “Küreselleşme Özel İhtisas Raporu”, s. 3, Ankara.
- DUMAN**, Mehmet, (2002), “Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri” Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(Çevrimiçi)2002/2:116<http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi4/duman.pdf>
E.T 04.03.2012
- DURA**, Cihan (1997), “Avrupa Birliğinin Üçüncü Ülkelerle Ekonomik İlişkileri” Hazine Dergisi Ekim 1998 sayı 8 Ankara.
(Çevrimiçi) <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/hazine31.pdf> E.T 19.02.2012
- EMİROĞLU**, Hüseyin (2006), “Soğuk Savaş Sonrası Birleşmiş Milletler: İşlevi-” Hikmet İlmî Araştırmalar Dergisi/Journal of Scientific Research, Yıl: 4, Sayı: 7, 43-73.
- ELMA**, Fikret (1992), “Liberal Düşünce Geleneğinin Oluşumu ve John Locke”, Journal of Qafqaz University, Number 9, Spring.
(Çevrimiçi)http://journal.qu.edu.az/article_pdf/1028_437.pdfE.T18.04.201

- ERBAŞ**, Hayriye (2009), “Küreselleşme, Kapitalizm ve Toplumsal Dönüşümler”
Palme Yayıncılık, Ankara.
- EREN**, A.Gözde (2006), “İşbirliksiz Klasik Oligopol Modelleri ve Oyun Teorisi
Kapsamında Modern Yaklaşımlar” Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- ERGENÇ**, Yunus Emre (2010), “Oyun Teorisi” Balıkesir.
(Çevrimiçi)<http://www.belgeler.com/blg/2xpt/oyun-teorisi-yunus-emre-ergenc-k> E.T 15.03.2013
- EĞİLMEZ**, Mahfi (1996), “Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası Grubu ve
Türkiye”, Dünya Bankası Yayınları, No: 2
- EĞİLMEZ**, Mahfi (1996), “Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası Grubu ve
Türkiye.” (Çevrimiçi) (<http://kutuphane.tcmb.gov.tr>). E.T 16.04.2012
- ERDOĞAN**, Mustafa (1993), “Liberal Toplum”, Liberal Siyaset, Ankara, Siyasal
Kitabevi. Ankara.
- ERDOĞAN**, Mustafa (1998), “Liberal Toplum Liberal Siyaset”, Ankara: Siyasal
Kitabevi. Ankara.
- ERDÖNMEZ**, Cihan (1993), “Toplumsal Değişim, Toplumsal Gelişim ve Çevre
Bilinci” Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- ERDUT**, Zeki (2004), “Liberal Ekonomi Politikaları ve Sosyal Politika” Çalışma ve
Toplum2004/2
(Çevrimiçi)<http://www.calismatoplum.org/sayi2makale1.pdf> E.T
02.09.2011
- ERTEKİN**, Kemal Gürçan (2010), “Küreselleşme” Karadeniz (Black Sea-Çernoye
More) Sosyal Bilimler Dergisi, 27 3
(Çevrimiçi)<http://www.ardahan.edu.tr/karadenizdergi/web/upload/icerik/7/7.4.PDF> E.T 09.07.2012
- ERTÜRK**, Emin (2001), “Uluslararası İktisat” Alfa Yayınları, İstanbul 2001 Dünya
Bankası Yayınları No: 2, s:64-123.

- ESEN**, Ethem (2007),” Post Keynesyen İstihdam Analizi ve Türkiye Analizi” 2007 Doktora Tezi. Eskişehir.
- FAKİROĞLU**, Serkan (2006), “Liberal Sistemin Özelleştirme Argümanı Sebep ve Sonuç Bağlamında Eleştirel bir Yaklaşım” Yüksek Lisans Tezi. Kars.
- GİZ**, Deniz (2003), “Oyun Teorisi ve İktisadi Uygulamaları”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2003, s.10.
- GÜNGÖR**, Kamil (2005), “İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler”
(Çevrimiçi) <http://www.ceterisparibus.net/dusunce/genel.htm>
E.T 18.07.2011
- GÜLER**, Begüm Şeren (2011), “Küreselleşmenin Merkezi Aktörlerinden Biri Olarak Avrupa Birliği” Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 10, No:2 s.47-62
Ankara.
(Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1616/17398.pdf> E.T
19.02.2013
- GÜLMEZ**, Burcu ve **TAŞTEMEL**, Müjdat (2011), “Kamu Tercihi Teorisi”
(Çevrimiçi) <http://www.belgeler.com/blg/2bu9/kamu-tercihi-teorisi> E.T
25.08.2011
- GÖKÇE**, D. Hülya (2008), “Küreselleşmede Dünya Ticaret Örgütü’nün Yeri”
Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- GÜRAN**, Nevzat ve **AKTÜRK**, İsmail (2001), “Uluslararası İktisadi Kuruluşlar”
Isparta.
- HASÇELİK**, Ergül, (2008), “Dünya Bankası’nın Yapısı, Faaliyetleri ve Türkiye’de Finansmanı Dünya Bankasınca Sağlanan Kredilerin ve Etkilerinin Değerlendirmesi”, Yüksek Lisans tezi. Adana.
- HEPAKSUZ**, Engin (2007), “Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Anayasal Mali Reform” , Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt: 44, Sayı: 514

(Çevrimiçi)http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/514/Sayi_514_Makale_07.pdf E.T 30.09.2011

HERZ, S.H (1981), “Politikal Realism Revisited”, International Studies Quartely, C.25. Sayı 2.

HEYWOOD, Andrew (2005), “Political Ideologies An Introduction, New York, Palgrave Mcmillan”.

HUBERMAN, Leo (1976), Sosyalizmin Alfabetesi, (Çev). Alaattin BİLGİ, Sol Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.

IBRD, “ International Bank for Reconstruction and Development”(1989), “IBRD Articles of Agreement”, as amended effective February 16.

KAÇMAZOĞLU, H. B. (2002), “Doğu-Batı Çatışması Açısından Globalleşme”, Eğitim Araştırmaları 6: 49.

(Çevrimiçi)<http://www.ejer.com.tr/0DOWNLOAD/pdfler/eng/371319529.pdf> E.T 21.09.2012

KARABIÇAK, Mevlüt (2002), “Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte olan Ülke Ekonomilerinde Yönelim ve Tepkiler” ” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi C.7 S.1 s.115-131.

(Çevrimiçi)<http://sablun.sdu.edu.tr/fakulteler/iibf/dergi/files/2002-1-7.pdf> E.T 26.11.2012

KAPUSUZ, Fatime (2006), “Avrupa Birliği Uyum Sürecinin Türkiye Ekonomisine Etkileri” (1980 – 2006) Yüksek Lisans Tezi Isparta.

KARACA, Nil (2009), “Gatt’tan Dünya Ticaret Örgütü’ne,” Nisan 2009

(Çevrimiçi) <http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/gattdan.pdf> E.T. 13.02.2012

KARATAS, Muhammed ve VATANSEVER, Nursen (2001), “Uluslararası Ekonomik ve Mali Kuruluşlar” Muğla Üniversitesi SBE Dergisi Bahar Sayı 3, Muğla.

(Çevrimiçi) (www.sbed.mu.edu.tr/index.php/asd/article/download/57/62)

E.T 20.09.2011

KARBUZ, Fahri (2005), “Ekonomik ve Kalkınma İşbirliği Örgütü (OECD) Dünya ve Türkiye Ekonomilerine Katkıları”, Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ.

KARLUK, Rıdvan (1984), “Uluslararası Ekonomi Teori Politika Sistem Kurumlar”, İstanbul Bilim Teknik Yayınevi.

KARLUK, Rıdvan (1990), “Uluslararası Ekonomik Kuruluş ve Birleşmeler”, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

KAYA, Safiye, (2002), “Dünya Bankası ve Türkiye”, Sayıştay Dergisi, Sayı 46-47, Temmuz-Aralık 2002

(Çevrimiçi)<http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der46-47tam.pdf>

E.T.16.11.2012

KAYA, Mehmet (2010) “Küreselleşme Yaklaşımları” Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13 (2009), 1-16.

(Çevrimiçi)http://www.zgefdergi.com/Makaleler/682672343_13_01_Kaya.pdf E.T 21. 06. 2012

KAYNAK, M. (2007), Kalkınma İktisadı, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

KILIÇARSLAN, Şenol (2007), “Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Küreselleşme Üzerindeki Etkisi” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

KNORR, Klaus (1948), “The Bretton Woods Institutions in Transition”, International Organization, C. 2, No. 1(Şubat 1948), ss. 19-38.

KORKMAZ, SÜRER Mukaddes (2006), “ Uluslararası Para Fonu'nun Uluslararası Para Oluşumundaki Rolü” Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.

KORKMAZ, Tülay (2003), “Türkiye'nin kullandığı uluslararası krediler ve çevre (IMF Ve Dünya Bankası)”, Doktora Tezi, Ankara.

- KUTLU**, Sinem (2012), “İktisat ve Realizm İlişkisi: Metodolojik Açıdan Bir Değerlendirme” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Makale Cilt/Sayı: 62 Sayı: 1 Sayfa Aralığı: 215-230
(Çevrimiçi)<http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatmecmua/article/view/17846/17101> E.T 28.08.2011
- KUZNETSOV**, Zubritski, Mitropolski, Kerovve Diğerleri (1995), “Kapitalist Toplum” Sol Yayınları Halk Kitaplığı.
(Çevrimiçi)<http://www.ozgurluk.info/kitaplik/pdf/KapitalistToplum.pdf>
E.T 26.05.2012
- KÜÇÜKKALAY**, Abdullah Mesut(2010), ” İktisadi Düşünce Tarihi Beta Yayınları” İstanbul.
- LAWSON**, Tony (1997), “Economics and Reality, London, Routledge.”
- LOCKE, J.** (2005), “Hükümet Üzerine İkinci İnceleme,” Çev, Fahri Bakırcı, Babil Yayınları, Ankara,s. 5. Akar, İstanbul.
- MAKİ**, Uskali (2011), “Scientific realism as a challenge to economics (and vice versa)”, Journal of Economic Methodology, Vol. 18, No. 1, pp. 1–12.
- MARX**, Karl (1986), “Kapital I”, cev. Alaattin Bilgi, Ankara: Sol.
- MASON E.S.** ve **ASHER R.E.** (1973), “The World Bank Since Bretton Woods. Washington Dc: Brooking Institutions”.
- MISIR**, Mustafa Bayram (2011), “Kapitalizm, Devletler ve Egemenlik: Egemenlik Kuramının Tarihsel Maddeci Bir Eleştirisi” Doktora tezi. Ankara.
- MOUSAVI**, Shabnam & **GARRISON**, Jim (2003), “Toward a Transactional Theory of Decision Making: Creative Rationality as Functional Coordination in Context” Journal of Economic Methodology, vol.10, p. 131-156

MUNDEL, Ernest (1998), “Marksist Ekonomi Kuramına Giriş” (Çev). Ali Ünlü
1998 Baskı 2 s:55 İstanbul.

MUNDEL, R.A. (2000), “A Reconsideration of the Twentieth Century. The
American Economic Review

ÖZBİLEN, Şevki (2001), ” Küresel Mali Kriz Ve Imf Politikalarının Ulusal Mali
Sisteme Etkileri” Nazilli.

(Çevrimiçi) <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/sevki1.pdf> E.T
23.04.2012

ÖZER, Osman Orkan (2004), “Oyun teorisi ve Tarımda Uygulanması” Doktora
Semineri Ankara.

ÖZGENER, Şevki, (2000), “Ekonomik Sistemler ve Ahlak” Süleyman Demirel

Üniversitesi İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi Y.2000 C.5 S.1 s.175-190.

(Çevrimiçi)<http://sablun.sdu.edu.tr/fakulteler/iibf/dergi/files/2000-1-11.pdf>
E.T 09.05.2013

ÖZGÖKER, Uğur (2009), “Küresel Finansal Krizin Işığında Küreselleşmenin
Unsurlarının En Başarılı Uygulaması Olarak Ab’nin Kuruluşu Ve Alman-
Fransız İşbirliği” Maliye Finans Yazıları Sayı:83

(Çevrimiçi)[http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/83/MFY_83
_Ugur_OZGOKER_Kuresel_Finansal_Krizin_Isiginda_Kuresellesmenin_
Unsurlarinin_En_Basarili_Uygulaması.pdf](http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/83/MFY_83_Ugur_OZGOKER_Kuresel_Finansal_Krizin_Isiginda_Kuresellesmenin_Unsurlarinin_En_Basarili_Uygulaması.pdf) E.T 18.02.1013

ÖZGÜVEN, Ali (2005), “İktisadi Düşünceler- Doktrinler ve Teoriler” Filiz
Kitabevi İstanbul.

ÖZKALP, Enver (2001), “Sosyolojiye Giriş” T.C Anadolu Üniversitesi Eğitim

Sağlık Ve Bilimsel Araştırma Çalıştırmaları Vakfı Yayın No: 140
Eskişehir.

ÖZTÜRK, İlhan, (2006) “Dünya Bankası Politikaları” Münich Personal RePec

Archive Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), Haziran.

(Çevrimiçi)http://mpa.ub.uni-muenchen.de/335/1/MPRA_paper_335.pdf
E.T 12.11.2011

- ÖZTÜRK**, İlhan (2009),”IMF Politikalarının Gelişmekte Olan Ülkelerin Makroekonomik Performanslarına Etkileri” 2009 Adana.
(Çevrimiçi) <http://library.cu.edu.tr/tezler/7684.pdf> E.T 12.11.2011
- ÖZTÜRK**, Nazım ve Bayraktar Yüksel (2010), “IMF’nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri” Palme Yayıncılık.
- ÖZTÜRK**, Nazım, (2002), “IMF’nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri”, A.Ü. SBF Dergisi (Cilt: 57, Sayı: 4, Ekim-Aralık 2002): 95_125.

Çevrimiçi)<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/469/5372.pdf>E.T 04.11.2012.
- ÖZTEKİN**, Ali (2010), “Siyaset Bilimine Giriş” Siyasal Kitabevi Ankara.
- ÖZYAKIŞIR**, Deniz (2006), “Ulus-Devlet ve Milli Egemenlik Bağlamında Teorik “Bir Küreselleşme Eleştirisi”, Jeopolitik Dergisi, Ağustos 2006, Yıl: 5, Sayı:31
- PAKHUY**, Nazire Özlem (2005), “Küreselleşen Dünya da Güçlü Devletlerin Müdahale Aracı Olarak Dünya Ticaret Örgütü” Yüksek Lisans Tezi. Bolu
- PARASIZ**, İlker (2006), “Makro Ekonomi Teori ve Politika” Ezgi kitap evi Bursa.
- RUPERT**, Mark (1995), Producing Hegemony: The Politics of Mass Production and American Global Power, Cambridge, Cambridge University Press.
- SARIBEYOĞLU** Meltem (2008), “Dünya Ticaret Örgütü’nün Antlaşmalara Dayalı Milletler Arası Ekonomik Düzendeki Yeri ve Türk Hukukuna Etkisi” Doktora Tezi. İstanbul.
- STARK**, Werner (1994), İktisadi Düşünce ve Toplumsal Gelişme, İz Yayınları, İstanbul.
- SAVAŞ**, Vural F (1997), İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu, Avcıol Matbaacılık, İstanbul

SAYILGAN, Ş. Uluslararası Finansal Entegrasyon Süreci ve Ekonomik Sonuçlarö.,

Banka ve Ekonomik Yorumlar, Yol: 35, S: 12, İstanbul, s. 3.

SCHAWARTZ, Pedro (2000), “A New BrettonWoodsOrMonetaryCompetition”,

CatoJournal, (Vol 20, No 1, Spring/Summer 2000): 28.

SCRUTON, Roger (1983), A Dictionary of Political Thought, London, Pen Books,

1983, s.278

SERİN, Vildan “Değişen Dünya Değişen Politikalar”, İktisat Politikası İç. Yayına

Hazırlayan:Vildan Serin, İstanbul: Alfa Basım - Yayım Dağıtım, 1998.

SEYİDOĞLU, Halil (2007), “Uluslararası İktisat Teori ve Politika Uygulamaları”

Kurtis Matbaacılık İstanbul.

SİNCER, Esra (2009),“Dünya Bankasının Kuruluşu Gelişimi ve Kalkınma

Düşüncesine Yaklaşımı” Yüksek lisans tezi. Ankara.

ŞANLI, Fatma Bahar (2004),“Küreselleşme ve Ekonomik Entegrasyonlar”

DoğuAnadolu Bölgesi Araştırmaları; İstanbul Üniversitesi, İktisat
Fakültesi, İktisat Politikası A.B.D- İstanbul

Çevrimiçi) <http://web.firat.edu.tr/daum/default.asp?id=90> E.T 19.11.2012

ŞANLISOY, Selim (2007), “Ekonomi- Politika Etkileşiminin Süreç Politikası

Açısından Analizi: Türkiye Değerlendirmesi” Doktora Tezi. İzmir.

ŞEN, Ali (2005), “İktisadi Kalkınmada Devlet-Piyasa Nispi Rollerine İlişkin

Tartışmalara “Washington-Sonrası Konsensüs” son noktayı koydu mu?”,
Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6,2, 325-342.

(Çevrimiçi) <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/view/234>

E.T 05.09.2013

ŞEN, Furkan (2004), “Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus

Devlet” Yargı Yayınları Ankara.

TALAS, Mustafa-Kaya, Yaşar; “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı:22, Güz 2007, s.149-162.

(Çevrimiçi)(<http://www.edebiyatsahili.com/wpcontent/uploads/2012/05/K%C3%9CRESELLE%C5%9EMEN%C4%B0N-K%C3%9CLT%C3%9CREL-SONU%C3%87LARI.pdf>) E.T 22.09.2012.

TİRELİ, Münir (2009), ” Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler(UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz” Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi Ankara.

TÜRE, Fatih (2009), “Antik Liberalizm mi yoksa Modern Sofizm mi” SÜ İİBF

Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 23-48.

(Çevrimiçi)http://www.iibf.selcuk.edu.tr/iibf_dergi/dosyalar/941347998233.pdf E.T 10.07.1012

TÜRE, İlknur (2009), “Küreselleşme, Kapitalizm ve Ulus-Devlet “ Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Cilt: 46 Sayı: 530

(Çevrimiçi)http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/530/Sayi_530_Makale_03.pdf E.T 10.07.2012

UÇAN, M.Yusuf (2008), “Müzakere Yönetimi ve Bir Model Denemesi” Doktora

Tezi. Isparta.

UĞRASIZ, Bülent (2003), “Uluslararası İlişkilerde İki Farkı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 2 s-139-140

(Çevrimiçi)<http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt5.say%C4%B12/5.2%20ugrasiz.pdf> E.T 10.10.2011

USAL, Zeynep Oya (2008), “Dünya Bankası Ve IMF Kapsamında Uluslar Arası Finans Kuruluşları Ve İnsan Hakları” İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:39 İstanbul. (Ekim 2008)
(Çevrimiçi)(www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/siyasal/article/.../9369/8707) E.T 25.09.2011

UZUN, Ahmet, ” Yeni İktisat Tarihi Akımı ve İktisat Tarihi Yazımına Katkıları”

C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı

(Çevrimiçi)<http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/yeni%20%20ak%20tarihi%20ve%20%20ktisat%20tarihi%20yaz%20katk%20lar%20.pdf>
E.T 10.08.2011

UZUN, Ali Rıza (2004), “İktisadi Düşüncede Sermaye Kavramı ve Post Keynesyen Katkı” Yüksek lisans tezi.

ÜNAY, Sadık (2009), ” Imf Ve Küresel Misyona Arayışı” Seta Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı Ekim 2009 Sayı 13
(Çevrimiçi)<http://file.setav.org/Files/Pdf/imf-ve-kuresel-misyon-arayisi.pdf> E.T 04. 11. 2012

ÜNSAL, Erdal (2004), “Mikro İktisada Giriş” Siyasal Kitabevi Ankara.

(Çevrimiçi)http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/savben_dergi/KASIM2012/Manuscript_03.pdf E.T 17.09.2011

WALLERSTEİN, Immanuel (1992), “Tarihsel Kapitalizm”, cev. Necmiye Alpay, Metis. İstanbul.

WOOD, E. Meiksins (2006) “Sermaye İmparatorluğu”, (çev). Sami Oğuz, Ankara: Epos

WOODS, Alan (2000) “Marksizm ve Uzun Dalgalar”,

(Çevrimiçi) <http://tinyurl.com/6xkqeeo>, E.T 18. 01.2013

Wolff, P. (1987), “Stabilization Policy and Structural Adjustment Policy in Turkey,” 1980-85: The Role of the IMF and the World Bank in an Externally

Supported Adjustment Process, Berlin: German Development Institute.
2009: GATT bilgilendirme rehber, 5,6).

VARLIK, Ali Bilgin (2012) "Askerî ve Ekonomik Veriler Işığında NATO'nun
Esnekliği" Savunma Bilimleri Dergisi "The Journal of Defense Sciences"
Kasım/November 2012, Cilt/Volume 11, Sayı/Issue 2, 71-123.

YAYLA, Atilla (1992) "Liberalizm," Ankara: Turhan Kitabevi.

YAYLA, Atilla (2005), "Siyasi Düşünceler Sözlüğü", (3. Baskı), Adres Yayınları
Ankara.

YAYLA, Atilla (2006), "Liberalizm" Liberte Yayınları, Ankara.

YILMAZ, Müslüm (2003), "Dünya Ticaret Örgütü Kuralları Açısından
Sübvansiyonlar ve Telafi edici Tedbir Soruşturması" TOBB
(Çevrimiçi)http://www.ekonomi.gov.tr/upload/9FD47A5A-D8D3-8566-4520E255A69C6FA1/subvansiyon_doktora_tezi.pdf E.T 05.01.2013

YOZGATLI, Selim, (2007), "Post keyneci İktisatta Para Arzının Endojenliği ve
Yeni Keyneci Konsensusa Karşı Eleştiriler" Yüksek Lisans Tezi 2007
İstanbul.

YÜREKLİ, Özlem (2004), "Ekonomik Krizler Açısından Küreselleşme Sürecinin
Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Türkiye Örneği" Yüksek
Lisans Tezi. Isparta.

(Çevrimiçi)(http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1889:uluslararası-ekonomi-politik&catid=179:analizler-ekonomi) E.T 23. 09. 2011

(Çevrimiçi)http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1889:uluslararası-ekonomi-politik&catid=179:analizler-ekonomi. E.T 05.07.2011

(Çevrimiçi)(http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/uluslararası_ekonomik_iliskiler.html) E.T 07.07.2011

(Çevrimiçi)(<http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/what.htm#box1>). E.T 11.11.2011

(Çevrimiçi) www.worldbank.org). E.T 15.11.2011

(Çevrimiçi)(<http://www.ekodialog.com/Makaleler/siyaset-ekonomisi-iktisat-siyaset-iliskisi.html>). E.T. 05.03.2012

(Çevrimiçi)(<http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar1/101-remzi-durmus-tum-yazilari/3094-ekonomi-ve-siyaset-iliskisi>) ET. 05.03.2012

(Çevrimiçi)(<http://www.avrupa.info.tr/tr/abde-ticaret-ve-ekonomi.html>). E.T

(Çevrimiçi)http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/uluslararası_mevzuat/gatt95.pdf E.T 13.11.2012.

(çevrimiçi)http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/ETM_KILAVUZLAR/2012/temel_genel_ekonomi_A_TEMMUZ_2012.pdf E.T 10.08.2012

(Çevrimiçi)http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/1576/mod_resource/content/1/HAFTA_09_OLIGOPOLLER.pdf E.T 07.02.2013

(Çevrimiçi)<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=index&CFID=7903555&CFTOKEN=39.406.245> E.T 01.01.2012

(Çevrimiçi)http://www.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/Cografya_8/11.pdf E.T 03.11.2012